

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI**

**ŞEHİT AİLELERİNİN SOSYO-KÜLTÜREL SEVİYELERİ:
ORDU İLİ ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Seferali ATEŞ

Danışman

Prof. Dr. Recep CENGİZ

SAMSUN
2022

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım Yüksek Lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

Etik Kurul Gerekli mi ?

Evet (Gerekli ise ekler kısmına ekleyiniz)

Hayır

İmza
14/01/ 2022
Seferali ATEŞ

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı : Şehit Ailelerinin Sosyo-Kültürel Seviyeleri: Ordu İli Örneği

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 14.01.2022 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : % 26

Tek kaynak oranı : % 3 çıkmıştır.

İmza
14 /01 / 2022
Prof. Dr. Recep CENGİZ

ÖZET

ŞEHİT AİLELERİNİN SOSYO-KÜLTÜREL SEVİYELERİ: ORDU İLİ ÖRNEĞİ

Seferali ATEŞ
Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Sosyoloji Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans, Şubat/2022
Danışman: Prof. Dr. Recep CENGİZ

Türkiye’de 1984’ten sonra yoğunlaşan terör eylemlerinde, binlerce insanın hayatını kaybettiği, insanların yaşam hakkına yönelik bir tehdidin bulunduğu ve bunun halen devam ettiği bir gerçektir. Türkiye’nin hem enerji kaynaklarına yakın Ortadoğu’nun kıyısında Avrupa’ya açılan kapı olması hem de tarihsel ve kültürel bağlamda etkin bir ülke konumunda olması, emperyalist güçlerin vekâlet savaşları olarak terörü durdurucu/caydırıcı bir güç olarak görmelerini sağlamaktadır. Türkiye’nin uzun zamandır yaşadığı terör olayları ve verdiği karşı mücadele bu bağlamda değerlendirilebilir.

Şüphesiz Türkiye’nin savunma stratejisi terörle mücadele biçimi yeni maliyetler getirmektedir. Terörün ülkeye yüklediği iktisadi maliyet, işgücü kaybı ve göç unsurunun yanında askeri harcamalar ülke ekonomisine olumsuz etkilemektedir. Aynı şekilde terörle mücadele, artan kamu harcamaları nedeniyle makroekonomik açıdan Türkiye’nin bölgesel kalkınmışlığına, sosyal adalete ve yatırım hizmetlerinin dağılımını da olumsuz etkilemektedir.

Türkiye’de şehitlik olgusu üzerinde, askere alma usul ve esaslarının uygulandığı normlar belirleyicidir. Ayrıca, sosyo-kültürel değerler ile toplumsal kabuller açısından dini ve kültürel yapılar da şehitlik olgusunda belirleyici birer faktördür. Bu bağlamda, toplumsal bir algı olan şehitlik olgusunu açıklamak için, şehit ailelerinin sosyokültürel düzeylerinin bilinmesinin önemli bir sosyolojik unsur olduğunu söyleyebiliriz. Aynı şekilde şehitlik kavramının toplum üzerinde birleştirici bir güce sahip olduğu şehit cenazelerinin defnedilmesi esnasında görülen sosyal ilişkiler ağından anlaşılabilir.

Anahtar Sözcükler: Terör, Askerlik, Şehit, Din, Kültür

ABSTRACT

SOCIO-CULTURAL LEVELS OF THE FAMILIES OF MARTYRS THE CASE OF ORDU PROVINCE

Seferali ATEŞ
Ondokuz Mayıs University
Institute of Graduate Studies
Department of Sociology
Master, February/2022
Supervisor:Prof. Dr. Recep CENGİZ

As a result of the terrorist acts intensified after 1984 in Turkey, it is a fact that thousands of people lost their lives, that there is a threat to people's right to life, and that this still continues. The fact that Turkey is both the gateway to Europe on the coast of the Middle East, which is close to energy resources and its position as a historically and culturally active country, has caused the imperialist powers to use terrorism as a stopping/deterrent force for proxy wars. The terrorist incidents that Turkey has experienced for a long time and its counter-struggle can be evaluated in this context.

Undoubtedly, Turkey's defense strategy, the way it fights terrorism, brings additional costs. In addition to immigration, the economic cost, loss of labor, and military expenditures imposed on the country by terrorism have a negative impact on the country's economy. Likewise, increasing public expenditures while fighting terrorism negatively affects Turkey's regional development, social justice, and the distribution of investment services in terms of macroeconomics.

The norms in which the procedures and principles of conscription are applied are determinative of the phenomenon of martyrdom in Turkey. In addition, religious and cultural structures in terms of socio-cultural values and social acceptances are also determining factors in the phenomenon of martyrdom. In this context, we can say that knowing the sociocultural levels of the families of martyrs is an important sociological element in order to explain the phenomenon of martyrdom, which is social perception. Likewise, the concept of martyrdom can be understood as a unifying power on the society from the social relations network seen during the burial of martyrs' funerals.

Keywords: Terrorism, Military Service, Martyrdom, Religion, Culture

ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR

Bu Yüksek Lisans çalışmasına Üniversite Senato'sunun “pozitif ayrımcılık” yaparak aldığı karar ile başvuruda bulunmuştum. Üniversitemizin engellilere sağladığı imkândan dolayı On dokuz Mayıs Üniversitesi Rektörlüğüne ve Senato'ya teşekkür ederim.

Öğretim sürecinde değerli katkıları ve fedakârlıkları için Sosyoloji Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Niyazi USTA, danışman hocam Prof. Dr. Recep CENGİZ, Prof. Dr. Selim EREN, Doç. Dr. Yasemin YÜCE, Dr. Öğrt Üyesi İlyas SUCU, Dr. Öğrt. Üyesi Miki SUZUKİ HİM, Dr. Öğrt Üyesi Özgür KIRAN ve Dr. Öğrt. Üyesi Murat ŞAHİN hocalarıma sonsuz teşekkür ederim.

Ayrıca bu çalışmayı yaparken veri kaynaklarını kullanmam için değerli katkılarını esirgemeyen Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına teşekkür ederim.

Seferali ATEŞ

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI	ii
TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
TABLolar DİZİNİ	x
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konu ve Kapsamı	2
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	3
1.3. Araştırmanın Problemi.....	4
1.4. Araştırmanın Hipotezleri	4
1.5. Araştırma Yöntemi ve Modeli.....	5
1.6. Verilerin Analizi.....	6
2. ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ	8
2.1. Şehitlik.....	8
2.1.1. Şehitliğin Kavramsal Boyutu	8
2.1.2. Kur'an'a Göre Şehitlik.....	8
2.1.3. Şii Anlayışına Göre Şehitlik Algısı.....	11
2.1.4. Yeni Ahit'e Göre Şehitlik Algısı	11
2.2. Şehitliği Belirleyen Faktörler	12
2.2.1. Savaşlar	12
2.2.2. Savaş Modelleri	14
2.2.3. Savaş Tipleri.....	18
2.3. Terör ve Terörizm	19
2.3.1. Terör ve Terörizmin Kavramsal Boyutu	19
2.3.2. Tarihi Süreçlerde Terör Hareketleri.....	22
2.3.3. Terörün Hukuki Tanımlamaları	23
2.3.4. Uluslararası Terör	23
2.4. Türkiye'de Aktif Terör Örgütleri (PKK ve FETÖ)	24
2.4.1. PKK Terörü	25
2.4.1.1. PKK'nın Suriye İlişkisi	26
2.4.1.2. PKK'nın İran İlişkisi	26
2.4.1.3. PKK'nın Irak İlişkileri	27
2.4.1.4. PKK'nın Yunanistan İlişkileri.....	28
2.4.1.5. PKK'nın Rusya ve Ermenistan İlişkileri	28
2.4.1.6. PKK'nın Avrupa ve ABD İlişkileri.....	29
2.4.1.7. PKK'nın Eylemleri ve Türkiye'nin Operasyonlarına Birkaç Örnek.....	30
2.4.2. FETÖ Terörü	32
2.4.3. FETÖ'nün ABD Yapılanması	34
2.4.3.1. FETÖ'nün Avrupa Yapılanması.....	35
2.4.3.2. FETÖ'nün Balkanlar Yapılanması.....	36
2.4.3.3. FETÖ'nün Ortadoğu Yapılanması	36
2.4.3.4. FETÖ'nün Afrika Yapılanması	36

2.4.3.5. FETÖ'nün Rusya, Orta Asya ve Kafkasya Yapılanması	37
2.5. Millet ve Milliyetçilik Kavramı	38
2.5.1. Milliyetçilik Fikrinin Gelişimi.....	38
2.5.2. Türk Tarihi'nde Milliyetçiliğin Etkileri	42
2.5.3. Kürt İsyanlarının Tarihsel Süreci.....	42
3. BULGULAR.....	46
3.1. Güvenilirlik Analizi.....	46
3.2. Faktör Analizi.....	46
3.3. Korelasyon Analizi Sonucu	50
3.4. Regresyon Analizi	51
3.5. Normallik Analizi.....	53
3.6. Homojenlik Analizi	53
3.7. İlişki ve Fark Analizleri	55
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	110
KAYNAKÇA.....	113
EKLER.....	118
Ek-1	118
Ek-2	129
Ek-3	131
Ek-4	133
Ek-5	134
Ek-6	135
Ek-7	136
Ek-8.....	137
ÖZ GEÇMİŞ	138

SİMGELER VE KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
ASALA	: Ermenistan'ın Kurtuluşu için Ermeni Gizli Ordusu,
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
BM	: Birleşmiş Milletler
CIA	: ABD Merkezi İstihbarat Teşkilatı
CYBERCOM:	Siber Komutanlık
DEAŞ/İŞİD	: Irak ve Şam İslam Devleti
ERNK	: Kürdistan Ulusal Kurtuluş Cephesi
ETA	: Bask Yurdu ve Özgürlük
FETÖ	: Fetullahçı Terör Örgütü
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
HDP	: Halkların Demokratik Partisi
IRA	: İrlanda Cumhuriyet Ordusu
KADEK	: Kürdistan Özgürlük ve Demokrasi Kongresi
KDP	: Kürdistan Demokrat Partisi
KYB	: Kürdistan Yurtseverler Birliği
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
MİT	: Milli İstihbarat Teşkilatı
MÖ	: Milattan Önce
ÖSO	: Özgür Suriye Ordusu
PKK/YPG	: Kürdistan İşçi Partisi,/Halk Koruma Birlikleri
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TAK	: Kürdistan Özgürlük Şahinleri
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. 1. Araştırmanın Modeli	5
Şekil 2. 1. Osmanlı Döneminde Meydana Gelen Kürt İsyanları	43
Şekil 3. 1.Genç Nüfus Oranları	82
Şekil 3. 2.İşgücü Oranları.....	83
Şekil 3. 3.İşgücü ve İstihdam Oranları.....	84
Şekil 3. 4.Kaba Evlilik ve Boşanma Hızları.....	85
Şekil 3.5. Hane halkı Tipi Oranları.....	86
Şekil 3. 6.Yıllık Ortalama Hane halkı Kullanılabilir Fert Gelir Oranları	89
Şekil 3. 7.Hane halkı Tipine Göre Yoksulluk Oranları	92
Şekil 3. 8.Medyan Gelirin %50'si Göreli Yoksulluk Oranı (%)İBBS2.Düzey	92
Şekil 3. 9.Medyan Gelirinin %50'si Göreli Yoksulluk Oranı (%)İBBS1.Düzey	93
Şekil 3. 10.Yıllara Göre Asgari Ücret Cetveli.....	93
Şekil E. 1. Askerlik Hizmet Ve Celp Tercih Cetveli	127

TABLolar DİZİNİ

Tablo 3. 1. Ölçeklerin İç Tutarlık Analizi.....	46
Tablo 3. 2. KMO ve Barlett Analizi	47
Tablo 3. 3. Din Toplum Ölçeği Analizi	47
Tablo 3. 4. Kültür Toplum Ölçeği Analizi	48
Tablo 3. 5. Faktörlere Korelasyon Analizi.....	51
Tablo 3. 6. Regresyon Analizi	51
Tablo 3.7. Normallik Analizi	53
Tablo 3.8. Homojenlik Analizi	54
Tablo 3.9. Dindarlık Algısı	55
Tablo 3.10. Güvenlik Mensubu Olmak.....	56
Tablo 3.11. Şehit Ailesi statüsü.....	56
Tablo 3.12. Yardım ve Hak Yeterliliği	57
Tablo 3.13. Medeni Durum	58
Tablo 3.14. Gelir Durumu	58
Tablo 3.15. Şehitlik Algısı	59
Tablo 3.16. Din Toplum ve Yakınlık Derecesi	60
Tablo 3.17. Kültür Toplum ve Yakınlık Derecesi	60
Tablo 3.18. Din Toplum ve Ailedeki Çocuk Sayısı.....	61
Tablo 3.19. Kültür Toplum ve Ailedeki Çocuk Sayısı	62
Tablo 3.20. Din Toplum ve Meslek	63
Tablo 3.21. Kültür Toplum ve Meslek.....	63
Tablo 3.22. Din Toplum ve Şehitlik Öncesi Gelir	64
Tablo 3.23. Kültür Toplum ve Şehitlik Öncesi Gelir	65
Tablo 3. 24. Din Toplum ve Şehit Sonrası Hane Halkı Geliri	66
Tablo 3. 25. Kültür Toplum ve Şehit Sonrası Hane Halkı Geliri	67
Tablo 3. 26. Din Toplum ve Şehidin Çocuk Sayısı	67
Tablo 3. 27. Kültür Toplum ve Şehidin Çocuk Sayısı	68
Tablo 3. 28. Din Toplum ve Şehidin Eğitimi	69
Tablo 3. 29. Kültür Toplum ve Şehidin Eğitimi.....	70
Tablo 3. 30. Din Toplum ve Terör Nasıl Biter	70
Tablo 3. 31. Kültür Toplum ve Terör Nasıl Biter.....	71

Tablo 3. 32. Din Toplum ve En Güvenilen Kurum	72
Tablo 3. 33. Kültür Toplum ve En Güvenilen Kurum	72
Tablo 3. 34. Din Toplum ve Şehidin Güvenlik Mensubu Olma Sebebi	73
Tablo 3. 35. Kültür Toplum ve Güvenlik Mensubu Olmak	74
Tablo 3. 36. Din Toplum ve Bedelli Askerlik	75
Tablo 3. 37. Kültür Toplum ve Bedelli Askerlik.....	75
Tablo 3. 38. Din Toplum ve Yaş	76
Tablo 3. 39. Kültür Toplum ve Yaş	77
Tablo 3. 40. Din Toplum ve Rütbesi	78
Tablo 3. 41. Kültür Toplum ve Rütbesi	78
Tablo 3. 42. Din Toplum ve Şehitlik Yılı	79
Tablo 3. 43. Kültür Toplum ve Şehitlik Yılı	80
Tablo. 3. 44. Ankete Katılan Kişilerin Şehitlere Yakınlık Dereceleri	81
Tablo 3. 45. Şehitlerin Yaş Aralığı.....	81
Tablo 3. 46. Şehitlerin Medeni Durumu	84
Tablo 3. 47. Şehit Ailesinin Sahip Olduğu Çocuk Sayısı	86
Tablo 3. 48. Şehit Ailesinin Sahip Olduğu Meslek Türü.....	87
Tablo 3. 49. Şehadet Öncesi Ailenin Hane Gelir Seviyesi	88
Tablo 3. 50. Şehit Ailesinin Ekonomik Durumunu Hangi Seviyede Gördüğü	90
Tablo 3. 51.Şehit Ailelerinin Şehitlik Sonrası Aylık Hane Gelir Seviyesi	94
Tablo 3. 52.Şehidin Eğitim Seviyesi	95
Tablo 3. 53. Şehitlerin Rütbeleri	97
Tablo 3. 54.Şehadet Yılı Aralığı.....	98
Tablo 3. 55.Dindarlık Algısı.....	99
Tablo 3. 56.Hangi İdeoloji Terörü Bitirebilir.....	100
Tablo 3. 57.Hangi Tanım Sizce Şehitliği En İyi İfade Eder	101
Tablo 3. 58. Çocuk veya Yakının Güv. Görevlisi Olmasını İsteme	102
Tablo 3. 59. En Güvenilir Kurum Hangisi	103
Tablo 3. 60.Şehit Ailesinin Toplumsal Statüsü.....	105
Tablo 3. 61.Şehit Neden Güvenlik Mensubu Olmayı Seçmiştir	105
Tablo 3. 62.Bedelli Askerlik Uygulaması Hakkındaki Düşünce.....	106
Tablo 3. 63.Şehadet Yılları ve Yaş Analizi.....	107
Tablo 3. 64.Eğitim Seviyeleri ve Yaş Analizi.....	108
Tablo 3. 65.Terör Hangi İdeoloji ile Biter ile Dindarlık Algısı Analizi	109

1. GİRİŞ

21'inci yüzyıl dünyasında en büyük sosyal meselelerden biri olan terör, hem ulusal hem de uluslararası alanda tüm sosyal kurumlara etki eden faktörlerden biridir.

Geo-stratejik ve Jeopolitik özellikleri olan Türkiye'nin dünya ülkeleri tarafından takip edildiği bilinmektedir. Türkiye, enerji kaynaklarına yakın Ortadoğu'nun Avrupa'ya açılan kapısı olmakla, tarihsel ve kültürel bağlamda etkin bir ülke konumundadır. Ayrıca Türkiye'nin geo-stratejik konumu nedeniyle sürekli bir savunma halinde olması zorunluluk içermektedir. Bu durum ülke savunmasını iç cephede karşılama lüksünü doğurmaktadır. Ülkelerin savunma politikası ile birlikte tüm unsurları yeniden değerlendirmesi ve yeni konseptte göre stratejiler geliştirip uygulamaya koyması mecburiyet içermektedir. Türkiye'nin terörle mücadele biçimlerinde oluşan bu yeni algı, doğal olarak yeni maliyetler getirmektedir.

Terörün ülkelere yüklediği iktisadi maliyet olarak işgücü kaybı ve göç unsurunu söyleyebiliriz. Ayrıca askeri harcamalar ülke ekonomisine olumsuz etki yapmakta, ülkenin refahını da olumsuz etkilemektedir. Bu unsurlar ile birlikte artan kamu harcamaları makroekonomiye negatif yönde etki yapmaktadır.

Dünya ülkelerinin savunma sanayisine yaptıkları harcamalar her geçen gün artmakta, bu durum ülkeleri ekonomik olarak oldukça zorlamaktadır. Türkiye'nin savunma sanayisini kendi imkânlarıyla geliştirmek ve teknolojik gelişimi sürdürülebilir hale getirmek, bulunduğu geo-stratejik konum nedeni ile mecburiyet taşımaktadır.

Terörle mücadele birçok dinamiği etkilemekte, toplumsal sorunların yaşanmasına neden olmaktadır. Bu unsurlar özellikle sosyal, kültürel, siyasal, dinsel ve ekonomik alanları içermektedir. Dünya konjonktürel olarak geniş bir coğrafyada bu terör meselesi ile yıllardır mücadele etmektedir.

Türkiye'de askeri güçlerin mevcut anayasal düzeni lağvedip demokrasiyi askıya alma eylemi ile yapmış oldukları 1980 askeri darbesi ile Türkiye'de yaşanan sağ-sol ideolojik eksenli şiddet olayları durdurulmuştur. Türkiye'nin demokratik düzene geçişinden hemen sonra, 1984 yılında PKK terörü ile ideolojik eksenli çatışma yeniden görünür hale gelmiştir. FETÖ ve PKK terör örgütleri sadece ulusal değil aynı zamanda

uluslararası terör hareketi olarak Türkiye’de bir beka problemi yaratmıştır. Zira milletleri ortadan kaldırmanın 21’inci yüzyıldaki geçerli modellerinden biri ilgili toplumun terörize edilmesidir. Böylece benimsenen vekâlet savaşları, terör ile netice almaya yönelik görülmektedir.

Türkiye’nin önemli meselelerinden biri olan terör, hukuki açıdan T.C. Anayasasının 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu’nda tarif edilmiştir.

Terör, cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.¹

Bu bağlamda savaş ve terörün ortaya çıkardığı bir sosyal gerçeklik olan şehitlik meselesi de yine formel ve enformel kurallara göre belirlenmektedir. Bunlardan formel olanı, yasalardan doğan vatandaşlık görevi olarak askerlik vazifesini yerine getirmek ya da bir tercih olarak askerliği meslek olarak edinmektir. Enformel olan yönü ise ailelerin sosyo-kültürel durumlarının güvenlik gücü vazifesine yükledikleri anlam ve bu bağlamda gerçekleşen ölüm üzerine şehitlik kavramını yorumlamalarıdır.

1.1. Araştırmanın Konu ve Kapsamı

Bu araştırmanın konusu, 1984-2018 yılları arasında Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde askerlik vazifesini yaparken, terör örgütlerine karşı verdiği mücadele esnasında şehit olan bireylerin, sosyolojik bir yapı olan şehit ailelerinin sosyo-kültürel seviyelerinin belirlenmesidir.

Araştırmanın kapsamı ise Ordu ilinde yaşayan ve 1984-2018 yılları arasında Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde askerlik vazifesini yerine getirirken şehit olan bireylerin ailelerinin, sosyo-ekonomik düzeyleri ile eğitim seviyelerinin belirlenmesi, sosyo-kültürel değerlerin ve toplumsal kabul açısından dini ve kültürel yapıların şehitlik olgusu üzerinde belirleyici olup olmadığının belirlenmesidir. Ayrıca askeralma usul ve esaslarının belirlendiği norm ve yasaların şehitlik üzerinde ne denli belirleyici olduğunun tespit edilmesidir.

¹<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3713.pdf> (erişim tarihi 04.01.2019)

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı, 21'inci yüzyıl dünyasının sosyal meselelerden biri olan terörün Türkiye'nin de sosyal meselelerinden biri olarak ele alınması ve bölgesel kalkınmışlık farklılığının açılmasına etki etmesidir. Aynı şekilde Türkiye'nin sosyal bütünleşmesini bozucu etki oluşturmasının açığa çıkarılmasıdır. Bu bağlamda terör, sosyal, kültürel, rejim değişikliği ve toprak talebi gibi farklı talepler içerebilmektedir. Ancak terörün seçilen yöntem açısından değerlendirildiğinde insanlık dışı olduğu ve kazananının olmadığı bir alan olarak görünmektedir.

Araştırmanın önemi ise Terör nedeniyle son 28 yılda 7.918 kamu görevlisi şehit oldu. 1984-2012 yılları arasında ölü olarak ele geçirilen bölücü terör örgütü mensubunun sayısı 22.101 olup, 1984-2012 yılları arasında 5.557 sivil hayatını kaybetti. Bu süreçte toplam 35.576 kişinin terör nedeniyle yaşamını kaybettiği bilinmektedir.² Türkiye'nin 1984 yılından beri terör ve terörizm ile verdiği mücadele her geçen gün artarak devam etmiştir. Günümüzde de devam eden terör nedeniyle büyük sosyo-ekonomik kayıplar yaşamaktadır.

Terör ve terörizm ile mücadelenin süreklilik arz etmesi, artan maliyeti, topluma yüklediği sosyo-ekonomik külfeti, toplumda kırılmaya, birliğin zedelenmesine ve ülke yönetiminde bulunan siyasilere güven duygusunun da kaybolmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda ülkenin savunma sanayini geliştirmesi, teknolojik yatırımları yapması ve terör ve terörizm ile mücadele yöntemlerini çeşitlendirmesi ve toplumun önüne yeni dinamik bir hedef koymasının toplumsal yapının bütünlüğü açısından hayati öneme sahip olduğunun bilinmesidir.

Ayrıca, toplumun kendini yenilemesine, moral değerlerini sürekli ve yüksek tutmasına sebep olan unsurlardan dini ve kültürel değerlerin şehitlik kavramı üzerinden ne denli etkili olduğunun bilinmesidir.

Araştırmanın sonucunda, şehit cenazelerinin milletçe birlikte defnedildiği, şehitlik kavramının toplumu birleştirici bir güce sahip olduğu görülmüştür. Türkiye'nin anayasal bir devlet olduğu, insanların vatandaşlık bağı ile ülkesine ve

² Terör ve Şiddet Olayları Kapsamında Yaşam Hakkı İhlallerini İnceleme Raporu, 24. Dönem 3.

Yasama Yılı Ankara 2013, s.60

https://www.tbmm.gov.tr/Files/Komisyonlar/insanHaklari/belge/24_donem_3_yasama_yili_faaliyet_raporu.pdf (erişim tarihi, 27.01.2022)

milletine bağılı olduğu tespit edilerek, toplumun bu motivasyon ile beslendiği, din ve kùltür kodlarının millet olma bilinci üzerinde etkisinin oldukça büyük olduğu gör÷lmüştür.

1.3. Araştırmanın Problemi

Şehitlik kavramını farklı inanç ve kùltürler açısından inceleyip ele alabiliriz. Araştırmamızda şehitliği, şehitliğe etki eden faktörlerin neler olduğu açısından değerlendireceğiz.

Bu bağlamda araştırmanın problemlerini şöyle sıralayabiliriz:

1) Toplumsal kabul olarak şehitler genel olarak eğitim seviyesi ve sosyo-ekonomik durumu düşük olan ailelerden oluşmaktadır algısı doğru mudur?

2) Askeralma usul ve esaslarının belirlendiği yasalar şehitlik olgusu üzerinde belirleyici midir?

3) Sosyo-kùltürel değerler şehitlik olgusu üzerinde belirleyici bir etkiye sahip midir?

4) Toplumsal kabul açısından, dini ve kùltürel yapılar ile askerlik vazifesi şehitlik olgusu üzerinde belirleyici midir? Sorularına araştırmamızda cevap arayacağız.

1.4. Araştırmanın Hipotezleri

Toplumsal olay ve olgular arasındaki nedenselliğin belirlenmesi nicel araştırmalarda istatistik yöntem kullanılarak ölç÷lmektedir. Bilimsel araştırmalara başlamak için öncelikle bilim insanının cevap arayacağı bir sorunun bulunması gerekmektedir. Bu bağlamda araştırmanın hipotezlerini şöyle sıralayabiliriz.

1) Sosyo-kùltürel değerlerin şehitlik olgusu üzerinde belirleyici etkisi vardır.

2) Askeralma usul ve esaslarının belirlendiği kanunlar, şehitlik olgusu üzerinde belirleyicidir.

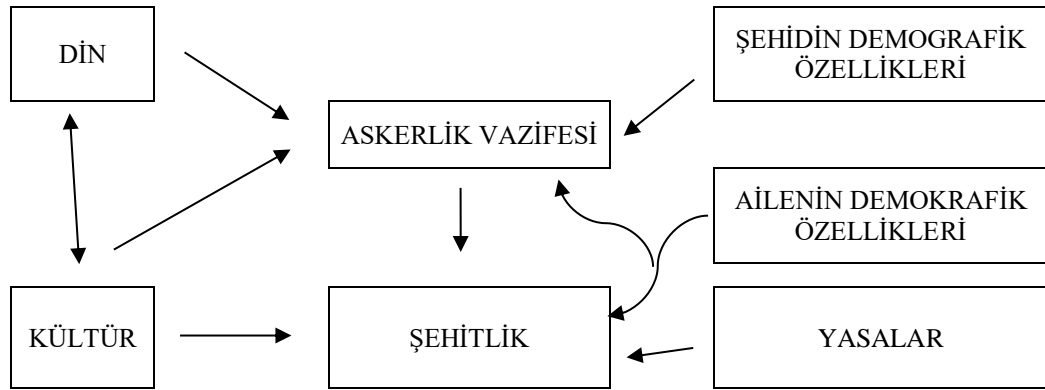
3) Toplumsal kabul açısından dini, kùltürel yapılar ile askerlik vazifesi şehitlik olgusu üzerinde belirleyicidir.

4) Toplumsal algı açısından, şehitler genel olarak eğitimi ve sosyo-ekonomik durumu düşük olan ailelerden oluşmaktadır.

1.5. Araştırma Yöntemi ve Modeli

Araştırma 1984/2018 yılları arasında Türkiye’de terör örgütlerine karşı verilen mücadele esnasında askerlik vazifesini yaparken şehit olan bireylerin ailelerinin sosyo-kültürel açıdan değerlendirilmesidir. Araştırmanın evreni Ordu ilinde ikamet eden üç yüz yirmi (320) şehit ailesidir. Bu aileler içerisinde yüz iki (102) şehit ailesi olasılıklı olmayan örnekleme türünden kota örnekleme yöntemi ile seçilmiştir.

Araştırmada, veri toplama tekniği olarak anket ve ölçek formu uygulanmıştır. Anket ve ölçek sorularının test edilmesi amacıyla pilot uygulama on beş (15) şehit ailesi ile yapılmış, geri bildirimlerden sonra anketin ve ölçeklerin kaç sorudan ve hangi sorulardan oluşturulacağına karar verilmiştir. Anket yirmi altı (26) sorudan oluşturulmuş ve 5’li Likert tipinde³ (Likert tipi ölçekler genellikle 1-Kesinlikle katılmıyorum ile 5- Kesinlikle katılıyorum arasında değişen 5’li derecelendirmeye sahiptir.) iki (2) ayrı ölçek (Din Toplum Ölçeği ve Kültür Toplum Ölçeği) hazırlanmıştır. Anket ve ölçekler her şehit ailesinden sadece bir kişi ile yapılmıştır. Tabloların yorumlanması genel frekans (yüzde) dağılımlarına göre değerlendirilmiştir. Bağımsız değişken dikkate alınarak değişkenler arası ilişkiler analiz edilerek, hipotezlerin geçerlilikleri kontrol edilmiştir. Hipotezler üzerinden genellemeler yapılmıştır.

Şekil 1. 1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma içerisinde yer alan araştırmanın modeli, açıklayıcı araştırma modelidir. Neden-sonuç ilişkisi içinde olan değişkenlerde neden durumunda olan değişkene bağımsız değişken, sonuç durumunda olan değişkene ise bağımlı değişken

³ Nuran Bayram, *Veri Analizi*, Ezgi Kitapevi, Bursa 2016, s.10

denilmektedir. Bu modelde bağımsız değişken bağımlı değişkeni açıklamaktadır. Dolayısıyla bağımsız değişkenin diğer adı açıklayıcı değişkendir.⁴

1.6. Verilerin Analizi

Bu araştırmada şehit ailesi olarak seçilen alandan veri toplama aracı olarak anket formu ile ölçek tekniği kullanılmıştır. Hazırlanan anket formunda şehitlerin ve ailelerinin sosyo-demografik özellikleri ile ilgili sorular yer almıştır.

Ayrıca, 5'li Liket tipi ölçek ile Din Toplum Ölçeği ve Kültür Toplum Ölçeği adı ile iki ölçek oluşturulmuştur. Bu ölçekler ile toplumsal kabullerin şehitlik olgusu üzerinde etkisinin ölçülmesi amaçlanmıştır.

Askeralma usul ve esaslarının belirlendiği hukuki metinlerin içerikleri incelenmiştir. Bu hukuki metinler ile oluşturulan kategorik ayrımların hipotezlerimize etkisi değerlendirilmiştir.

Araştırmada, Din Toplum Ölçeği ve Kültür Toplum Ölçeği için güvenilirlik analizi yapılmış ve Cronbach Alfa (α) katsayıları değerlendirildiğinde (0,740/0,741) değerler tespit edilmiş, ölçeklerin yüksek düzeyde ($\alpha > 0,70$) güvenilir olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca Barlett Küresellik Testi ve KMO (Kaiser-Mayer-Olkin) Testi yapıldı. Barlett normal dağılım test sonucunun anlamlı olduğu ($p < 0,05$), KMO (Kaiser-Mayer-Olkin) değerlerinin Din Toplum Ölçeği için 0,664 ve Kültür Toplum Ölçeği için 0,614 olduğu belirlenmiştir.

Korelasyon analizi neticesinde ise Din Toplum Ölçeği ve Kültür Toplum Ölçeği faktörleri arasında 0,001 seviyesinde anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Regresyon analizi yapıldı ve R2 değeri 0,269 olarak tespit edilmiştir. ANOVA analizine göre değişkenler arasındaki ilişkinin ($\text{sig.} < 0,001$) düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir.

Normallik Analizi yapıldı ve istatistiksel anlamlılık hesaplamalarında sınır değeri kabul edilen 0,05'den büyük olması incelenen faktörlerin dağılımlarının normal olduğunu göstermiştir.

⁴ Nuran Bayram, *Veri Analizi*, s.12

Homojenlik Analizi neticesinde (Anlamlılık) sütunundaki değerlerin 0,05'den büyük olması incelenen faktörlerin dağılımlarının homojen olduğunu göstermiştir. Ayrıca, İlişki ve Fark Analizleri yapılmış olup, Levene Testine göre varyanslar arası ilişki ve t-Testi ile ANOVA testlerine göre ise, grup ortalamalarının birbirinden farklı olup olmadığı tespit edilmiştir.

2. ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

2.1. Şehitlik

2.1.1. Şehitliğin Kavramsal Boyutu

Arapça’ da “hazır bulunmak, tanık olmak, kesin bilmek ve bir olayı haber vermek” gibi anlamlara gelen şehadet mastarından türeyen şehit kelimesi, bir şeye tanık olan ve onu kesin olarak bilen kimse demektir. Şehit kelimesinin çoğul formu ise şüheda ve eşhad tir. Yine aynı kökten türeyen meşhed kelimesi ise “hazır bulunma ve şehit olunan yer” anlamlarına gelmektedir. Sözlüklerde şehit kelimesine yüklenen değişik anlamlar, temelde hazır bulunmak ve şahitlik etme manalarında birleşmektedir. Yüce Allah’ın isimlerinden birisi olan eş-Şehîd kelimesi, O’na nispet edildiğinde “hiçbir şey ilminden gizli kalmayan ve her şeyi asli hüviyetiyle tam olarak bilen” anlamını ifade etmektedir.⁵

Türkçede ise şehit kelimesi “Kutsal bir ülkü veya inanç uğrunda ölen kimse” ve “Din yolunda canını veren kimse” olarak ifade edilmektedir.⁶

2.1.2. Kur’an’a Göre Şehitlik

İslam’da şehit kavramı, Allah yolunda savaşırken canını feda eden ve böylece kendisine Allah tarafından bahşedilen nimetlere tanıklık eden kimse demektir. İslam inancında Allah yolunda öldürülen bireylere şehit denmesi Kur’an ayetlerine dayanmaktadır. Bunlardan biri “Allah yolunda öldürülenlere ‘ölüler’ demeyiniz. Bilâkis onlar diridirler, lâkin siz anlayamazsınız.”⁷ Diğer bir ayet ise,

Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü sanmayın. Bilakis onlar diridirler; Allah’ın, lütuf ve kereminden kendilerine verdikleri ile sevinçli bir halde Rableri yanında rızıklara mazhar olmaktadırlar. Arkalarından gelecek ve henüz kendilerine katılmamış olan şehit kardeşlerine de hiçbir keder ve korku bulunmadığı müjdesinin sevincini duymaktadırlar. Onlar, Allah’tan gelen nimet ve keremin Allah’ın, müminlerin ecrini zayıf etmeyeceği müjdesinin sevinci içindedirler.⁸ ifadesini kapsayan bilgidir.

⁵Ali CAN, *Kur’an ve Yeni Ahit’e göre Şehitlik*, Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi Cilt:8 S:37 Nisan 2015, s. 1035

⁶ <https://sozluk.gov.tr/> (erişim tarihi 20.10.2021)

⁷ *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Komisyon, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2017, s.23

Kur'an-ı Kerim'de şehide kelimesi otuz beşi tekil, biri ikil, yirmisi çoğul olmak üzere elli altı defa geçmektedir.⁸ Ancak bu kelime farklı türevleriyle birlikte ilahi kelamda genellikle tanıklık yapma manasında kullanılırken bazen Allah'ın emrettiği üzere yaşayan kâmil insan ve örnek şahsiyet olma anlamında bazen de esma-i hüsnadan biri olarak geçmektedir. Aynı şekilde şehit, Allah yolunda mücadele ederken ve savaş meydanlarında savaşırken öldürülen kimse hakkında kullanılmakla birlikte uğradığı bir haksızlık ve zulüm karşısında yahut herhangi bir musibet, felaket ve hastalığa maruz kalma durumunda yaşamını yitiren inanan bireyleri de içermektedir.

Ali İmran (140,141) ve Nisa (69) Ayetlerde ise;

Eğer siz (Uhud' da) bir yara aldıysanız, şüphesiz o topluluk da (Müşrikler de Bedir'de) benzeri bir yara almıştı. İşte (iyi veya kötü) günleri insanlar arasında (böyle) döndürür dururuz. (Bazen bir topluma iyi ya da kötü günler gösteririz, bazen öbürüne.) Allah, sizden iman edenleri ayırt etmek, sizden şahitler edinmek için böyle yapar. Allah, zalimleri sevmez.⁹

Yine başka bir ayette “Kim Allah'a ve Peygamber'e itaat ederse işte onlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberlerle, Sıddıklarla, şehitlerle ve iyi kimselerle birlikte dirler. Bunlar ne güzel arkadaştır.”¹⁰ Tefsircilerin çoğunluğu bu ayetlerdeki “şüheda” kelimesinin şehitlere işaret ettiğini ifade etmektedirler.

Bazı tefsirciler de şüheda kelimesine “Peygamberler” ve “Allah katında şahitlik yapan bütün müminler” şeklinde anlamlar takdir etmişlerdir. Şehitlerin Allah katında mükâfata mazhar olan ve yüksek mevkilere çıktığı biçimde yorum getirmektedirler “O halde, dünya hayatını ahiret hayatı karşılığında satanlar Allah yolunda savaşsınlar. Kim Allah yolunda savaşır da öldürülür veya galip gelirse, biz ona büyük bir mükâfat vereceğiz.”¹¹ ve rivayet edilen hadis “–Her kim, bugün düşmandan yüz çevirmeyip sebât eder, şehit düşerse, Cenabı Hak elbette onu cennete koyacaktır. Bugün şehit olanlara Firdevs Cenneti hazırdır. Hücüm ediniz, hamle ediniz!” (İbn-i Hişâm, II, 267-268)¹²

Aynı şekilde Kur'an-ı Kerim'de “Yeryüzü Rabbinin nuruyla aydınlanır. Kitap (amel defterleri) ortaya konur. Peygamberler ve şahitler getirilir ve haksızlığa

⁸ Can, *Kur'an ve Yeni Ahit'e göre Şehitlik*, C:8, s.1037

⁹<http://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf/kuran-meal-2/al-i-imran-suresi-3/ayet-140/diyanet-isleri-baskanligi-meali-1> (erişim tarihi 27.03.2019)

¹⁰<http://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf/kuran-meal-2/nisa-suresi-4/ayet-69/diyanet-isleri-baskanligi-meali-1> (erişim tarihi 27.03.2019)

¹¹<http://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf/kuran-meal-2/nisa-suresi-4/ayet-74/diyanet-isleri-baskanligi-meali-1> (erişim tarihi 27.03.2019)

¹² <https://www.islamveihsan.com/bedrin-arslanlari.html> (erişim tarihi 04.11.2021)

uğratılmaksızın aralarında adaletle hüküm verilir.”¹³ Tabiin dönemi tefsircilerinden Süddi Zümer (69) ayetteki şeheda kelimesinin “Allah yolunda mücadele ederken şehit düşen kimselerin kastedildiğini” ifade etmiştir. Benzer olarak tefsircilerden Mukatil ise aynı ayette geçen kavramı “hafaza melekleri” olarak nitelendirmektedir. Zira amel defterlerinin açıldığı ve tartıya girdiğine dair bir hesap görme işleminin olacağına işaret edildiğinden burada ki şahitlerin hafaza meleklerinin olması yönünde yorumlamaktadır.¹⁴

Ehli Sünnet düşüncesinin kurucusu İmam Maturudi; şehitlerin Allah katında diri olduklarını fakat bunun insanlar tarafından algılanamayacağını söyleyerek şehitlerin ruhlarının cennetü'l-me'vada bulunan sidretü'l munteha olduğunu söylemektedir. Benzer olarak Fahreddin Razi, insan hayatının sadece bedenden ibaret olmadığını, dirilik halinin ruhen de olabileceğini, nefislerinin Allah katında canlı olduğuna ve sonsuz nimet içerisinde olduklarını beyan etmektedir.¹⁵

Allah için verilen mücadelede sadece hayatlarını kaybedenlerin lütuflarla donatılmadığı aynı zamanda gazilerin de ödüllendirildiği ayetlerde ifade edilmektedir. “De ki: "Bizim için siz, (şehitlik veya zafer olmak üzere) ancak iki güzellikten birini bekleyebilirsiniz. Biz de, Allah'ın kendi katından veya bizim ellerimizle size ulaştıracağı bir azabı bekliyoruz. Haydi bekleyedurun. Şüphesiz biz de sizinle birlikte beklemekteyiz.”¹⁶ Allah yolunda mücadelede bulunan her Müslüman'ın şehitlik ve gazilik mertebelerini İslam kutsamaktadır. Allah için çekilen her güçlüğün bir karşılığının olduğunu ve rabbın bu zorluklara karşı mücadele edenlere nimetler vereceğini birçok ayette müjdelemiştir.

Şöyle ki “Allah yolunda hicret edip de sonra öldürülmüş veya ölmüş olanlara gelince, Allah onlara muhakkak güzel bir rızık verecektir. Şüphe yok ki Allah, rızık verenlerin en hayırlısıdır.”¹⁷ Ve “Müminlerden öyle adamlar vardır ki, Allah'a verdikleri söze sadık kaldılar. İçlerinden bir kısmı verdikleri sözü yerine getirmiştir

¹³<http://kuran.diyaret.gov.tr/mushaf/kuran-meal-2/zumer-suresi-39/ayet-69/diyaret-isleri-baskanligi-meali-1> (erişim tarihi 27.03.2019)

¹⁴ Can, *Kur'an ve Yeni Ahit'e göre Şehitlik*, C:8, s.1037

¹⁵ Can, *Kur'an ve Yeni Ahit'e göre Şehitlik*, C:8, s.1038

¹⁶<http://kuran.diyaret.gov.tr/mushaf/kuran-meal-2/tevbe-suresi-9/ayet-52/diyaret-isleri-baskanligi-meali-1> (erişim tarihi 27.03.2019)

¹⁷<http://kuran.diyaret.gov.tr/mushaf/kuran-meal-2/hac-suresi-22/ayet-58/diyaret-isleri-baskanligi-meali-1> (erişim tarihi 27.03.2019)

(şehit olmuştur). Bir kısmı da (şehit olmayı) beklemektedir. Verdikleri sözü asla değiştirmemişlerdir.”¹⁸

Ayrıca;

(Savaşta) inkâr edenlerle karşılaştığınız zaman boyunlarınızı vurun. Nihayet onları çökertip etkisiz hale getirdiğinizde bağı sıkı bağlayın (sağ kalanlarını esir alın). Artık bundan sonra (esirleri) ya karşılıksız ya da fideye karşılığı salıverin. Savaş sona erinceye kadar hüküm budur. Eğer Allah dileseydi onlardan öç alırdı. Fakat sizi birbirinizle denemek için böyle yapıyor. Allah yolunda öldürülenlere gelince, Allah onların amellerini asla boşa çıkarmayacaktır.¹⁹

Ve başka bir ayette “Allah'a ve Peygamberlerine iman edenler var ya işte onlar, Sıddıklar (sözü özü doğru kimseler) ve Allah katında şahitlerdir. Onların mükâfatları ve nurları vardır. İnkâr edip ayetlerimizi yalanlayanlara gelince; işte onlar cehennemliklerdir.”²⁰ ifadeleri bulunmaktadır.

2.1.3. Şii Anlayışına Göre Şehitlik Algısı

İslam toplumunda Hz. Muhammed'in vefatından sonra halifenin kim olacağına dair görüş farklılıkları İslam dünyası için çok önemli gelişmelerin habercisi olmuştur. Bu bağlamda söz konusu gerilim İslami algılayışlarda ve yaşam tarzlarında belirgin farklılıkların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bunun tipik örneklerinden birisi Hz. Ali ile Muaviye arasında ortaya çıkan Sıffin Savaşı ile belirginleşen gerilimdir. Aynı şekilde Hz. Ali'nin şehit edilmesi ve Kerbela olayı, benzer gerilimler olarak ifade edilebilir.

2.1.4. Yeni Ahit'e Göre Şehitlik Algısı

Yeni Ahitte Şehitlik “Görmek, şahitlik etmek, tanıklık etmek” anlamlarına gelen Yunanca (martyrs) kelimesinden türeyen ve İngilizceye de buradan martyr şeklinde geçen bir kavramdır.

Yeni Ahit'te *martyrs* kelimesi, Hristiyan inancına tanık olan yani Hristiyan olan herkes için kullanılmıştır. Zaman içerisinde Hristiyanların baskı görmesi, öldürülmesi “kanla vaftiz olan” kimseler içinde kullanılır olmuştur.

¹⁸<http://kuran.diyaret.gov.tr/mushaf/kuran-meal-2/ahzab-suresi-33/ayet-23/diyaret-isleri-baskanligi-meali-1> (erişim tarihi 27.03.2019)

¹⁹<http://kuran.diyaret.gov.tr/mushaf/kuran-meal-2/muhammed-suresi-47/ayet-4/diyaret-isleri-baskanligi-meali-1> (erişim tarihi 27.03.2019)

²⁰ <http://kuran.diyaret.gov.tr/mushaf/kuran-meal-2/hadid-suresi-57/ayet-19/diyaret-isleri-baskanligi-meali-1> (erişim tarihi 27.03.2019)

Yeni Ahitle birlikte Yahudilik ve Sih dinlerinde de şehit kavramı kullanılmaktadır. Batı dillerinde eski Yunan ve Roma gelenekleriyle Hint ve Çin kökenli dinler de şehitlik inanç ya da yüce bir amaç uğruna kişinin kahramanca kendi hayatına son vermesi anlamında dini bir ritüel olarak tanımlanmaktadır.²¹

İlk kilise babalarından birisi olan Polycarp (ö:156) şehitlik ile ilgili bir eser yazmış ve eserine *Martyrdom of Polycarp* ismini vermiştir. Ayrıca ilk kilise tarihi yazarı Eusebius (ö:339/340) bir eserine *The History of the Martyr in Palestine* (Filistin'deki Şehitlerin Tarihi) ismini vermiştir.²²

2.2. Şehitliği Belirleyen Faktörler

2.2.1. Savaşlar

Sosyolojik anlamda şiddetin her türünü içinde barındıran anavatanı belli olmayan, son derece değişken bir kavram olan savaş; şiddetin en kötü biçimi olarak ifade edilebilir. Bu bağlamda çok genişletilmiş bir düelloyu kapsayan asıl amacı düşmanı mağlup ederek sonra herhangi bir mukavemette bulunamayacak hale getirmek olarak tanımlanabilir.²³ Dahası savaş maddi olduğu kadar manevi kuvvetlerin tavsiyesini de içermektedir. Bu nedenle şehitlerin tekrar tekrar savaş alanında bulduklarına dair söylemler “muharebenin düzenlenmesi ve yönetiminin” bir savaş sanatı olduğu gerçeğini ön plana çıkarmaktadır.

Savaş, milletlerarası ilişkilerde tüm diyalog yollarının tükendiğinde veya yeni bir diyalog kapısı aralamada kullanılan nihai sorun çözme metodu olarak görülmektedir. Dolayısıyla savaş devletlerin elindeki “en son politik araç” olarak nitelendirilebilir.²⁴

Klasik realist görüşe göre savaş, insanın doğasında olan, şiddet eğilimi topluma ve uluslararası politik sisteme de yansıyan sosyolojik bir gerçektir. Quincy Wright'e göre savaş, aynı türler arasında ki farklı bireyler arasında gerçekleşen şiddettir.²⁵ Clausewitz'e göre ise savaş, kendi irademizi karşıya kabul ettirmek amacıyla uygulanan bir şiddet hareketidir.²⁶ Bu bağlamda “Devlet kendi sınırları içinde şiddet

²¹ Hasan Kurt, *İslam İnançına Göre Şehitlik*, C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi 2012, Cilt. XVI S.1 s.194

²² Can, *Kur'an ve Yeni Ahit'e göre Şehitlik*, C.8, s.1042

²³ Carl von Clausewitz, *Savaş Üzerine*, (çev.) H.Fahri Çeliker, Alfa Yayın, İstanbul 2018, s.29

²⁴ Atilla Sandıklı (ed.), *Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*, Bilgesam Yayınları, İstanbul 2012, s.73

²⁵ Yusuf Özer, *Savaşın Değişen Karakteri: Teori ve Uygulamada Hibrit Savaş*, Güvenlik Bilimleri Dergisi 2018, C:7 S:1ss.29-56, s.31

²⁶ Clausewitz, *Savaş Üzerine*, s.29

kullanma tekeli elinde tutan en üst politik otorite olarak “savaş olgusunun kaçınılmaz olarak saklı tutmaktadır.”²⁷

Charles Tilly’ nin “Devletler savaş yapar / savaşlar devlet kurar”²⁸ görüşü uluslararası ve ulusal kurumsallaşmış toplumsal yapıyı ifade etmektedir.²⁹ Klasik görüşten farklı olarak liberal bakış açısına göre savaşları belirleyen etken “devletlerdeki yönetim biçimi” olmaktadır. Küresel bir bakış açısıyla değerlendirecek olursak bu bağlamda liberal görüşün savaşı öteleyen hatta tasfiye eden değerlendirmesi ekonomik işbirliklerine dayanmakta olduğu dikkate değer bir sosyal gerçek olarak görülebilir.³⁰

Wallerstein’a göre savaş, mevcut burjuva sınıfının lehine işleyen bir dünya pazarı oluşturmak amacıyla kapitalist dünya ekonomisinin kurumsal yapılarını şekillendirme mücadelesi olarak ifade etmektedir.³¹

Bu nedenle yerel, bölgesel ve küresel alanlarda istikrarın sağlanması, ekonomik işbirliklerinin kaldırılması ve artırılmasına bağlı olduğu söylenebilir. Örneğin Pakistan ve Hindistan arasında yaşanan siyasi gerginliklerin Dell Şirketinin yönettiği diyalog sonucunda sonlandırılması , “karşılıklı ekonomik bağımlılığın” olması ve uluslararası alanda bu etkinin “Dell Etkisi” olarak tanımlanması oldukça dikkat çekicidir.³²

Savaş kavramı, maddesel ve bilişsel olmak üzere iki temel yaklaşımla açıklanmaktadır. Maddesel yaklaşım; düşmana karşı sert gücün kullanımını içerirken, bilişsel yaklaşım ise düşmanın düşünce, fikir ve niyetinin anlaşılması savaşın merkezinde bulunur. Amaç düşmanın zihinsel durumunu, hislerini, algılarını ve fikir yapısını çözümlenektir.³³

İnşacı yaklaşım ise her şeyin aslında sosyal olarak zihinlerde inşa edildiğini, aktörler arasındaki güç dağılımının da bu zihinsel inşadan kaynaklandığını ifade ederek, savaşın bir güç mücadelesi olduğu iddiasındadır. Örneğin ABD için güçlü bir

²⁷ Sandıklı (ed), Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri, s.72

²⁸ Sandıklı (ed), Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri, s.79

²⁹ Sandıklı (ed), Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri, s.74

³⁰ Sandıklı (ed), Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri, s.86

³¹ Özer, Savaşın Değişen Karakteri: Teori ve Uygulamada Hibrit Savaş, s.32

³² Sandıklı (ed), Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri, s.82

³³ Özer, Savaşın Değişen Karakteri: Teori ve Uygulamada Hibrit Savaş, s.33

ordunun gerekliliği “Kanada’nın tehdit olarak değil, ama İran’ın bir tehdit olduğu iddiasına dayanmaktadır.”³⁴

Marksist görüş göre savaşın sebebi “emperyalist/sömürgeci devletlerin çıkarları olmaktadır.”³⁵ Ayrıca iç politik yapılar “milliyetçilik” ve “din” olguları da savaş ve çatışma nedenleri olarak görebilir.

2.2.2. Savaş Modelleri

Clausewitz savaşı, bukalemuna benzetir. Bukalemun doğası sabit, niteliği değişkendir.³⁶ Tarihsel olarak insanoğlu, savaş kazanmak amacıyla hem bilgiyi hem de teknolojiyi geliştirmek zorunda gözükmektedir.³⁷ Doğal olarak savaşları kazananların “daha iyi fikri olan” doktrin ve strateji üretenler olduğu söylenebilir. Bu nedenle toplumlar savaş teknikleri ve taktiklerini bilimsel bir disiplin içinde sürdürmektedir. Bunları birkaç başlık altında ele alabiliriz.

A) Birinci Nesil Savaşlar

Birinci nesil savaş, 19’uncu yüzyılın başında hız ve istikamet temelli tek namlulu yivsiz silahın teknoloji olduđu³⁸ ve çizgisel bir düzen içinde omuz omuza savaşların yapıldığı, manevranın ve teknolojinin sınırlı olduğu savaşlar olarak nitelendirilebilir. Örneğin, Napolyon Savaşları Avrupa’da bunun bir tipik göstergesi olarak ifade edilebilir.

B) İkinci Nesil Savaşlar

İkinci nesil savaş, 19’uncu yüzyıl ortalarında başlayıp 20’inci yüzyıl başına değin devam eden savaşların kitlesel bir nitelik kazandığı, teknolojinin makineli tüfekleri icat ettiği, düşmanın tamamen yok edilmesini ngren anlayışın hakim olduğu ve taktiklerin ateş gücü ve harekete dayandığı savaş türüdür. Örneğin, bu durumun tipik göstergesi “Toplar fetheder, piyadeler yerleşir”³⁹ sözü ile ifade bulan görmeyerek yapılan atışların n palana çıkmasıdır.

³⁴ Sandıklı (ed), Güvenlik, Savaş, Bariş ve çatışma zmleri, s. 86

³⁵ Sandıklı (ed), Güvenlik, Savaş, Bariş ve çatışma zmleri, s. 85

³⁶ Yusuf zer, Savaşın Değişen Karakteri: Teori ve Uygulamada Hibrit Savaş, s.32

³⁷ Sandıklı (ed), Güvenlik, Savaş, Bariş ve çatışma zmleri, s.87

³⁸ zer, Savaşın Değişen Karakteri: Teori ve Uygulamada Hibrit Savaş, s.38

³⁹ zer, Savaşın Değişen Karakteri: Teori ve Uygulamada Hibrit Savaş, s.38

C) Üçüncü Nesil Savaş

Üçüncü nesil savaş unsurlarını belirleyen kriterler arasında başta eğitim, planlama ve lojistik sayılabilir. Bu nesil savaşta teknolojik gelişime bağlı hızın ve hareket kabiliyetinin önem kazandığı, hava kuvvetlerinin dâhili ve düşmanın aldatılması ve yok edilmesini içeren taktiklerin öne çıktığı savaştır. Yeni fikir ve düşüncelerin önemli olduğu, teknolojik olarak tankların ortaya çıkışı olmuştur.⁴⁰

Bu savaş türünün en belirgin özelliği ikinci dünya savaşında Almanların “fırtına taktikleri” geliştirmeleri hızlı manevra ile rakip üzerinde ani etki yaratıp, savaşın temposunu ayarlaması, ayrıca tankların savaşa dâhil edilerek kuvvet çarpanı etkisi yaratması, savaşta kuşatıcı bir derinlik kazanılmasına imkânı sağlamıştır. Örneğin, Türk Kurtuluş Savaşında Sakarya Meydan Muharebesinde bu savaş konsepti Yunan ordusuna karşın zafer kazanılmasına neden olmuştur.⁴¹

D) Dördüncü Nesil Savaş

Geleneksel savaş tanımını dışında savaş alanı ile güvenlik alanının ve savaş ile barış hali ayırımının belirsiz olduğu, mücadelenin belirlenmiş muharebe sahaları dışına taşıdığı, sivil ve askerler arasındaki kesin ayırımın olmadığı, tarafları “devletler ve devlet dışı aktörlerinde olduğu, gerilla harekâtının ve terörizmin” kontrol edilerek uygulandığı savaş türüdür.⁴² Temel hedefinin kargaşa ortamı inşa ederek iktidarı devirmek olduğu söylenebilir.⁴³ Örneğin, 1991 Körfez Savaşı dördüncü nesil savaşın tipik bir göstergesi olarak söylenebilir. Bu model içinde ulus-devlet odaklı tehditlerin yanı sıra asimetrik tehditlerin de silahlı mücadelede etkin olmasının en önemli ayırım olduğu görülebilir.

Dördüncü nesil savaşın karakteristik özelliklerinden birisi ulus-devletlerin elinde bulunan savaşın tekelinin kırılmış olmasıdır. Bu savaşta düşmanı, askeri olarak değil siyasi olarak ve yalnızca savaş alanında değil uzun zamana yayılan düşük yoğunluklu çatışma ile zafer kazanmayı hedefleyen⁴⁴ savaş tarzı olarak tanımlayabiliriz.

⁴⁰ Özer, Savaşın Değişen Karakteri: Teori ve Uygulamada Hibrit Savaş, s.38

⁴¹ Sandıklı (ed), Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri, s. 92

⁴² Sandıklı (ed), Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri, s. 92

⁴³ Özer, Savaşın Değişen Karakteri: Teori ve Uygulamada Hibrit Savaş, s.38

⁴⁴ Özer, Savaşın Değişen Karakteri: Teori ve Uygulamada Hibrit Savaş, s.38

Örneğin, Afganistan ile Irak'ta taktik seviyede yetenekleri olan “Özel Askeri Şirketler” in etkin kullanılması güvenlik kavramının ticarileştiğini ve pazarlanabilen bir hizmet haline geldiğini göstermektedir”⁴⁵ Ulus-devletler konvansiyonel savaşlar yerine dolaylı yollardan düşmanını yıpratmak ve etkisiz kılmak için rakip devletlere karşın mücadele veren politik hareketlere destek vermeyi tercih eder hale gelerek yeni bir durumu “vekâlet savaşları” dönemini başlatmıştır.⁴⁶ Özellikle ABD'nin Suriye özelinde yürüttüğü ve Türkiye karşıtı PYD/YPG/PKK'yı desteklemesi dördüncü nesil savaşın en belirgin özelliğidir.

Dördüncü nesil savaşta artık düşman merkezli anlayış yerini halk merkezli anlayışa bırakmıştır. Tarafsız kamuoyunu kazanmak üzerine kurulan bu anlayışta, “dost kamuoyunun olumlu algı ve kanaatlerini güçlendirmek, rakip kamuoyunu kazanmak veya caydırmak suretiyle” çoğunluğun desteğini kazanmayı amaçlamaktadır.⁴⁷

Gaula' ya göre dördüncü nesil savaşta “temel başarı kriteri, düşmanın halktan tamamen ayrılması ve tecrit edilmesi sonucunda kurulacak sosyo-politik düzenin halk nezdinde meşruiyet” kazanmasına dayanmaktadır.⁴⁸

Bu bağlamda dördüncü nesil savaşlarda fetih anlayışı da değişmiştir. Öyle ki “halkın duygu ve düşüncesini anlayan, kültürel adaptasyonu yüksek, yerel dil bilen, bireysel ve grup seviyesinde sosyo-psikoloji ve antropoloji gibi disiplinlere hâkim, iletişim düzeyi yüksek, halkın kalbini ve beynini kazanmayı amaçlayan yeni bir strateji belirlemiştir.”⁴⁹

Dördüncü nesil savaşın itici gücü olarak tanımlanan teknolojik gelişmelerin nereye doğru evrileceği öngörülemeyen bir hal almıştır. Bu bağlamda bu nesil savaşın yeni cephesi siber savaşlar olacaktır diyebiliriz. Artık cephe kavramı mekân ifade eden bir olgu olmaktan çıkmıştır. İstihbarat amaçlı icra edilen siber saldırılar, barış dönemlerinde olduğu gibi kriz ve savaş dönemlerini de içermektedir. Bilişim altyapılarına müdahale, düşman gücünün ulusal ve uluslararası politikada itibarsızlaştırılması moral değerlerini yıpratılması dördüncü nesil savaşın en önemli

⁴⁵ Sandıklı (ed), Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri, s.97

⁴⁶ Sandıklı (ed), Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri, s.97

⁴⁷ Sandıklı (ed), Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri, s.104

⁴⁸ Sandıklı (ed), Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri, s.105

⁴⁹ Sandıklı (ed), Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri, s.110

parametrelerini olmaktadır.⁵⁰ Örneğin, ABD beşinci savaş alanı olarak siber savaşı belirlemesi ve 25 Mayıs 2010'da (U.S. CYBERCOM) ABD Ordusu Siber Komutanlığını kurması, dördüncü nesil savaşta siber gerçekliğini ön plana çıkartmaktadır.

Siber gerçekliğin bileşenlerinden olan sosyal paylaşım siteleri vasıtasıyla “Arap Baharı” söylem ve eylemleri, siber savaş gücünün niteliğini göstermektedir. Bu dönemde siber gerçeklik araçları vasıtasıyla savaş, barış ve kriz kavramları iç içe geçmiş muğlaklaşmış, bilgi harekâtı ve terörizm parametreleri ile bir kavram kargaşası yaratılmıştır. Örneğin ABD'nin 2019 Afganistan savaşı “Zafer” ve “Barış” kavramlarını boşa düşüren bir durum oluşturmaktadır. ABD'nin 2021 yılında Afganistan'dan tamamen çekilmesi ve 20 yıldır düşman olarak ilan edip savaştığı Taliban'a ülkeyi bırakması kavramların manasını yitirdiğini göstermektedir. Bu yenedünyada kavramlar artık yeniden tanımlanacaktır. ABD ardında büyük bir trajedi bırakırken, savaş yöntemini de artık değiştirdiğini söylemektedir.

Bu bağlamda bilgi harekâtının küresel alanda artık mekân ve zamandan bağımsız oluşu dördüncü nesil savaşlarda sivil toplum içinde gizli kalmaya ve daha az hedef olmaya imkân vermiştir. Dördüncü nesil savaş döneminde taktik seviyenin önemi artmıştır. Bu dönem kendi kendine yeten, hafif ve süratli hareket edebilen tugay seviyesindeki birliklere ihtiyaç duyulmuştur. Generaller yerine “çavuş” ve “onbaşı” rütbeli askerler ile “genç yetenekli üsteğmen, yüzbaşılar ile verdikleri taktiksel kararlar” ile mücadeleyi tayin etmektedirler.⁵¹ Bu savaşın aktörleri, konvansiyonel olmayan savaşlar ile birlikte askeri etki Harekâtları ve stratejik iletişim yöntemlerini kullanabilmektedir.⁵²

Ülkelerin savunma sanayindeki gelişmeler ve ürettikleri silah sistemlerinin üçüncü bir ülke veya devlet dışı aktörler tarafından elde edilmesi, kullanılması ile birlikte beşinci nesil savaşın temellerinin atıldığı söylenmektedir. Bu bağlamda bu yeni savaş tarzı “Hibrit Savaş” olarak teori haline getirilmiştir. Hibrit savaş, devlet ya da devlet dışı aktörler ve örgütlerden oluşan, içerisinde konvansiyonel güç, düzensiz

⁵⁰ Sandıklı (ed), *Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*, s.107

⁵¹ Sandıklı (ed), *Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*, s.112

⁵² Özer, *Savaşın Değişen Karakteri: Teori ve Uygulamada Hibrit Savaş*, s.39

taktikler ve oluşumlar ile şiddet, zorlama ve kriminal kargaşa içeren terörist faaliyetleri barındıran bir savaş tarzı olarak tanımlanmaktadır.⁵³

2.2.3. Savaş Tipleri

A) Nizami Savaş

Devletlerarasında “taarruz, savunma, geri çekilme ve askeri birlik intikalini esas alan, konvansiyonel birlikleri kara, deniz ve hava unsurları müştereken kullanan silahlı mücadele şekli nizami savaş olarak tanımlanabilir.”⁵⁴ Birinci, ikinci ve üçüncü nesil savaşlar da temel hedef “düşmanın savaşma azmi ve iradesini kırmak ve fiziki varlığını yok etmeye yönelik nizami savaş kapsamında değerlendirilebilir.

B) Gayri Nizami Savaş

Gayri nizami savaş “Devlet ve devlet dışı aktörlerin askeri ve yarı askeri (para- militer) güçleri içeren, asimetrik zamana yayılan ve politik-askeri mücadele” şekli olarak tanımlanabilir.⁵⁵ Bu savaş yönteminde güçlü tarafın nitelik, sayısal üstünlüğüne karşın zayıf taraf asimetrik stratejilerini, taktiklerini ve yeteneklerini ortaya koyarak denge kurmaya çalışır. Gayri nizami savaş usullerini birkaç başlık altında ele alabiliriz.

a) **Gerilla Savaşı:** Kendi başına kesin sonuca ulaştıran bir askeri harekât olmayıp taarruz, savunma ve geri çekilme harekâtları yapan nizami birliklerin desteklenmesi amacını taşır. İşgal altındaki bölgede politik ve askeri kontrolü kırmak ve bölgede yeni bir askeri-politik otorite tesis etmek amacı ile yarı-askeri ve dost askeri küçük birlikler halinde silahlı mücadele biçimidir.⁵⁶ Örneğin PKK/PYD terör örgütlerinin başta Türkiye olmak üzere Suriye ve İran gibi ülkelerdeki varlıkları söylenebilir.

b) **Ayaklanma:** Ülkelerin meşru yönetimine karşın halkın “ülkenin bir bölgesinde ya da ülkenin meşru politik otoritesini yıkarak, yerine yeni bir politik düzen tesis etmek maksadıyla girişilen silahlı başkaldırıya dâhil olan yarı-askeri ve sivil güçlerin” tamamı olarak tanımlanır.⁵⁷ Örneğin, ABD

⁵³ Özer, *Savaşın Değişen Karakteri: Teori ve Uygulamada Hibrit Savaş*, s.41

⁵⁴ Sandıklı (ed), *Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*, s. 114

⁵⁵ Sandıklı (ed), *Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*, s.115

⁵⁶ Sandıklı (ed), *Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*, s.115

⁵⁷ Sandıklı (ed), *Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*, s.116

ordusunun başta Türkiye olmak üzere Suriye ve İran gibi ülkelerde yürüttüğü strateji bu durumun tipik bir göstergesidir.

- c) **Terörizm:** Terörizmle amaçlanan toplumda “dehşet ve korku” yaratarak hedef ülkenin toplum nezdindeki “politik meşruiyetini” yıpratmaya dayalı bir savaş biçimidir. Bu bağlamda terörizm ideolojik veya politik hedefe ulaşmak için sivilleri hedef almakta, sivil topluma dehşet ve korku yaymaktadır. Bu nedenle terör faaliyetini engellemek, caydırmak amacıyla yapılan faaliyetlerinin tümünü kapsamaktadır.⁵⁸ Örneğin, PKK ve benzeri terör örgütlerinin başta Türkiye olmak üzere Suriye ve İran gibi ülkelerdeki varlıkları, Suriye ve Irak topraklarında yaptığı eylemlere karşın; Türkiye’nin yürüttüğü operasyonlar bu bağlamda değerlendirilebilir.
- d) **Dost Ülke İç Savunmasına Yardım:** “Dost ülkenin meşru politik düzenine karşı oluşan iç ayaklanmaların büyümesine karşı dost ülke güvenlik güçlerine eğitim, lojistik ve finansal destek”⁵⁹ sağlamak olarak tanımlanabilir. Örneğin, Türkiye’nin muhalif Suriye gruplarını “Eğit-Donat” proje kapsamında ÖSO birliklerinin kurulmasına verdiği destek söylenebilir.
- e) **Bilgi Harekâtı:** Dost ülkenin etkinliğini artırmasına karşılık düşman ülkelerin etkinliğinin azaltılması üzerine bilginin stratejik bir unsur olarak kullanılmasıdır. 21’inci yüzyılda savaşın sadece tank ve uçaklarla değil aynı zamanda fikirlerle yapılacağını söyleyebiliriz.⁶⁰

Örneğin, Rusya’nın Suriye’nin topraklarını savunması için davet üzerine Suriye topraklarına girmesi ve üst kurması stratejik bir unsur olarak bilgi harekâtı bağlamında değerlendirilebilir.

2.3. Terör ve Terörizm

2.3.1. Terör ve Terörizmin Kavramsal Boyutu

Terör (terror-terrorism) kelimesi Latince “korkudan titreme” veya “ titremeye sebep olma” anlamına gelmektedir. Fransızca da kavrama “bir toplumda bir grubun halkın direnişini kırmak için yarattığı ortak korku” anlamı verildiği görülmektedir.⁶¹

⁵⁸ Sandıklı (ed), *Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*, s.121

⁵⁹ Sandıklı (ed), *Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*, s.121

⁶⁰ Sandıklı (ed), *Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*, s.121

⁶¹ Atilla Yayla, *Terörizm Kavramsal Bir Çerçeve*, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Yıl:1990, Cilt.45, S.1, s.335

Türk Dil Kurumu Sözlüğünde (2018) ise terör, “yıldırma, cana kıyım ve malı yakıp yıkma, korkutma, tedhiş” anlamında kullanılmaktadır.⁶²

Terörün siyasal amaçlar için sistematik olarak kullanımı ilk olarak Batı’da 1789 Fransız Devrimi döneminde gerçekleşmiştir.⁶³ Fransız Devrimi sonrası 1793 Mart’ından 1794 Temmuz’una kadar geçen süreç “terör rejimi” veya “terör dönemi” (reign of terror- regime de la terreur) olarak isimlendirilmiştir.⁶⁴ Jakobenler, “yurt ve yasa sevgisinden başka bir şey olmayan kamusal erdemi korumak ve üstün kılmak, halkın devrime bağlanmasını sağlamak için “teröre başvurmanın kaçınılmaz olduğunu ileri sürmüşlerdir.”⁶⁵ Jakobenlerce bu uygulama terörü “terör sert bir adalettir.” düsturu ile teröre pozitif bir anlam yüklenilmiş, zaman içerisinde teröre yüklenen olumlu anlam, baskıcı ve zorba yönetimleri elde tutmak isteyenlerce bir araç olarak kullanmaya başlandığında teröre olumsuz anlam yüklenmiştir.⁶⁶ Benzer şekilde terörü kavramına yönelik bazı açıklamalardan şöyle söz edebiliriz.

W.T. Mallison ile S.V. Mallison terörü “Sosyal veya siyasal amaçları elde etmek için aşırı ölçülere varan şiddet kullanma veya şiddet tehdidi olarak tanımlamaktadır.”⁶⁷

Evans ve Newnham terörü “siyasal amaçlara ulaşmak maksadıyla sistematik temelde şiddet kullanımı veya şiddet kullanma tehdidi” olarak değerlendirmektedirler. Robertson terörü “hükümete veya topluma radikal politik ve sosyal değişimleri kabul etmeleri yönünde baskı oluşturacak bir araç” olarak tanımlamakta ve “siyasal amaçlı şiddet” nitelendirmesini yapmaktadır.⁶⁸

Walter Laqueur’e göre terör “topluma panik yaymak maksadıyla, devlet dışından şiddet veya şiddet tehdidinde bulunarak, görevde bulunanları zayıflatarak ve hatta yerlerinden ederek, politik değişimi sağlama eylemi” olarak tanımlamaktadır.⁶⁹

Edward Hyams terörü taktiksel yönden irdeleyip kategorik olarak ikiye ayırmaktadır. Bunlar **a)** Doğrudan doğruya terör (direct terror), **b)** Dolaylı terör (indirect terror) olarak ikiye ayırmaktadır. Doğrudan terörü üst düzey yöneticilere

⁶²http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bati&arama=kelime&guid=tdk.bati.5c0e7ff76c51a8.14379841(erişim tarihi 10.12.2018)

⁶³ Nezahat Altuntaş, *Siyasal İslam, Milliyetçilik ve Terör*, H.Ü. İİBF Dergisi, C:25, S:2,2007,s.269

⁶⁴ Yayla, *Terörizm Kavramsal Bir Çerçeve*, s.335

⁶⁵ Ali Çağlar (ed.) *Terör ve Türkiye*, Gazi Kitabevi, İstanbul 2009, s.5

⁶⁶ Çağlar (ed.), *Terör ve Türkiye*, s.6

⁶⁷ Yayla, *Terörizm Kavramsal Bir Çerçeve*, s.336

⁶⁸ Nilüfer Karacasulu (vd) *Terör: Kavramsal Çeşitlilik*, Mülkiye, Cilt. XXVIII, S.243, s.55

⁶⁹ Karacasulu (vd), *Terör: Kavramsal Çeşitlilik*, s.55

karşı yapılan terör olarak ifade ederken dolaylı terörü yan unsurlara yöneltilen terör olarak tanımlamaktadır.⁷⁰

Grant Wardlaw ise terörde amaçları öne çıkartarak terörü üç kategoriye ayırmaktadır. Bunlar **a) Şahsi amaçlar için terör-adi suçlar- b) Askeri amaçlar için yapılan gerilla operasyonları c) Politik amaçlar için yapılan psikolojik savaş** olarak ifade etmektedir.⁷¹

Mevlüt Bozdemir'e göre "terör, insanları yıldırım, sindirmek yoluyla onlara belli düşünce ve davranışları benimsetmek için zor kullanma ya da tehdit eylemi olarak tanımlanmaktadır."⁷² Terörizm kapsamında analitik olarak ayrı ele aldığımız kavramlara gelince şunları söyleyebiliriz. Türkçe sözlükte (TDK, 2019) terörizm "Siyasal bir hedefe ulaşmak amacıyla devlete, halka veya bireylere karşı şiddet eylemlerine başvurma" olarak tanımlanmaktadır.⁷³

J.B.S. Hardman, terörizmi "önceden belirlenmiş hedefleri elde etmek için şiddet kullanan, şiddete başvuran bir grubun veya partinin kullandığı metot" şeklinde tanımlanmaktadır.⁷⁴

Sulhi Dönmezer'e göre "terörizm, şiddetin ulusal, ırki, dinsel vb. araçlarla sosyal sınıflar arasında çatışma, savaşı tahrik etmek üzere planlı ve hukuk dışı olarak kullanılmasıdır."⁷⁵ Bu bağlamda terörün zaman içerisinde kendine farklı yöntem ve amaçlar geliştirdiğinden objektif bir tanımının yapılamadığı görülmektedir. Ayrıca teröre hangi noktadan bakıldığı ise kategorileştirmede farklılıklar doğurmaktadır.

19'uncu yüzyıl son çeyreğinde terör bir mücadele ve savaş aracı olarak etkin biçimde araç olarak kullanılmıştır. Örneğin, "Rus Narodnik Hareketi" (1877-1881 ve 1904-1908) İrlanda, Ermenistan, Sırbistan, Arnavutluk, Makedonya, Bulgaristan topraklarında ortaya çıkan etnik bölücü unsurlar olarak tanımlanırken Fransız, İspanyol, İtalyan ve ABD anarşistleri ise ulus devletlerin inşası sürecinde ortaya çıkan siyasi hareketler olarak görülebilir.⁷⁶ Aynı şekilde 1980 sonrası Türkiye'de ortaya

⁷⁰ Yayla, *Terörizm Kavramsal Bir Çerçeve*, s.358

⁷¹ Yayla, *Terörizm Kavramsal Bir Çerçeve*, s.358

⁷² Yayla, *Terörizm Kavramsal Bir Çerçeve*, s. 337

⁷³http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bati&arama=kelime&guid=tdk.bati.5b37dbb0095a67.89778747 (erişim tarihi 02.01.2019)

⁷⁴ Yayla, *Terörizm Kavramsal Bir Çerçeve*, s.335

⁷⁵ Yayla, *Terörizm Kavramsal Bir Çerçeve*, s.337

⁷⁶ Çağlar (ed), *Terör ve Türkiye*, s.6

çıkan ayrılıkçı PKK terörü terör ve bölücü terör isimleri çerçevesinde varlığını sürdürmektedir ve bu çalışmanın odağında yer almaktadır.

2.3.2. Tarihi Süreçlerde Terör Hareketleri

Siyasal hedeflere ulaşmak için terör eylemleri insanlık tarihi kadar eskiye dayanmaktadır. Bu durumun tipik bir örneği Walter Laqueur'a göre "tarihin ilk terörist gruplarından birinin M.Ö. 73-66 yıllarında yaşayan Romalıların devlet olarak mücadele ettikleri adını "Sica" denilen kısa bir kılıç kullanmaktan alan dinsel amaçlı bir örgüttür."⁷⁷ Aynı şekilde Türk dünyasında Selçuklular döneminde Haşhaşiler, Osmanlı döneminde ise Ermeni ve Rum çetelerinin eylemlerini terörün kaynağı olarak ifade edebiliriz.

20'inci yüzyıldan itibaren Literatürde terör ve terörizm üzerine pratik bir ortak akıl ve teorik bir uzlaşının olduğunu söylemek mümkün gözükmemektedir. Zira çok taraflı veya iki taraflı suçluların iadesi sözleşmeleri imzalayarak kendi aralarında çözüm üretmektedirler. Benzer şekilde tarihi süreçte suçluların iadesi kapsamında Asurlular ile Etiler arasında M.Ö 1294'te Kadeş Savaşı sonrası Eti Kralı III. Hatusil ile II. Ramses arasında yapılan ittifak sözleşmesi siyasi suç nedeniyle Mısır ülkesinden Hatti ülkesine ve Hatti ülkesinden Mısır ülkesine kaçan siyasi suçluların iadesini içeren tipik bir yazılı belgeye rastlanmaktadır.⁷⁸

19'uncu yüzyıldan itibaren Uluslararası ilişkilerde yeni düzenlemeler getirilmiştir. 1854 yılında Belçika'nın Liege şehrinde III. Napolyon'a karşı düzenlenen saldırı sonrası devlet başkanları ile onların aile efradı aleyhine işlenen suçları siyasi suç olarak kabul etmeme prensibi benimsenmiştir. Bu prensip "Belçika Kuralı" adıyla anılmakta ve halen uygulanmaktadır.⁷⁹

Birinci Dünya Savaşı sonrasında terör devletler tarafından da uygulanmaya başlanmıştır. Örneğin Almanya'da Hitler, İtalya'da Mussolini, İspanya'da Franco, Portekiz'de Salazar ve Sovyetlerde Stalin'in devlet terörü uyguladıklarını söyleyebiliriz.⁸⁰

⁷⁷ Yayla, *Terörizm Kavramsal Bir Çerçeve*, s. 343

⁷⁸ Durmuş Tezcan, *Uluslararası Terör Suçlarında Uluslararası Yardımlaşma*, S.Ü.HF Dergisi, Arşiv, C.1 S.1 s.21

⁷⁹ Tezcan, *Uluslararası Terör Suçlarında Uluslararası Yardımlaşma*, s. 22

⁸⁰ Çağlar (ed.), *Terör ve Türkiye*, s.6

İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan iki kutuplu dünya, terörizmin uluslararası ilişkilerde bir tehdit olduğunu kabul ederek bir dizi uluslararası anlaşmalar yapmışlardır. Örneğin, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan ASALA, ETA, IRA, PKK, FETÖ ve benzerleri bu bağlamda değerlendirilebilir.

2.3.3. Terörün Hukuki Tanımlamaları

Ülkelerin farklı çıkarları nedeniyle terör ve terörizm konusunda genel kabul gören bir tanım yapılamadığını söyleyebiliriz. Zira İngiltere Terörle Mücadele Mevzuatında terörizmi “politik, dini ve ideolojik nedenler ile bir kişi veya mala karşı şiddet kullanımı veya tehdidi” olarak tanımlamıştır. Aynı şekilde 1987 yılı ABD yasasına göre “silahlı çatışmalarda yer alamayan kişilere zarar verme veya öldürme riskini oluşturan şiddet hareketlerini organize etme veya bunlarda rol alma” teröristlik bir faaliyet olarak isimlendirilmiştir. 1986 Fransız Terörle Mücadele Yasasına göre terörizm “sosyal korkutmayı ve düzeni bozmayı amaçlayan bireysel veya kolektif hareketler” olarak tanımlanmıştır.⁸¹

Türkiye’de 1991 tarihli 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu terörü “cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemler”⁸² olarak tanımlamaktadır.

2.3.4. Uluslararası Terör

Uluslararası terör, 21’inci yüzyıl da gelişmiş ülkelerin az gelişmiş ülkelere karşı siyasal mücadele maksadıyla yönettiği aktörler, hedefler, para, silah, eğitim, istihbarat gibi kaynaklar üzerinden doğrudan doğruya veya dolaylı olarak birden fazla ülkeyi ilgilendiren terör eylemlerini desteklemesiyle ortaya çıkmaktadır. Bunun tipik bir örneği 19’uncu yüzyılın ikinci yarısında İrlandalı, Sırp, Ermeni ve Makedonyalı radikal milliyetçi grupların Avrupa ülkeleri ve ABD tarafından siyasal amaçlar için

⁸¹ Karacasulu (vd), *Terör: Kavramsal Çeşitlilik*, s.55

⁸²<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3713.pdf> (erişim tarihi 10.12.2018)

terörü, sistematik bir şekilde araç olarak kullanmışlardır. Bu bağlamda, İkinci Dünya Savaşından sonra ulus devlet kurma fikri nedeniyle milliyetçi nitelik taşıyan Mao, Castro ve Guevara⁸³ gibi liderler öncülüğünde gerçekleşen sol nitelikli eylemleri de terör hareketleri olarak görebiliriz. Bu bağlamda terör kavramını yukarıdaki söylem ve eylemlerinden yola çıkarak açıklayacak olursak; terörün objektif bir tanımının olmadığını söyleyebiliriz.

Terör ve terörizmi analitik olarak ele aldığımızda terörü özel, terörizmi ise genel bir kavram olarak ele alabiliriz. Terörizmi bazen salt bir ideoloji, doktrin ya da bir fikir olarak ele alacağımız gibi onu bir strateji olarak da değerlendirebiliriz.⁸⁴ Örneğin ABD'nin Suriye ve Irak üzerinde yeni ABD petrol konsepti bağlamında oluşturduğu PKK ve türevlerini bu durumun tipik bir göstergesi olarak ifade edebiliriz. Yani ABD için terörizm, ABD'nin Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğusu ile Irak ve Suriye'nin kuzeyini içine alan zengin petrol kaynaklarını kontrol etmeyi sürdürme stratejisinin bir parçası olabilmektedir.

Uluslararası terörle mücadelede ABD'nin subjektif etkinliği göz önüne alındığında El Kaide terör örgütünün 11 Eylül 2001' de ABD' ye saldırısını İran, Irak ve Kuzey Kore'yi terörist devlet ilan etmesi de benzer bağlamda ifade edilebilir. Terör ise terörizmin fiili yani şiddet içeren biçimi olarak söylenebilir.

Terör ve terörizm üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde iki gruptan söz etmek mümkün, birinci grup (Paul Wilkinson, Walter Laqueur, Yonah Alexander) terör ve terörizmi Batı ve Batı Demokrasisini hedef alan tehdit ve tehlike olarak değerlendirirken diğer grup (Noam Chomsky, Alexander George, Michael McClintock, Richard Falk) özellikle Batılı Devletlerin, İsrail'in ve ABD'nin terör ve terörizmin varlığı ve devamlılığından sorumluluğu olduğunu ifade etmektedirler.⁸⁵

2.4. Türkiye'de Aktif Terör Örgütleri (PKK ve FETÖ)

Terörün bir ülkede genel amacı, o ülkenin tutumunu etkilemeye yönelik bir eylem biçimi olarak tasvir edilebilir. Türkiye'de terör eylemlerini post-modern dünyada iletişimin yaygın olmasına ve bilginin zaman ve mekân ortamından bağımsız paylaşılmasına dayandırdığımızda terörün analitik olarak yerel olabileceğini

⁸³ Altuntaş, *Siyasal İslam, Milliyetçilik ve Terör*, s.269

⁸⁴ Çağlar (ed.), *Terör ve Türkiye*, s.13

⁸⁵ Çağlar (ed.), *Terör ve Türkiye*, s. 13

söyleyebiliriz. Bu nedenle iç terör ile dış terör ayrımını sadece analitik olarak yapabilir ve değerlendirebiliriz.

1980 öncesi Türkiye’de yaşanan ideolojik terör hareketi iç terör olsa da, kullanılan silah, para ve istihbarat faaliyetleri bakımından uluslararası bir terör organizasyonu olduğunu söyleyebiliriz. Zira terör faaliyetlerinin askeri bir darbe ile sonuçlanması sadece sorunun ulusal değil, aynı zamanda uluslararası boyutunun olduğuna işaret etmektedir. Zaten dış destek olmadan terör örgütleri ülke içinde uzun ömürlü olamazlar.

2.4.1. PKK Terörü

15 Ağustos 1984’den itibaren sivil ve kamu alanlarına yönelik saldırıları ile Türkiye’nin gündemine gelen PKK terörü 2021 yılı itibarıyla halen varlığını sürdürmektedir. 26-27 Kasım 1978 tarihinde Diyarbakır’ın Lice ilçesine bağlı Ziyaret (Fis) köyünde kurulan PKK (Kürdistan İşçi Partisi), Marksist-Leninist ideolojiyi üzerine konumlandığını beyan etse de sık sık ideolojik yalpa yaptığını söyleyebiliriz.⁸⁶ Ancak Marksist/Leninist bir ideoloji örgüsü ile başlayan örgüt zaman ve şartlar içinde etnik terör örgütüne dönüştürülerek Kürtçülük üzerinden söylem ve eylem gerçekleştirmeye başlamıştır. Bunun üzerine PKK, söylemlerini “Kürt Kimliği” ve “Kürt Kültürü” üzerine inşa ederek ABD ve Avrupa devletlerinin dış politikalarına uygun bir araç haline gelmiştir.⁸⁷ Hem lideri 1999 yılında yakalanmış, yargılanmış ve idama mahkûm edilmiş olmasına, hem de birçok militanın etkisiz hale getirilmiş olmasına rağmen varlığını sürdüren PKK, yılda yaklaşık 7 milyar dolara mal olan bir maliyete ulaşmıştır.⁸⁸ Bu nedenle PKK, Türkiye için büyük bir ekonomik kayıp ve 35.000’den fazla bireyin hayatını kaybettiği büyük acıların yaşandığı trajediye dönüşmüş ayrılıkçı bir terör harekâtıdır.

Belirgin olarak 2011’den sonra Suriye’ye yönelen PKK, ülkedeki iç savaşı başta ABD ve Rusya olmak üzere birçok ülke adına vekâlet savaşının aracı haline gelmiştir. Merkezini Kandil’den Sincar’a ve Gara bölgesine kaydırmış gözükmektedir.⁸⁹

⁸⁶Fikret Bila, *İdeolojik Kodlarıyla Kâğıt Üstündeki PKK*, Doğan Kitap, İstanbul 2016, s.21

⁸⁷ Recep Cengiz, *Kardaşlık Sorunu*, E yazı yayınevi, İstanbul 2011, s.66

⁸⁸ Feroz Ahmad, *Bir Kimlik Peşinde Türkiye*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2014, s.171

⁸⁹ Fahrettin Altun (vd), *Terörle Mücadele Stratejisi*, SETA Yayınları, İstanbul 2018, s. 44

Suriye’de oluşan savaş durumunu, savaşın barıştan daha iyi seçenek olduğuna karar vererek bu yönde eylemlerde bulunmuştur.

2021’den sonra Suriye’de devam eden eylemlerini Türkiye’ye yeniden yönlendirme gayretinde olan PKK, 6/8 Ekim 2014’de siyasi uzantısı olduğu iddia edilen HDP vasıtasıyla Suriye’nin Kobani yerleşkesinde yaşayan Kürtlere DEAŞ’ın saldırı yaptığı iddiası üzerinden protesto amacıyla başlayan eylemlerde 53 Türk vatandaşı hayatını kaybetmiştir. PKK’nın ihtiyaç duyduğu politik, psikolojik, insan kaynağı ve lojistik destekleri, komşu ülkelerden sağlayabildiği gibi bölgede etkin olmak isteyen başka devletlerden de sağladığı bilinmektedir. Hatta örgütün/örgütlerin ihtiyaçlarını giderebilmek için destek veren devletlerin kendi topraklarında faaliyet alanları açabilmektedir. Ayrıca medya ve finans sistemleri oluşturabilmektedir.⁹⁰

2.4.1.1. PKK’nın Suriye İlişkisi

PKK’nın Suriye ile ilişkileri bağlamında PKK’nın Suriye’de yürüttüğü faaliyetleri değerlendirecek olursak şunları söyleyebiliriz. PKK terör örgütünün Suriye ile ilişkileri, 1979 yılında Şam’a yerleşen PKK teröristlerin Lübnan’daki kamplara yerleştirmesi ve bu bölgelerde eğitim almaları ile başlatılabilir.⁹¹ Terör örgütü PKK’nın Suriye ile ilişkisi, “derin, planlı ve somut hedeflere yönelik” olarak tanımlanabilir.⁹² Ayrıca 1991 yılında PKK terör örgütünün insan kaynağının artış göstermesinde en önemli etken, Suriye hükümetinin Kürtleri vatandaş olarak kabul etmediğinden dolayı askerlikten muaf tutması da değerlendirilebilir.⁹³

2.4.1.2. PKK’nın İran İlişkisi

İran PKK’yi Hizbullah ile birlikte, Türkiye’yi kontrol etmek için kullanmıştır.⁹⁴ PKK’nın Irak’ın kuzeyine yerleşmesi esnasında Suriye’den Irak’a geçişler zorlaşınca devreye İran girmiş ve PKK teröristlerini kargo uçakları ile İran’a geçirerek Irak’ın kuzeyine gitmelerini sağlamıştır.⁹⁵

⁹⁰ Özkan Kantemir, *Türk Silahlı Kuvvetlerinin Bölücü Terör Örgütü İle Mücadelesinde Teknolojik Gelişmelerin Etkileri*, Doktora Tezi, Ankara 2015, s.69

⁹¹ Cemal Temizöz, *Kuruluşu, infazları, Katliamlarıyla Siyasallaşan PKK Terörü*, Togan Yayınları, İstanbul 2012, s.372

⁹² Ünal İnanç ve Can Polat, *İmralı’da Neler Oluyor? Apo, PKK ve Saklanan Gerçekler*, Güvenlik ve Yargı Muhabirleri Derneği, Ankara 1999, s.66

⁹³ Ümit Özdağ, *Türk Ordusunun PKK Operasyonları*, Pegasus Yayınları, İstanbul 2007, s.89

⁹⁴ Temizöz, *Kuruluşu, infazları, Katliamlarıyla Siyasallaşan PKK Terörü*, s.372

⁹⁵ Özdağ, *Türk Ordusunun PKK Operasyonları*, s.43

PKK'nın bir devletle imzaladığı ilk anlaşması İran ile 1987 yılında olmuştur.⁹⁶Bu anlaşma kapsamında PKK İran topraklarından Türk sınırına yakın yerlere kamplar kurmuş; buna karşın Tahran'a Türk ve ABD askeri tesisleri hakkında istihbarat temin etmiştir.⁹⁷Ayrıca Daniel Byman, İran'ın Türkiye'yi zayıflatmak amacıyla 1990 yılından itibaren PKK terör örgütünü desteklediğini belirtmiştir.⁹⁸Yine Erdal Sarızeybek İran'ın topraklarında PKK kamplarına izin verdiğini ve bu durumun Tahran'ın bilgisi ve iradesi dâhilinde olduğunu kesin bir dil ile vurgulamıştır.⁹⁹

2.4.1.3. PKK'nın Irak İlişkileri

Terör Örgütü PKK, Türkiye'ye komşu diğer bir ülke olan Irak topraklarını seçerek eylemlerini sürdürmüştür. Zira hem coğrafi hem de etnik yakınlık açısından bölge PKK için elverişli koşullar sağlamaktadır. Hatta PKK terör örgütü ilk defa 1982 yılında bölgeye yerleşerek kaçakçılarla da irtibat sağlayabilmiştir.¹⁰⁰ Bu nedenle Türkiye 1984 yılında Bağdat ile görüşmeler yaparak Irak'ın kuzeyindeki PKK kamplarına müdahale edebilmek için bir anlaşma imzalamıştır.¹⁰¹ Irak'ın kuzeyinde etkin olan KDP'nin hareketleri ile ilgili istihbarat karşılığında Bağdat'ın PKK terör örgütünü görmezden geldiği,¹⁰² Mahmur'da kamp yeri tahsis edildiği ve diğer sosyal hizmetleri alabilmesine göz yumduğu görülmüştür. BM yardımlarının engellenmemesi Irak'ın PKK terör örgütüne sağladığı destekler olarak söyleyebiliriz.¹⁰³ Hatta ABD işgali sonrasında Irak topraklarında 36'ncı paralelin kuzeyinin uçuşa yasak bölge ilan edilmesi ve Irak'ın kuzeyinde oluşan otorite boşluğu, PKK'nın Irak ordusuna ait silahları ele geçirmesine imkân sağlamıştır.¹⁰⁴ PKK bu ortamdan yararlanarak Türkiye'deki eylemlerini artırmış ve Irak'ın kuzeyini kendisi için temel ve vazgeçilmez bir faaliyet alanı olarak ilan etmiştir. KYB ise işbirliği

⁹⁶ Temizöz, *Kuruluşu, infazları, Katliamlarıyla Siyasallaşan PKK Terörü*, s.372

⁹⁷ Marcus, *Kan ve İnanç PKK ve Kürt Hareketi*, s.91

⁹⁸ Kantemir, *Türk Silahlı Kuvvetlerinin Bölücü Terör Örgütü İle Mücadelesinde Teknolojik Gelişmelerin Etkileri*, s.71

⁹⁹ Kantemir, *Türk Silahlı Kuvvetlerinin Bölücü Terör Örgütü İle Mücadelesinde Teknolojik Gelişmelerin Etkileri*, s.72

¹⁰⁰ İnanç ve Polat, *İmrâlı'da Neler Oluyor? Apo, PKK ve Saklanan Gerçekler*, s.68

¹⁰¹ Marcus, *Kan ve İnanç PKK ve Kürt Hareketi*, s.145

¹⁰² Marcus, *Kan ve İnanç PKK ve Kürt Hareketi*, s.143

¹⁰³ Temizöz, *Kuruluşu, infazları, Katliamlarıyla Siyasallaşan PKK Terörü*, s.357

¹⁰⁴ Temizöz, *Kuruluşu, infazları, Katliamlarıyla Siyasallaşan PKK Terörü*, ss.359- 360

geliştirerek KDP' ye karşı PKK terör örgütünü korumuş ve örgütün ağır kayıplara uğramasını önlemeye çalışmıştır.¹⁰⁵

2.4.1.4. PKK'nın Yunanistan İlişkileri

Yunanistan, Türkiye ile olan sorunlarını diplomasi yolu ile halletmek yerine, diplomasi dışı unsurlar ile bir hesaplaşma yoluna girmiştir. Bunun tipik bir örneği ise Yunanistan PKK terör örgütü ile işbirliğidir. Bu bağlamda Yunanistan ve GKRY, 1981 yılından itibaren terör örgütü PKK'yı açıktan desteklemeye başlamışlardır.¹⁰⁶ Byman, Yunanistan'ın Türkiye'yi zayıflatmak için 1981-1999 yılları arasında terör örgütüne her türlü yardımlarda bulunduğunu, diplomatik alanlarda koruduğunu ifade etmiştir.¹⁰⁷ PKK terör örgütü Yunanistan'ı kamp, eğitim, koordinasyon maksatlı olarak kullanmıştır. Örneğin 1994 yılında PKK terör örgütünün Yunanistan'da Lavrion Kampı ve ERNK Atina Bürosu açılmıştır.¹⁰⁸ Aynı şekilde PKK'ya silah teknolojisi temini ve eğitim sağlandığı teyit edilmiştir.¹⁰⁹

2.4.1.5. PKK'nın Rusya ve Ermenistan İlişkileri

PKK terör örgütünün Rusya ve Ermenistan ilişkileri SSCB döneminde başlamıştır.¹¹⁰ Bu durumun tipik örneği PKK terör örgütünün 1980 yılında Lübnan'ın Sayda kentinde ASALA terör örgütüyle "Ermeni-Kürt Federe Devleti" kurmak amacıyla bir deklarasyon imzalamış olmasıdır..¹¹¹ PKK'nın 1980 yılı 21-28 Nisan'ında "Kızıl Hafta" ilan ederek kırk eylem gerçekleştirmesi ASALA terör örgütüyle yaptığı işbirliğinin bir göstergesidir diyebiliriz.¹¹² Ermenistan'ın 1991 yılında bağımsızlık ilan etmesi neticesinde PKK, burada üsler kurmuştur.¹¹³

SSCB dağıldıktan sonra Rusya, Türkiye'nin Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile ilişkilerini, enerji koridorunun kontrolünde ve Çeçenistan özelinde Türk tarafını

¹⁰⁵ Özdağ, *Türk Ordusunun PKK Operasyonları*, s.104

¹⁰⁶ Kantemir, *Türk Silahlı Kuvvetlerinin Bölücü Terör Örgütü İle Mücadelesinde Teknolojik Gelişmelerin Etkileri*, s.73

¹⁰⁷ Kantemir, *Türk Silahlı Kuvvetlerinin Bölücü Terör Örgütü İle Mücadelesinde Teknolojik Gelişmelerin Etkileri*, s.74

¹⁰⁸ Kantemir, *Türk Silahlı Kuvvetlerinin Bölücü Terör Örgütü İle Mücadelesinde Teknolojik Gelişmelerin Etkileri*, s.74

¹⁰⁹ Kantemir, *Türk Silahlı Kuvvetlerinin Bölücü Terör Örgütü İle Mücadelesinde Teknolojik Gelişmelerin Etkileri*, s.74

¹¹⁰ İnanç ve Polat, *İmrâlı'da Neler Oluyor? Apo, PKK ve Saklanan Gerçekler*, s.72

¹¹¹ Özdağ, *Türk Ordusunun PKK Operasyonları*, s.48

¹¹² İnanç ve Polat, *İmrâlı'da Neler Oluyor? Apo, PKK ve Saklanan Gerçekler*, s.78

¹¹³ Özdağ, *Türk Ordusunun PKK Operasyonları*, s.88

kontrol etme maksadıyla PKK kartını elinde bulundurmamak amacıyla PKK terör örgütü ile irtibatını sürdürmeye devam etmiştir.¹¹⁴

2.4.1.6. PKK'nın Avrupa ve ABD İlişkileri

PKK, Avrupa'yı önemli bir mevzi olarak görmüştür. Bu bağlamda batı Avrupa'da faaliyetlerini 1981 yılından itibaren profesyonel düzeye çıkarmıştır.¹¹⁵ Bu bağlamda Almanya, Lübnan'a 1987-1988 yıllarında heyet göndererek PKK terör örgütünü ziyaret eden ilk ülke olmuştur.¹¹⁶ 1992 yılında Almanya'nın Köln kentinde PKK'nın resmi yayın organı sıfatıyla Serxwebun/ Bağımsızlık ismi ile bir dergi çıkartılmaya başlanmıştır.¹¹⁷ 1992 yılında Türkiye'de Nevruz olayları gerçekleştiğinde Almanya, Türkiye'ye silah ambargosu koymuş; Ayrıca yine bu dönemde Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyinde Kürt sorunu sürekli gündemde tutulur hale getirilmiştir.¹¹⁸ ERNK, Almanya'da şiddet içeren faaliyetlerde bulunmamak şartı ile 1996 yılında Alman gizli servisi ile anlaşma yapmıştır.¹¹⁹ Aynı şekilde İngiltere, Kürt kartını bir politik araç olarak görmüş ve PKK terör örgütüne örtülü olarak desteğini sürdürmüştür. Örneğin, MED-TV 1995 tarihinde İngiltere'de kurularak yayına başlamıştır.¹²⁰

PKK terör örgütüne eğitim desteği sağlayan Fransa ise; Lyon şehrinde kamp kurulmasına izin vermiş ve etkinliklere ev sahipliği yapmıştır. İngiltere'den yayın yapan MED-TV'nin yerine 1999 tarihinde Medya-TV Fransa'dan yayın hayatına başlamıştır.¹²¹ Fransa'da Medya-TV'de kapatılmış fakat 2004 yılından itibaren Danimarka'da Roj-TV ismi ile yayınlarına devam etmiştir. Halen Danimarka'dan Roj-TV ismi ile yayın yapılmaktadır.¹²²

Hollanda'nın Lahey kentinde 1995 yılında sözde sürgünde Kürt Parlamentosu kurulmuştur. Ayrıca Avrupa Parlamentosunun Brüksel'de olmasından yararlanarak

¹¹⁴Kantemir, *Türk Silahlı Kuvvetlerinin Bölücü Terör Örgütü İle Mücadelesinde Teknolojik Gelişmelerin Etkileri*, s.75

¹¹⁵ İnanç ve Polat, *İmralı'da Neler Oluyor? Apo, PKK ve Saklanan Gerçekler*, s.70

¹¹⁶ Temizöz, *Kuruluşu, infazları, Katliamlarıyla Siyasallaşan PKK Terörü*, s.388

¹¹⁷ İnanç ve Polat, *İmralı'da Neler Oluyor? Apo, PKK ve Saklanan Gerçekler*, s.75

¹¹⁸ Mehmet Ali Birand, *Apo ve PKK*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1992, s.283

¹¹⁹ Özdağ, *Türk Ordusunun PKK Operasyonları*, s.145

¹²⁰ Hüseyin Yayman, *Şark Meselesinden Demokratik Açılıma Türkiye'nin Kürt Sorunu Hafızası*, SETA Yayınları, Ankara 2011, s.48

¹²¹ Temizöz, *Kuruluşu, infazları, Katliamlarıyla Siyasallaşan PKK Terörü*, s.385

¹²² Durmuş Eray Güçlüer, *PKK'nın 1978-2010 Tarihleri Arasında Örgütsel Yapısının Değişimi ve Kurumsal Girişimci Olarak Hedeflerinin Sosyolojik Analizi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2011, s.359

PKK terör örgütü siyasallaşma çalışmaları yürütmüş, MED-TV stüdyolarını burada açarak gelir kaynakları edinmiştir.¹²³

PKK'nın ABD ile ilişkilerine gelince durumun tüm ABD'nin etkin olduğu ülkeler bağlamında daha da karışık hale geldiği görülmektedir. Örneğin, Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyine yönelik olarak Fırat'ın batısını kırmızıçizgi olarak tanımlaması, ABD'nin bölgede IŞID terör örgütünü gerekçe göstermesi, hatta ABD'nin PYD/YPG'yi desteklediğini açıklaması ABD'nin PKK ilişkisine tipik bir gösterge olmaktadır.¹²⁴ ABD Suriye'nin kuzeyinde bulunan PYD/YPG Kürt unsurlarını PKK terör örgütünden ayrı gördüğünü ve bölgede ihtiyaç duyduğunu, bu maksatla örgüte silah, mühimmat ve lojistik destek vermeye devam edeceğini söylemesi, Türkiye'nin PYD/YPG' nin PKK terör örgütünün Suriye kolu olduğu ve ayrı düşünülmemeyeceği, terör örgütleri ile işbirliği yapmanın coğrafyada büyük kırılmalara neden olacağı vurgusuna rağmen devam etmektedir.¹²⁵

BM, El-Kaide ve Taliban örgütlerini terör listesinde belirtmektedir. BM Daimi Konseyi üyelerinden ABD, Fransa ve İngiltere PKK' yı terörist örgüt olarak kabul etmesine rağmen özellikle ABD PYD-YPG' yi ise terör örgütü olarak kabul etmemektedir. Çin ve Rusya ise Türkiye'nin gayretlerine rağmen henüz PKK'yi terörist örgüt olarak kabul etmemiştir. Suriye özelinde Rusya PYD-YPG ile ilişki geliştirmiş, Türkiye'nin terör örgütü mensupları ile karşı karşıya gelmesine, tampon bölgeler oluşturarak izin verilmemektedir.¹²⁶ Başta ABD ve Avrupa ülkeleri olmak üzere daha birçok ülkenin bu terör örgütüne her türden destek sağladıkları bilinen bir gerçektir.

2.4.1.7. PKK'nın Eylemleri ve Türkiye'nin Operasyonlarına Birkaç Örnek

PKK, 15 Ağustos 1984 tarihinde Eruh ve Şemdinli'de silahlı saldırı ile eylemlerine başlatmıştır. PKK 8 Kasım 1984 tarihinde Eruh'un Karageçit Köyüne baskın düzenlemiş beşi bebek toplam dokuz kişiyi katletmiştir.¹²⁷

¹²³ Temizöz, *Kuruluşu, infazları, Katliamlarıyla Siyasallaşan PKK Terörü*, ss.392-393

¹²⁴ <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/zeytin-dali-Harekatinin-muhtemel-siyasi-sonuclari/1097198> (erişim tarihi 16.06.2021)

¹²⁵ <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/100472/cumhurbaşkanligi-sozcusu-kalin-pkk-pyd-ypg-kurt-kardeslerimiz-temsilcisi-olamaz-> (erişim tarihi 16.06.2021)

¹²⁶ Kantemir, *Türk Silahlı Kuvvetlerinin Bölücü Terör Örgütü İle Mücadelesinde Teknolojik Gelişmelerin Etkileri*, s.77

¹²⁷ Özdağ, *Türk Ordusunun PKK Operasyonları*, s.52-53

20 Haziran 1987 tarihinde 16'sı çocuk, 30 kişinin öldürüldüğü Pınarcık Katliamı PKK'nın yaptığı en zalim saldırı olarak söylenebilir.¹²⁸ Bu süreç içinde PKK terör örgütü Kılıçkaya Köyü Milan Mezrasına 20 Ağustos 1987'de baskın düzenleyerek, biri 3 günlük, diğeri 6 günlük 14 çocuk ve 11 yetişkin insanı katletmiştir.¹²⁹

PKK, Taşköyü Behme' nin Mezrası saldırısını 9 Mayıs 1988'de gerçekleştirmiş ve 8 çocuk, 2 kadın olmak üzere 11 kişiyi katletmiştir.¹³⁰

Terör örgütü PKK, 1992 yılı içerisinde karakol saldırılarına devam etmiş; 30 Ağustos 1992'de Alan ve 13 Eylül 1992'de Aktütün karakollarına saldırıda bulunmuş, TSK' nin direnişi karşısında büyük kayıplar vermiştir. Bu saldırılar PKK kayıtlarına "Helena ve Rubarok vakaları" olarak girmiştir.¹³¹

TSK, 12 Ekim 1992 yılında 15.000 askerin katılımı ile Kuzey Irak Operasyonunu tank ve hava desteği ile düzenlenmiş, bu operasyon Türkiye'nin Kıbrıs Barış Harekâtından sonra yaptığı en kapsamlı yurtdışı operasyonu olmuştur.¹³²

PKK, 24 Mayıs 1993'te silahsız 33 askerin Bingöl-Elazığ karayolunda şehit ederek Türk toplumunda psikolojik bir kırılma yaratmıştır. Bu süreçte 5 Temmuz 1993 yılında PKK terör örgütü Başbağlar Köyü'ne saldırı gerçekleştirip 28 kişiyi kurşuna dizerek ve 5 kişiyi diri diri yakarak 33 kişiyi katletmiştir.¹³³

TSK, Hakurk Operasyonu düzenlemiş, Çukurca eyleminde bulunan teröristler takip edilerek Irak'ın kuzeyinde etkisiz hale getirilmiştir. PKK terör örgütünün 13 Aralık 1993'te Üzümlü Jandarma Karakolu'na düzenlenen eylemden sonra yapılan operasyonda 24 terörist etkisiz hale getirilmiştir.¹³⁴

PKK terör örgütü Savur Köyüne 21 Ocak 1994'te baskın düzenlemiş ve 11'i çocuk 21 kişiyi katletmiştir.¹³⁵ TSK 29 Ocak 1994'te PKK'nın Zeli Kampı'na hava

¹²⁸ Marcus, *Kan ve İnanç PKK ve Kürt Hareketi*, s.161

¹²⁹ Buğra Sarı ve Murat Tinas, *İnsanlığa ve Demokrasiye Terör Tehdidi: PKK Örneği*, Polis Akademisi Yayınları 57, Rapor No16, Ankara 2018, s. 14

¹³⁰ Sarı ve Tinas, *İnsanlığa ve Demokrasiye Terör Tehdidi: PKK Örneği*, s.14

¹³¹ Kantemir, *Türk Silahlı Kuvvetlerinin Bölücü Terör Örgütü İle Mücadelesinde Teknolojik Gelişmelerin Etkileri*, s.35

¹³² Kantemir, *Türk Silahlı Kuvvetlerinin Bölücü Terör Örgütü İle Mücadelesinde Teknolojik Gelişmelerin Etkileri*, s.101

¹³³ Sarı ve Tinas, *İnsanlığa ve Demokrasiye Terör Tehdidi: PKK Örneği*, s.14

¹³⁴ Kantemir, *Türk Silahlı Kuvvetlerinin Bölücü Terör Örgütü İle Mücadelesinde Teknolojik Gelişmelerin Etkileri*, s.103

¹³⁵ Sarı ve Tinas, *İnsanlığa ve Demokrasiye Terör Tehdidi: PKK Örneği*, s.14

operasyonu düzenlemiş, PKK'nın mühimmat depoları imha edilip BM kaynaklarına göre 1700 terörist etkisiz hale getirilmiştir.¹³⁶

PKK terör örgütü Ankara'da Anafartalar Çarşısına düzenlediği intihar saldırısında 9 sivil vatandaşı katletmiştir. PKK terör örgütü Diyarbakır'da 03 Ocak 2008'de bombalı saldırı ile 6 öğrenci olmak üzere 7 kişiyi katletmiştir.¹³⁷

PKK terör örgütü 1 Kasım 2010 yılında Taksim'de polis noktasına saldırıda bulunarak 32 kişinin yaralanmasına sebep olmuştur. Başbakanın konvoyuna Kastamonu'da 4 Mayıs 2011 tarihinde saldırmış, 14 Temmuz 2011'de Silvan'da 12 askeri şehit etmiştir.¹³⁸

PKK terör örgütü 17 Şubat 2016'da Ankara Merasim Sokak'ta bomba yüklü bir araçla saldırı düzenleyerek 29 kişinin ölümüne ve 87 kişinin yaralanmasına sebep olmuştur. Şehirleri hedef alan saldırılarına yine bomba yüklü araçla 13 Mart 2016 tarihinde "Ankara Güvenpark" saldırısı düzenlemiş 36 kişinin ölümüne ve 349 kişinin yaralanmasına sebep olmuştur.¹³⁹

Uluslararası Af Örgütü, PKK/PYD/YPG'nin Suriye'de köyleri yok ettiğini, etnik temizlik ve zorla yer değiştirmeye insanları tabi tuttuğunu rapor etmişlerdir. Bu raporlara göre, Arap ve Türkmen köylerini yakarak yerle bir ettiklerini insanları katlettiklerini ve zorla yer değişikliğine zorladıklarını söyleyebiliriz.¹⁴⁰

2.4.2. FETÖ Terörü

Türkiye 1950 yılından itibaren siyasi sisteminde bazı değişimler yaşamıştır. Bunun tipik örneği olarak çok partili demokratik sisteme geçiş olduğu söylenebilir. Ancak Türkiye'de 27 Mayıs 1960 ve 12 Mart 1971 askeri darbeleri, sivil siyaseti tartışmalı hale getirmiştir.¹⁴¹ Aynı şekilde 12 Eylül 1980 darbesi topluma, sivil hükümete yönelik ağır etkilerde bulunmuştur. Bu bağlamda temel siyasi kavramlar olan demokrasi, laiklik, çağdaşlık ve medeniyet gibi kavramlar sivillerden ziyade askeri bakış açısına göre tanımlanmıştır. Benzer olarak 28 Şubat 1997 askeri vesayet,

¹³⁶Kantemir, *Türk Silahlı Kuvvetlerinin Bölücü Terör Örgütü İle Mücadelesinde Teknolojik Gelişmelerin Etkileri*, s.103

¹³⁷Sarı ve Tınas, *İnsanlığa ve Demokrasiye Terör Tehdidi: PKK Örneği*, s.14

¹³⁸Kantemir, *Türk Silahlı Kuvvetlerinin Bölücü Terör Örgütü İle Mücadelesinde Teknolojik Gelişmelerin Etkileri*, s.49

¹³⁹Sarı ve Tınas, *İnsanlığa ve Demokrasiye Terör Tehdidi: PKK Örneği*, s.14

¹⁴⁰Sarı ve Tınas, *İnsanlığa ve Demokrasiye Terör Tehdidi: PKK Örneği*, s.25

¹⁴¹Hanefi Avcı, *Cemaat' in İflası*, Tekin Yayınevi, İstanbul 2015, s.35

toplumda bloklaşmayı tetiklemiştir.¹⁴² Askeri çevreler her yeni iktidara mesafeli davranarak siyaset üzerinde etkisini sürdürme yönünde eğilim gösteriyorlardı. Örneğin, PKK meselesi ve Kıbrıs meselesi siyasi iktidarla ordu arasında bir kırmızıçizgileri içermekteydi.

Hem askeri hem de sivil hükümetlerin iktidarda olduğu dönemlerde kendi örgütünün çıkarlarını koruma yönünde belirgin olarak 1984'den itibaren eğitim alanında aktif hale gelen FETÖ, öğrenci yeteneklerine göre eğitim yapmayı sivil alanda da sürdürmüştür. Örgüt, küçük yaşlarda yurtlarına yerleştirdikleri öğrencileri, evlilik de dâhil organize ederek yönetmiş ve yönlendirmiştir. Örneğin askeri liseleri bu yöntemle kontrol ederek askeri darbe yapabilecek düzeye tutmaya çalışmıştır. Aynı şekilde yargı kurumunu hukukçu olarak yetiştirdiği taraftarları vasıtasıyla kontrol etmiştir. Yine ekonomik kaynaklara sahip kendine özgü bir burjuva sınıfı da yaratmıştır. Benzer olarak akademik kadroları da kısmen yönlendirdiği ve manipüle ettiği söylenebilir.

İktidarlara kontrol etmek için medya teknolojilerini ve tüm diğer araçları etkin kullanarak kendine özgü bir yapı oluşturmuştur. Örneğin İrticayla Mücadele Eylem Planı, AKP ve Gülen'i Bitirme Planı, Ergenekon, Balyoz Belgeleri, İzmir Casusluk Belgeleri, Atabeyler Belgeleri gibi gerçekliği olmayan dijital belgeler ile hedefledikleri kişi, kurum ve kuruluşları ele geçirme, çökertme, hizaya getirme, ders verme eylemleri olarak somutlaşmıştır. Bu durum örgüt liderinin verdiği taktiklerde gözükmektedir.

Adliye'de, Mülkiye'de veya başka bir hayati müessesede bizim arkadaşlarımızın mevcudiyeti, öyle ferdi mevcudiyetler şeklinde ele alınıp öyle değerlendirilmemelidir. Yani bunlar gelecek adına bizim o ünitelerde garantimizdir. Bir ölçüde onlar bizim varlığımızın teminatıdır." Aynı şekilde "Devletle çatışarak bir yere gidemezsiniz. Demek devletin de bu çok yüksek gayeleri gerçekleştirmek için belli bir kıvama gelmesi lazım. Devletin belli ölçüde o kıvama geldiğini söyleyebiliriz. Bizler evrensel bir mesajın hizmetkârlarıyız."¹⁴³

Bu bağlamda 7 Şubat 2012'de MİT Müsteşar'ının savcılık tarafından ifade vermek üzere çağrılması, 17/25 Aralık 2013 operasyonu ile hükümete yargı yolunu kullanarak darbe yapmayı hedefleyen örgüt yolsuzluk iddiaları üzerinden dönemin başbakanını alıkoyarak hükümeti düşürme girişiminde bulunmuştur. 15 Temmuz 2016

¹⁴²<https://www.ilimvemedenyet.com/turk-siyasal-hayatinda-turgut-ozal-anap-ve-recep-tayyip-erdogan-ak-parti-karsilastirmasi.html> (erişim tarihi 09.01.2019)

¹⁴³ Necip Hablemitoğlu, *Köstebek*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 2003, s.21-22

tarihine gelindiğinde örgütün askeri bir darbe ile yönetimi ele geçirme girişimi başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

2.4.3. FETÖ' nün ABD Yapılanması

Örgüt lideri Fetullah Gülen 1999 yılından beri ABD'nin Pensilvanya eyaletinde ikamet etmektedir. Gülen'e oturma izni için referans olan Amerikan İstihbaratı ve dışişlerinden emekli isimler öne çıkmaktadır. CIA Analiz Bölümü eski direktörü George Fidas, CIA Türkiye Masası eski şefi Graham Fuller ve ABD eski Ankara Büyükelçisi Morton Abromowitz olduğunu söyleyebiliriz.¹⁴⁴

Ayrıca, ABD'nin 15 Temmuz darbe girişiminin baş şüphelisi olan Fetullah Gülen'i iki ülkenin karşılıklı imzaladığı "Suçluların Geri Verilmesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Yardım Anlaşması" imzalanmıştır. Bu anlaşmanın 2'inci maddesi 1'inci paragraf a bendine göre; "Türkiye yasalarına, Birleşik Devletler federal yasalarına göre, asgari haddi bir yılı aşan süre ile hürriyeti bağlayıcı bir cezayı veya daha ağır cezayı gerektiren suçlar" geri iade kapsamındadır. Bu kapsamda Fetullah Gülen'e terör örgütü üyeliği ve liderliği, ayrıca seçilmiş meşru hükümeti devirmeye yönelik darbe teşebbüsü suçlarından dolayı iddianame düzenlenerek dava açılmıştır. Buna rağmen ABD Fetullah Gülen'i Türkiye'ye iade etmemekte ayrıca FETÖ mensuplarını da ülkesinde barındırmaktadır.¹⁴⁵

Ayrıca ABD makamlarının FETÖ' ye ABD içerisinde de yapılanması için izin verdiğini söyleyebiliriz. FETÖ' nün ABD içerisinde aktif 140'ın üzerinde okulu bulunmakta, bu okullar Teksas, Kaliforniya, Nevada, Arizona ve birçok eyalette bulunmaktadır. Bu okullarda 60.000 civarında öğrenci eğitim almaktadır. FETÖ bu okullarda Türkleri aldıkları özel vize ile çalıştırmakta, bu sayede birçok FETÖ mensubu ABD'de barınmaktadır.¹⁴⁶ FETÖ terör örgütünün kamuoyuna "dinler ya da inançlar arası diyalog" çalışması olarak sunduğu Papa görüşmesi sonrasında ABD'de bu maksatla yürütmekte olduğu kültürel faaliyetle güçlü bir lobicilik faaliyeti yapmaktadır.¹⁴⁷ Bu kuruluşlardan en önde geleni Turquoise Center ve Institute of Interfaith Dialog adlı kuruluş olduğunu söyleyebiliriz.¹⁴⁸

¹⁴⁴Mehmet Şahin (vd), *II. Uluslararası Güvenlik Sempozyumu Raporu*, Polis Akademisi Yayınları 67 Rapor No 20, Ankara 2018, s.45

¹⁴⁵Şahin, *II. Uluslararası Güvenlik Sempozyumu Raporu*, s.46

¹⁴⁶Şahin, *II. Uluslararası Güvenlik Sempozyumu Raporu*, s.47

¹⁴⁷Şahin, *II. Uluslararası Güvenlik Sempozyumu Raporu*, s.47

¹⁴⁸Şahin, *II. Uluslararası Güvenlik Sempozyumu Raporu*, s.47

ABD'nin Türkiye aleyhine faaliyetler yürüten FETÖ örgütü ile yeni yapılar kurularak ilişkiler geliştirilmekte olduğunu söyleyebiliriz. Bu kapsamda; Türkiye'den firar eden FETÖ örgüt mensuplarının ABD'de Türkiye karşıtı "Türk Demokrasi Projesi" ismiyle platform kurduğu ve bu derneğe John Bolton ve Jeb Bush'un da katıldığı, yapılan açılış töreninde bir konuşma yapan Bolton' un "Türkiye'de alarma geçmenin vakti geldi. Bir zamanlar güvenilir NATO müttefiki şimdi demokrasiye sırtını dönüyor ve Rusya'yı kucaklıyor. Projeye katılmaktan memnunum" ifadelerini kullanmıştır.¹⁴⁹

2.4.3.1. FETÖ'nün Avrupa Yapılanması

Türkiye'nin AB ile kurduğu ve geliştirdiği ilişki FETÖ' nün de bu ülkelerde ilişkiler kurup geliştirmesine imkân sağlamıştır. FETÖ Avrupa ülkelerindeki örgütlenmesini önce eğitim, sonra medya ve iş dünyasındaki faaliyetler üzerinden inşa etmiştir. Örgüt bürokrasi ve siyasette nüfuzlu dostlarının desteğini alarak örgütlenmesini güçlendirmiştir. FETÖ dostluk ilişkileri kurarken, din motiflerinden kaçınmış, Türklerin Avrupa toplumuna entegrasyonunu sağlama ve kültürlerarası diyaloga yönelik aktiviteler yürüten STK kisvesi altında faaliyet yürüterek ilişkiler kurduğu görülmektedir.¹⁵⁰ Örneğin 15 Temmuz Darbe Kalkışması sonrasında AB ülkelerinin Türkiye'den kaçanlara veya o ülkelerde yaşayan FETÖ mensuplarına sahip çıkması bu bağlamda değerlendirilebilir.

Ayrıca, Avrupa Parlamentosu'nda 4'üncü ve 5'inci dönem milletvekilliği yapmış olan Ozan Ceyhun'un ifadesi ile "Türklerin Almanya'da aforoz edildiklerini, Eğer Türkler Almanya'da FETÖ mensuplarını ihbar ederse kendilerine casusluk suçlamasında bulduklarını" ifade ederek bu uygulamaya tepkisi koymuştur.¹⁵¹ FETÖ örgütü ilişkilerini öncelikle eğitim üzerinden kurarken, medya üzerinden ise örgüt kendi propagandası ile örgütle ilişkileri olanların propagandasını yapmakta, karşı olanları ise itibarsızlaştırarak ilişki ağlarını güvende tutmaya çalışmaktadır. Örgütün en güçlü örgütlendiği yer olarak Almanya, Avusturya ve Hollanda'yı söyleyebiliriz.¹⁵²

¹⁴⁹ <https://www.sabah.com.tr/gundem/2021/06/25/turkiye-dusmanlari-dernek-kurdu-teksas-serifi-de-feto-oyununda> (erişim tarihi 14.09.2021)

¹⁵⁰ Şahin, II. Uluslararası Güvenlik Sempozyumu Raporu, s.49

¹⁵¹ Şahin, II. Uluslararası Güvenlik Sempozyumu Raporu, s.50

¹⁵² Şahin, II. Uluslararası Güvenlik Sempozyumu Raporu, s.51

2.4.3.2. FETÖ'nün Balkanlar Yapılanması

1998 yılından itibaren eğitim faaliyeti yürüten FETÖ' nün özellikle Bosna-Hersek, Arnavutluk ve Makedonya'da yoğunlaştığı görülmektedir. Örneğin Bosna-Hersek'te faaliyet yürüten örgütün Burch Üniversitesi'nin sahibi olması ve Fetullah Gülen'in kitaplarını Boşnakça olarak yayınlayıp dağıtımının sağlanması bu minval üzere değerlendirilebilir.¹⁵³ Aynı şekilde 1993 yılında Arnavutluk'ta kurduğu Gülistan Vakfı ile bu ülkede 2 üniversite ve çok sayıda okul ile yurt işletmesine sahip olması, örgütün Arnavutluk' da Balkanlar'ın en fazla öğrencisine sahip olduğunu göstermektedir. Hatta Arnavutluk'un ilk internet gazetesi "Gazeta Start"ın FETÖ örgütünün yayın organı olduğunu söyleyebiliriz.¹⁵⁴

2.4.3.3. FETÖ'nün Ortadoğu Yapılanması

FETÖ, Ortadoğu ülkeleri ile ilişkilerini yine eğitim ve kendi ideolojisini yaymak ve geniş kitlelere ulaşmak için basın ve yayın faaliyetleri yürüterek sürdürmektedir. Örneğin 15 Temmuz Darbe Kalkışmasının başarısız olmasını başta Suudi Arabistan olmak üzere Birleşik Arap Emirlikleri ve Mısır'ın yönetimlerinin kontrolündeki yayın kuruluşlarınca olumsuz bir gelişme olarak dünyaya yansıtılması bu durumun tipik bir göstergesidir. Hatta Sky News ve El Arabiya kanalları FETÖ lideri Fetullah Gülen'in açıklamalarına yer vermiş, örgütünün propagandasını yapmasını sağlamışlardır.¹⁵⁵

2.4.3.4. FETÖ'nün Afrika Yapılanması

Türkiye, 2000 yılından itibaren çok yönlü dış politika anlayışı ile dünyanın diğer bölgeleri ile ilişki kurmayı amaçlamış, özellikle 2003 yılında Afrika açılımı ile siyasi, ekonomik ve sosyal politikalar geliştirmiştir.¹⁵⁶ Türkiye bu kıta ile ilişkilerini sağlık hizmetleri ve insani yardım faaliyetleri ile de derinleştirmiştir.¹⁵⁷ Türkiye'nin bu başarısını, onun sömürgecilik geçmişinin olmayışına, tarihi ve dini bağlarının olmasına ve sivil toplum kuruluşlarının koordineli çalışmasına bağlayabiliriz. Ancak FETÖ, bu kıtada da eğitim üzerinden başlayarak sosyo-kültürel alanlarda derin ilişkiler geliştirmiştir. Bu bağlamda FETÖ'nün Afrika'da öne çıkan okulları olarak

¹⁵³ Şahin, II. Uluslararası Güvenlik Sempozyumu Raporu, s.54

¹⁵⁴ Şahin, II. Uluslararası Güvenlik Sempozyumu Raporu, s.55

¹⁵⁵ Şahin, II. Uluslararası Güvenlik Sempozyumu Raporu, s.59

¹⁵⁶ Şahin, II. Uluslararası Güvenlik Sempozyumu Raporu, s.60

¹⁵⁷ Şahin, II. Uluslararası Güvenlik Sempozyumu Raporu, s.61

Light Academy, Galaxy International School ve Nile University' yi söyleyebilir. Ayrıca Turquise Harmony Institute, Ufuk Dialogue Foundation ve Altantique Turquie-Sénégâl Assocization kuruluşlarını sayabiliriz.¹⁵⁸

Türkiye'nin diplomatik olarak yürüttüğü "FETÖ" nün bir terör faaliyeti" olduğuna dair söylemleri sonrasında bazı Afrika ülkelerinin FETÖ' yü milli güvenlik tehdidi olarak gördüklerini ve ülkelerindeki faaliyetlerini sınırlandırdığını söylemek mümkündür.¹⁵⁹ Bu bağlamda Angola, Gambiya ve Fas FETÖ okullarının faaliyetlerine son vermiştir. Türkiye Maarif Vakfı'nın etkin çalışmaları neticesinde Gine, Nijer, Somali, Kongo ve Sudan'daki okulların vakıf bünyesine devri sağlanabilmiştir.¹⁶⁰

2.4.3.5. FETÖ'nün Rusya, Orta Asya ve Kafkasya Yapılanması

FETÖ Orta Asya ve Kafkasya bölgesine SSCB'nin dağılması sonrası ortaya çıkan bu siyasi gelişmeleri bir fırsata çevirmek için eğitim kurumları ile girmeye başlamıştır. Bu bölgedeki hızlı liberalizasyon sürecinden de faydalanarak ekonomik işbirlikleri kurmuştur. FETÖ 1990'lı yıllarda Türkiye daha büyükelçilik ve temsilcilikler açmadan okul ve şirketler yoluyla Rusya'ya girmiştir. Türkiye'den gelen heyetlere destek ve öncülük yaparak Türk devletinin de sempatisini kazanmıştır. FETÖ Asya yapılanmasına, Kuzey Kafkasya'daki özerk cumhuriyetlerden Tataristan'a, Rusya içerisindeki Türkçe konuşan ülkelere, St. Petersburg'a, Sibirya ve Hakasya'ya Türk okulları adı ile örgütlenerek girmiştir.¹⁶¹

Özbekistan özelinde FETÖ bu ülkeye de eğitim, ekonomi ve sosyo-kültürel faaliyetler için 1990'lı yıllarda girmiş, yaptığı istihbarat çalışmalarının tespit edilmesi üzerine Rusya'dan sonra faaliyetleri durdurulan ikinci ülke olmuştur.¹⁶²

Kırgızistan özelinde FETÖ mensupları bu ülkede oldukça rahat ve serbest bir yapılanma gerçekleştirmişlerdir. 1992 yılında Türk Kırgız Cumhurbaşkanı'nın katılımıyla FETÖ, Sebat Vakfına bağlı okullarının açılışını gerçekleştirerek bu ülkedeki ilk yapılanmasını başlatmıştır. FETÖ' nün okullar yoluyla on binlerce genci yetiştirdiğini ve Kırgızistan yönetiminde, iş dünyasında ve halk nezdinde etkinlik elde

¹⁵⁸ Şahin, II. Uluslararası Güvenlik Sempozyumu Raporu, s.62

¹⁵⁹ Şahin, II. Uluslararası Güvenlik Sempozyumu Raporu, s.62

¹⁶⁰ Şahin, II. Uluslararası Güvenlik Sempozyumu Raporu, s.63

¹⁶¹ Şahin, II. Uluslararası Güvenlik Sempozyumu Raporu, s.65

¹⁶² Şahin, II. Uluslararası Güvenlik Sempozyumu Raporu, s.65

ettiğini söyleyebiliriz. FETÖ etki alanını kurduğu özel ağ üzerinden şirketler yolu ile derinleştirmiştir.¹⁶³

Kazakistan özelinde ise tıpkı diğer ülkelerde olduğu gibi FETÖ açtığı okullar ve iş dünyası ile Kazakistan'a da girmiş, elde ettiği her türlü imtiyazı kendi çıkarı için kullanmıştır. Bu kurduğu işbirliği ağı ile ülkede derinlikli etki alanları oluşturmuştur.¹⁶⁴ Tacikistan ve Türkmenistan özelinde 1990'lı yıllarda yine eğitim kurumları ve yatırım şirketleri üzerinden ülkeye giriş yapmışlar ve bölge halkını etkilemişlerdir¹⁶⁵

Afganistan özelinde; Bu ülkeye de öncelikli olarak eğitim yoluyla giren FETÖ, ABD'nin 2001 yılında bu ülkeye müdahale etmesi ile örgütünü yeniden bir revizyona tabii tutarak Orta Asya ülkelerindeki sermaye birikimini Afganistan'a kaydırıldığını görülmektedir.¹⁶⁶ Ayrıca Afganistan'ın Mezar-ı Şerif ve Şibirgan, Kırgızistan'ın Narin bölgesinde Afgan, Özbek ve Kırgız polislerine özel eğitim verdiklerini söyleyebiliriz.¹⁶⁷ .

FETÖ, Azerbaycan özelinde ise milli birlik ve kültür faaliyetleri için eğitim kurumlarıyla, sonrasında ticari faaliyetleriyle ülkeye sirayet etmiştir.¹⁶⁸ FETÖ, 1991 yılından beri eğitim ve ticaret kurumlarıyla Gürcistan'ı kendine nüfuz alanı oluşturarak ülkede elit bir sınıfın oluşturduğu da söylenebilir.¹⁶⁹

2.5. Millet ve Milliyetçilik Kavramı

Millet ve milliyetçilik fikrinin ortaya çıkışı hakkında farklı görüşler olmasına rağmen genel kabul olarak milletler ve milliyetçiliğin modern çağa ait olduğunu söyleyebiliriz. Bu bağlamda millet ve milliyetçilik kavramlarını; kapitalizm, sanayileşme, merkezi devletlerin kurulması, kentleşme, laiklik gibi modern süreç içerisinde onların bir ürünü olarak ortaya çıktığını kabul edebiliriz.

2.5.1. Milliyetçilik Fikrinin Gelişimi

Milliyetçilik, zaman içerisinde insanlığın zihin dünyasındaki gelişime paralel olarak ortaya çıkan bir süreçtir. Milletler insanlık tarihi kadar kadim bir olgu olsa da

¹⁶³ Şahin, II. Uluslararası Güvenlik Sempozyumu Raporu, s.66

¹⁶⁴ Şahin, II. Uluslararası Güvenlik Sempozyumu Raporu, s.68

¹⁶⁵ Şahin, II. Uluslararası Güvenlik Sempozyumu Raporu, s.68

¹⁶⁶ Şahin, II. Uluslararası Güvenlik Sempozyumu Raporu, s.68

¹⁶⁷ Şahin, II. Uluslararası Güvenlik Sempozyumu Raporu, s.69

¹⁶⁸ Şahin, II. Uluslararası Güvenlik Sempozyumu Raporu, s.71

¹⁶⁹ Şahin, II. Uluslararası Güvenlik Sempozyumu Raporu, s.71

onlar Orta Çağda daha belirginleşerek sosyolojik bir gerçekliğin unsuru olmuşlardır. Millet ve milliyetçilik konusunda görüşleri önemsenen Ernest Gellner milliyetçiliği dört farklı dönemde değerlendirmektedir. Ona göre birinci dönem 18'inci ve 19'uncu yüzyıla denk düşen milliyetçiliğin doğuşu, İkinci dönem 1918-1945 yıllarının milliyetçiliğin akademik araştırmalara konu olmaya başlaması, üçüncü dönem 1945-1990 yıllarının milliyetçiliğin geliştiği bir dönem. Dördüncü dönem ise 1990 sonrası milliyetçilik konusunun yeni boyutlarının tartışıldığı dönem olarak değerlendirilmektedir.¹⁷⁰

Ernest Gellner'den farklı olarak Hans Kohn milliyetçiliğe coğrafi odaklı bir yaklaşımla milliyetçiliği batılı ve doğulu diye kategorileştirir. Bu bağlamda Batı'da ki milliyetçilik, siyasi bir olaydır ve milli devletlerin sonucudur. Doğu'da ise milliyetçilik Asya milliyetçiliği olarak tanımlanır ve bunun siyasal olayların gerisinden kaldığı ve zaman içerisinde geliştiğini ifade eder.¹⁷¹ Yani etnik milliyetçilik kan ve kültür bağı fikrinin gelişmesiyle ortaya çıkmıştır.

Söz konusu yaklaşımlarla birlikte milleti diğer topluluklardan ayırmak için iki farklı görüşün olduğu bilinmektedir. Bunlardan ilki objektif millet anlayışı ki; aynı ırktan, aynı dili konuşan, aynı kültüre sahip ve aynı dine mensup insanlardan oluşan topluluktur. Bu faktörlere bağlı olarak ortak tarih bilinci ile birlikte birçok millet ortaya çıkmıştır. İkinci görüş ise; dil, din ve kültür bakımından birçok millet birbirine benzer ama milletler farklı devletlere sahiptir ve kendilerini farklı millet olarak tanımlarlar. İspanyol, İtalyan ve Fransızlar Latin dil grubundadır ve dinleri Hristiyanlıktır. Fakat hiçbir Madridli Fransız'ım demez.¹⁷² Sübjektif millet anlayışını Fransız düşünür Ernest Renan 1882 yılında verdiği bir konferansta ortaya atmıştır. Ona göre millet “fertler arasındaki birlikte yaşama duygusuna, ortak kültüre, ruh birliğine” dayanmaktadır. Bu duygu ise ortak bir kültürü yaşayan insanlar arasında ortaya çıkar. Milli kültür, millet olmanın sosyal dokusunu oluşturur. Millet tarihi bir gerçekliktir.¹⁷³

Söz konusu edilen yaklaşım ve yorumlamalar değerlendirildiğinde Arnold Toynbee'e göre Türklerin; “göçebe-bozkır Türk kültürü” nün aslında barbar

¹⁷⁰ Hasan Acar *Milliyetçilik Tipolojileri*, Nobel Yayıncılık, İstanbul 2018, s.8

¹⁷¹ Özcan Yeniçeri, *Bağımlılık Paradigmaları ve Türk Milliyetçiliği*, Kripto Kitapları, Ankara 2011, s.47

¹⁷² Yusuf Sarınoy, *Atatürk'ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları,106, Seri1, Sayı B:3 Ankara,1990, s.8

¹⁷³ Acar, *Milliyetçilik Tipolojileri*, s.4

olmadığını aksine döneminin çok ilerisinde bir siyasi ve iktisadi yöntem olduğunu söyler. Ona göre binlerce insanın, eşyaları ve hayvanları ile birlikte büyük bir coğrafi alandan başka bir coğrafi alana dönemin siyasi koşullarına karşın, sorunsuzca hareket etmesi, bir profesyonellik, gelişmişlik ve bilgi birikiminin sonucudur. Türklerin çağdaşları Avrupa’da çamur içinde yaşarken ve barbar kavimlerle boğuşurken, Türkler, doğaya ve siyasi rakiplerine üstünlük kurmuşlardır.¹⁷⁴ Türklerin modern manada bir ulus devlet anlayışı olmasa da milli bir kimlik ve devlete sahip olduklarını söyleyebiliriz.

Avrupa için Thomas Hobbes’in öne sürdüğü tez “İlk başta bütün insanlar özgür ve eşitti ancak aynı zamanda bencildi ve içgüdülerinin kurbanları oldular. Sürekli çatışma ve savaş hali insanların hedefledikleri rahat yaşam ve ölüm korkusundan uzaklaşma duygusu haliyle insanı barışa özlem duyan bir hale getirdi. İnsanlık bu tecrübe neticesinde bir araya gelip bir barış sözleşmesi imzaladılar.”¹⁷⁵

Hobbes’in ifade ettiği Avrupa’daki bu durum birçok devletin din adına Otuz Yıl Savaşları (1618-1648) ile Hasburglar ve Bourbonların krallıklarının verdikleri mücadelenin Protestanların zaferi ve Vestfalya Barışı (1648) antlaşması ile neticelenmesidir. Bu savaştan sonra Avrupa’da büyük kıtlık ve salgın hastalıklar yaşanmış, özellikle Almanya topraklarında on yedinci yüzyılda yağma ve kıtlıklar devam etmiştir. Almanların yaşamış olduğu bu ekonomik sıkıntılar milli birliğin kurulmasını oldukça geciktirmiştir.¹⁷⁶

Fransız ve sanayi devriminin sağladığı maddi imkânlar birleşince Avrupa’da siyasi değişim rüzgârları yönetimleri değişime zorluyor, insan göçlerinin bu kıtada yoğunlaşması küreselleşmenin ilk izlerinin yaşandığı bir dönemin kapısını aralamaya zorlamıştır. Fikirlerin dünyanın her tarafına yayılması eğitim ve fikir hayatında ortaya çıkan yenilikler ulus devlet ve milliyetçilik akımlarının keskin temellerini atmış, Doğu ve Batı iç içe geçmeye başlamıştır.¹⁷⁷

Modern milliyetçiliğin kuramsal çözümlemesi üç farklı yaklaşımla açıklanmaya çalışılmıştır. Bunlar “ekonomik dönüşüm, siyasi dönüşüm ve toplumsal dönüşüdür.”¹⁷⁸ Gellner, kültür değişimlerinin yanında ekonomik dönüşümü de sayar.

¹⁷⁴ Acar, *Milliyetçilik Tipolojileri*, s.4

¹⁷⁵ Acar, *Milliyetçilik Tipolojileri*, s.6

¹⁷⁶ Oral Sander, *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918’e*, İmge Yayınevi, İstanbul, 2010, s.161

¹⁷⁷ Acar, *Milliyetçilik Tipolojileri*, s.8

¹⁷⁸ Acar, *Milliyetçilik Tipolojileri*, s.9

Anderson ise monarşilerin çökmesinden çok dünyayı algılama biçimlerinin değişimine dikkat çeker. Hroch toplumların kaderi olarak kabul edilen ortak bir geçmişin olmasını en temel unsur olarak ortaya koyar. “Toplumun içerisinde yüksek düzeyde bir iletişimin olmasını, bununda dil ve din ile sağlanacağını, son aşamada bireylerin eşit haklara sahip vatandaşlar olduğu fikrine sahip olmaları gerektiğini ifade eder.”¹⁷⁹ Hroch’a göre modern milliyetçilik evresini tamamlamış milletler, dili ortak bir tarihi geçmişle sistemleştirmişlerdir. Artan nüfus, ilerleyen teknoloji, kurulan toplumsal iletişim, eğitim ve pazar ilişkilerinin seviyesi milli uyanış ve hareketlerin başarıya ulaşmasında gerekli temel olgulardır.¹⁸⁰

Milliyetçilik, söylem olarak varlığını ideoloji ve tahayyül edilen bir doktrin olarak sürdürür. Milliyetçilik bireyden, yeri geldiğinde ten rengine, diline ve yurduna aykırı görülenin ortadan kaldırılmasını düşünmeden talep ediyor ve düşüncüyü tartışılmaz kılıyorsa bir ideoloji ortaya koyuyordur. İnsanlar kendilerini dilleri, dinleri ve ten renklerine göre farklı bir toplulukta tahayyül ederse bu anlayış netlik kazanır. Milliyetçilik köklerini, toplumların yaşaması ve diğer milletler karşısında var olma fikrinin merkezinde bulur denilebilir. Milliyetçilik bireye bir teori sunmak yerine onu duygusal bir alana yönlendirir ki, bu da tarihsel gelişme süreci içinde toplumda ortak bir ulusal kimlik yaratma amacı taşıyan, işlevi olan bir ideoloji olduğunu söylemek mümkündür.¹⁸¹ Milliyetçiliğin ulus devletin kurulması ve yaşatılmasında, geniş kitleleri etkileyen ve siyasi sonuçları olan, farklılıkları devamlı vurgulayan ve bu nedenle geçmişi dönüştürme gücü olan bir ideoloji olarak değerlendirilebilir. Sanayileşmeyi örgütlenme ve yenilenme harekâtı olarak değerlendirirsek, etkisinin ulus devlet inşa sürecinde milliyetçi duygunun devleti kültürel ve siyasi manada milli bir devlete dönüştürdüğüdür.

Bu bağlamda vatanseverlik, etnisite ve ırkçılık kavramlarının ikincil düzeyde milliyetçilik kavramıyla ilintili olduğunu söyleyebiliriz. Örneğin vatanseverlik her insanda doğal olarak doğuştan var olan, doğduğu, büyüdüğü, ekmeğini yediği, suyunu içtiği, havasını kokladığı topraklara karşı hissedilen içgüdüsel duyguların tezahürü iken; kavram olarak “ülkesini sevmek, onunla övünmek ve ona sadakat beslemek gibi duygularla” doğrudan ilişkili olduğunu söyleyebiliriz.¹⁸²

¹⁷⁹ Acar, *Milliyetçilik Tipolojileri*, s.10

¹⁸⁰ Acar, *Milliyetçilik Tipolojileri*, s.10

¹⁸¹ Acar, *Milliyetçilik Tipolojileri*, s.11

¹⁸² Acar, *Milliyetçilik Tipolojileri*, s.14

Vatanseverlik, milliyetçiliğin daha yumuşak ve daha eski biçimi olarak tanımlanırken, Etnisite ise kavram olarak vatanseverlikten daha yoğun bir olgudur. Bu bağlamda etnisite kavramı akrabalık gibi doğuştan gelen özelliklere referans verir, yani biyolojik ve genetik olgulara referans vermektedir. Oysa millet toplumsal bir örgütlenme biçimini ifade eder. Milliyetçilik kavramını, millet kavramını besleyen fikir, ruh, his ve duyuş olarak tanımlayabiliriz. Millet kültürel kökenli bir durum iken milliyetçilik eylem halini ifade eder.

2.5.2. Türk Tarihi'nde Milliyetçiliğin Etkileri

Fransa Devrimi'nin özellikle vatanseverlik ve özgürlük ilkelerinin hızla dünyada yayılması çok uluslu bir imparatorluk olan Osmanlı'nın muhafazasını imkânsız kılan bir durum oluşturmuştur.¹⁸³

2.5.3. Kürt İsyanlarının Tarihsel Süreci

Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran (1514) Zaferi'nden sonra Osmanlı egemenliğine giren Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde, Osmanlının Arnavutluk, Yemen ve Lübnan'da uyguladığı idari sistemi uygulamış ve bu yörede yaşayan insanlar Osmanlı idaresine bağlı beylik ve yarı otonom olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir.¹⁸⁴ Ancak 19'uncu yüzyılda özellikle İngiltere ve diğer egemen devletler Osmanlı coğrafyasının Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaşayan insanlara yönelik Kürtçülük propagandası yaparak Osmanlıyı parçalamaya çalışıyorlardı.¹⁸⁵ Bu bağlamda, Kürtçü bölücü faaliyetlerin 18'inci yüzyıldan itibaren başladığını söyleyebiliriz. Buna örnek olarak Kuzey Irak-Amedya Bölgesinde M.Garzoni isimli Katolik papazın Roma'da 1787'de İtalyanca olarak yayımladığı Kürtçe gramer kitabını verebiliriz. Ayrıca 1789 yılında Rusların gayretleri ile ilk Kürtçe sözlük Rusya'da yayımlanmış, 1839 Tazminat Fermanı ilanı ile de Diyarbakır 'Kürdistan' sancağı olarak adlandırılmıştır.¹⁸⁶ Bu bağlamda Tanzimat Fermanı, 1'inci ve 2'nci Meşrutiyet döneminden Mondros

¹⁸³ Acar, *Milliyetçilik Tipolojileri*, s.15

¹⁸⁴Güçlüer, *PKK'nın 1978-2010 Tarihleri Arasında Örgütsel Yapısının Değişimi ve Kurumsal Girişimci Olarak Hedeflerinin Sosyolojik Analizi*, s.75

¹⁸⁵Güçlüer, *PKK'nın 1978-2010 Tarihleri Arasında Örgütsel Yapısının Değişimi ve Kurumsal Girişimci Olarak Hedeflerinin Sosyolojik Analizi*, s.76

¹⁸⁶Güçlüer, *PKK'nın 1978-2010 Tarihleri Arasında Örgütsel Yapısının Değişimi ve Kurumsal Girişimci Olarak Hedeflerinin Sosyolojik Analizi*, s.76

Mütarekesine dönemine kadar ki süreçte yaşanan önemli olan isyanları sıralarsak, aşağıdaki tablo ile bu durumu açıklayabiliriz.¹⁸⁷

İsyanın Adı	Tarihi	Meydana Geldiği Bölge	İsyanın Sebebi
Babanzade Abdurrahman Paşa İsyanı	1806-1808	K. Irak- Süleymaniye, Köysancak	Süleymaniye'ye vali olarak İbrahim Paşa'nın atanmasını kabul etmeyen Abdurrahman Paşa'nın ayaklanması.
Yezidilerin İsyanı	1820	Hakkâri Güneyi – K. Irak, Revandiz	Sultan II. Mahmut'un bölgede yaptığı idari düzenlemeleri kabul etmeyen bölge aşiretlerinin ayaklanması.
Bedirhan Bey İsyanı	1840-1846	Cizre	Türk – Rus savaşı ve Osmanlı ordusunun Nizip'te Kavalalı Mehmet Ali Paşa kuvvetlerine yenilmesinden cesaret alan Cizre Beyi Bedirhan'ın kişisel hırslarından dolayı Osmanlı Devleti'ne karşı isyan etmesi.
Şeyh Ubeydullah İsyanı	1878-1881	Zap Vadisi	İran'daki bazı aşiretlere yardım etmek ve dini duygulardan dolayı şeyhe olan bağlılıktan kaynaklanan isyandır.
Şeyh Abdülsemam Barzani İsyanı	1908-1914	K. Irak – Barzan	Bölgede bağımsız bir Kürt Devleti kurmak amacıyla yapılmıştır.

Şekil 2. 1. Osmanlı Döneminde Meydana Gelen Kürt İsyanları

Ayrıca Mehmet Sekban'ın ilk 1933'te Paris'te yayınladığı Kürt Meselesi isimli kitabında “1908 Osmanlı Anayasasından sonra, Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti'nin kuruluşu esnasında bazı Kürt ileri gelenlerinin hiçbiri Kürtler için en ufak bir imtiyaz düşünmüyordu. Kürtlerin istediği reform, muktedir ve namuslu valiler tayin edilmesi, birkaç ana yol inşası, adaletli yönetim için mahkemelerin yeniden ele alınması” ve yine aynı eserinde “Balkan Harbinden önce kurulan Kürt Üniversite Öğrencileri Derneği HEVİ üyelerinin de Kürdistan'ın ayrılmasını düşündüklerine inanmıyorum, öyle olsa bana ima ederlerdi.” diyerek yaşanan isyanların ayrılıkçı bir hareket olmadığını vurgulamaktadır.¹⁸⁸

¹⁸⁷Güçlüer *PKK'nın 1978-2010 Tarihleri Arasında Örgütsel Yapısının Değişimi ve Kurumsal Girişimci Olarak Hedeflerinin Sosyolojik Analizi*, s.77

¹⁸⁸Güçlüer, *PKK'nın 1978-2010 Tarihleri Arasında Örgütsel Yapısının Değişimi ve Kurumsal Girişimci Olarak Hedeflerinin Sosyolojik Analizi*, s.78

Kürtçülük ideolojisi güden ilk siyasi kuruluşun Kürdistan Azmi Kavi Cemiyeti 1900 yılında kurulmuştur. İngiltere'nin Kürtleri desteklemesi ile kurulan oluşum Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti olmuştur. Bu cemiyet 1912 yılında bölücü faaliyet nedeniyle kapatılmıştır. Siyasi Kürtçülük maksadıyla "Hevi" (Ümit) adında bir cemiyet İstanbul merkezli olarak kurulmuş 1913 yılında Roje Kürt (Kürt Güneşi) isimli dergi yayın organı olarak çıkartılmış, Doğu Anadolu'da birçok şube açan bu cemiyet 1922 yılında kapatılmıştır.¹⁸⁹ Bu bağlamda aynı süreç içerisinde Seyid Abdulkadir'in kurduğu Kürt Teali Cemiyeti 1918 yılında İstanbul merkezli kurulmuş, Güneydoğu ve Doğu Anadolu'da yedi şube açmış, yayın organı olarak Jin ve Kürdistan isimli dergiler çıkartmıştır.

Kürt ve Ermenilerin mücadelesini hedefleyen Beyrut merkezli "Hoybun" Cemiyeti, Kürt Milliyet Fırkası, Kürt İstiklal Cemiyeti gibi birçok cemiyetin kurulduğunu söyleyebiliriz.¹⁹⁰ Ayrıca 1920 tarihli Sevr Antlaşmasının üçüncü kısmı (62, 63 ve 64. Md) Kürdistan başlığı altında ele alınarak, Kürtler dünya kamuoyunun gündemine taşınmıştır. Sevr Antlaşması 64. Madde Kürtler için "Antlaşma tarihinden geçen bir yıl süre sonrası 62'nci maddede bahsedilen halk çoğunluğu ile Türkiye'den ayrılmak ister ve milletler topluluğu konseyine müracaat ederse, konsey bu halkın bağımsızlık arzusunu gerçekleştirebileceğine kanaat getirirse, Türkiye konsey kararlarına uymayı ve her türlü haklarından vazgeçmeyi şimdiden taahhüt eder." hükmü konularak gerçek niyetlerini açıkça ifade etmişlerdir diyebiliriz.¹⁹¹ Milli Mücadele döneminde dış destekli olarak içerdeki işbirlikçilerin kışkırtmaları ile bağımsız bir Kürt devleti kurulması için Ali Batı İsyanı (1919), Cemil Çeto İsyanı (1920) ve Milli Aşiret İsyanı (1920) Koçgiri Ayaklanması (1921) meydana gelmiştir.

Cumhuriyetin ilanından sonraki süreçte bu bölgede yaşayan aşiretler tüm kışkırtma ve tahriklere rağmen milli mücadele içinde bulunmuştur. Lozan Antlaşması sonrasında Musul Meselesini Türkiye aleyhinde çevirmek maksadıyla İngilizler Kürtçü cemiyetlerle kurdukları ilişki üzerinden 1925 tarihinde Şeyh Sait İsyanını çıkartmayı başarmışlardır diyebiliriz.¹⁹² Bu isyanın bastırılması sonrasında,

¹⁸⁹Güçlüer, , *PKK'nın 1978-2010 Tarihleri Arasında Örgütsel Yapısının Değişimi ve Kurumsal Girişimci Olarak Hedeflerinin Sosyolojik Analizi*, s.79

¹⁹⁰Güçlüer, *PKK'nın 1978-2010 Tarihleri Arasında Örgütsel Yapısının Değişimi ve Kurumsal Girişimci Olarak Hedeflerinin Sosyolojik Analizi*, s.79

¹⁹¹Güçlüer, *PKK'nın 1978-2010 Tarihleri Arasında Örgütsel Yapısının Değişimi ve Kurumsal Girişimci Olarak Hedeflerinin Sosyolojik Analizi*, s.80

¹⁹²Güçlüer, *PKK'nın 1978-2010 Tarihleri Arasında Örgütsel Yapısının Değişimi ve Kurumsal Girişimci Olarak Hedeflerinin Sosyolojik Analizi*, s.81

Türkiye'nin direnmesine rağmen Milletler Cemiyeti Musul'un İngiliz mandasında Irak'a bırakılmasına 16 Aralık 1925'te karar vermiştir. Bu kararın hayata geçirilmesi amacıyla Reçkotan ve Raman Ayaklanmaları çıkartılmış, 16 Mayıs 1926'da 1'inci Ağrı Ayaklanması sonrasında Haziran 1926'da İngiltere ile anlaşma imzalanarak Musul'un İngiltere mandasında Irak'a bırakılması kabul edilmiştir.¹⁹³

Emperyalist devletlerin bu bölgeye olan özel ilgileri hiç bitmemiş, Lozan Antlaşması sonrası da devam etmiştir. Bu bağlamda Türk Devleti Hatay'ı anavatana katmaya uğraşırken, Fransızlar Hoybun Cemiyetinin gayretleri ile Tunceli'de isyan çıkartmayı başarmış, 15 Mayıs 1937'de başlayan bu isyan 9 Eylül 1937'de isyanın lideri Seyit Rıza'nın yakalanması ile bastırılmıştır.¹⁹⁴

Irak'ta 1958 yılında Barzani'nin başkan olduğu Irak Kürdistan Demokrat Partisi'nin faaliyete geçmesiyle Türkiye'de de bölücülük hareketlerinin başladığı gözlenmiş, 1959 tarihinde İstanbul'da Kürtçülük faaliyeti için toplantı yapan gençler tutuklanmıştır. Yine aynı dönemde İstanbul'da okuyan İran ve Iraklı bir grup öğrenci tarafından Avrupa Kürt Talebe Cemiyeti şubesi açılmıştır.¹⁹⁵

Ankara ve İstanbul'da eğitim gören Doğu ve Güneydoğulu öğrenciler zaman içerisinde bir takım dernek faaliyetlerinde bulunmuş, bu derneklerin kapatılması sonrasında 1976 yılında Rızgari (Kurtuluş) ve 1978 yılında Ala Rızgari (Kurtuluş Bayrağı) örgütlerini kurmuşlardır. Daha sonraki süreçte ise PKK'nın ortaya çıkmasını sağlayan çekirdek kadronun oluşmasını sağlamıştır diyebiliriz.¹⁹⁶

¹⁹³Güçlüer, *PKK'nın 1978-2010 Tarihleri Arasında Örgütsel Yapısının Değişimi ve Kurumsal Girişimci Olarak Hedeflerinin Sosyolojik Analizi*, s.81

¹⁹⁴Güçlüer, *PKK'nın 1978-2010 Tarihleri Arasında Örgütsel Yapısının Değişimi ve Kurumsal Girişimci Olarak Hedeflerinin Sosyolojik Analizi*, s.81

¹⁹⁵Güçlüer, *PKK'nın 1978-2010 Tarihleri Arasında Örgütsel Yapısının Değişimi ve Kurumsal Girişimci Olarak Hedeflerinin Sosyolojik Analizi*, s.83

¹⁹⁶Güçlüer, *PKK'nın 1978-2010 Tarihleri Arasında Örgütsel Yapısının Değişimi ve Kurumsal Girişimci Olarak Hedeflerinin Sosyolojik Analizi*, s.84

3. BULGULAR

3.1. Güvenilirlik Analizi

Tablo 3. 1. Ölçeklerin İç Tutarlık Analizi

Ölçekler	İfade Sayısı	Cronbach's Alpha (α)
Din Toplum Ölçeği	9	0,740
Kültür Toplum Ölçeği	11	0,741

“Maddelerin iç tutarlılığının bir ölçüsü olan Cronbach alfa katsayısı, ölçekte bulunan maddelerin homojen yapısını açıklamak veya sorgulamak üzere kullanılır. Cronbach alfa katsayısı yüksek olan ölçekteki maddelerin birbirleriyle tutarlı bir o kadar da aynı özelliği ölçen maddelerden meydana geldiği yorumu yapılır. Cronbach alfa likert tipli ölçeklerde sıklıkla kullanılmaktadır. Cronbach alfa aşağıdaki gibi ifade edilmektedir: $0 < R^2 < 0.40$ ise güvenilir değil $0.40 < R^2 < 0.60$ ise düşük güvenilirlikte $0.60 < R^2 < 0.80$ ise oldukça güvenilir $0.80 < R^2 < 1.00$ ise yüksek güvenilirlikte olduğu ifade edilmektedir.”¹⁹⁷

Kullanılan ölçeklerin Cronbach Alfa (α) katsayıları değerlendirildiğinde Din toplum ölçeğine yönelik, ölçeğin güvenilirlik analiz sonucu 0,740 ve kültür toplum ölçeğine yönelik, ölçeğin güvenilirlik analiz sonucu 0,741 olarak tespit edilmiştir. İç tutarlılık sonuçları dikkate alındığında ölçeklerin yüksek düzeyde ($\alpha > 0,70$) güvenilir olduğu sonucuna varılmıştır.

3.2. Faktör Analizi

“Faktör analizi, birbiriyle ilişkili çok sayıda değişkeni bir araya getirerek az sayıda kavramsal olarak anlamlı yeni değişkenler (faktörler, boyutlar) bulmayı amaçlayan çok değişkenli bir istatistik olarak tanımlanır.”¹⁹⁸ Çalışmada yer alan verilerin faktör analizi için uygunluğunun test edilmesi amacıyla öncesinde Barlett

¹⁹⁷ Doğan Yıldız ve Ece Uzunsakal, *Alan Araştırmalarında Güvenirlik Testlerinin Karşılaştırılması ve Tarımsal Veriler Üzerine Bir Uygulama*, Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi 2018; 2 (1), 14-28 s.20

¹⁹⁸ Şener Büyüköztürk, *Faktör Analizi: Temel Kavramlar ve Ölçek Geliştirmede Kullanımı*, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yöntemi Dergisi, Sayı:32 Güz 2002, İstanbul, ss.470-483, s.472

küresellik testi ve KMO (Kaiser-Mayer-Olkin) testi yapılmıştır. Teste ait veriler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 3. 2. KMO ve Barlett Analizi

	KMO	Barlett Testi	p
Din Toplum Ölçeği	0,664	257,493	0,000
Kültür Toplum Ölçeği	0,614	308,276	0,000

Çalışmada yer alan verilerin faktör analizi için uygunluğunu test etmek için yapılan Barlett normal dağılım test sonucunun anlamlı olduğu ($p<0.05$), KMO (Kaiser-Mayer-Olkin) değerlerinin ise Din Toplum Ölçeği için 0,664 ve Kültür Toplum Ölçeği için 0,614 olduğu belirlenmiştir. Bütün faktörlere ait KMO ve Bartletts testi sonuçlarına göre örneklem büyüklüğünün yeterli olduğu ve değişkenler arasında da faktör analizi yapılabilecek ilişkinin olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 3. 3. Din Toplum Ölçeği Analizi

Din Toplum Ölçeği	Ort.	S.S.	Faktör Yüklere
1-İslâm dini, insanın hayatına bir gaye ve anlam kazandırır. Şehitlik ölümlü dünyada hayatın anlam bulmasının en zirve noktasıdır.	1,50	0,625	0,701
2-Kuran-ı Kerim’de anlatılanlar her çağda yaşayan insanlar için doğruyu gösterir ve her devirde geçerlidir.	1,60	0,664	0,635
3-Din daima inanç, ibadet, duygu, ilgi, hayal gücü, düşünce, davranış gibi pek çok kültürel form altında tezahür eder.	2,03	0,636	0,726
4-Askerlik vazifesinin Vatan görevi olduğuna “Vatan sevgisi imandandır” hadisi ile anlam bulması askerlik vazifesini kutsallaştırır.	1,76	0,566	0,511

5-Kadere, hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna, şehitlik makamının her insana nasip olamayacağına, Rabbin sevdiği kullarına bahşettiği ne "dünya nimetleri karşılığında, sonsuz ahret yurdu nimetleri" ile ödüllendirildiklerine inanırım.	1,58	0,724	0,656
6-Allah'ın kıyamet günü şehit anne ve babasına şefaah edeceğine, evladıyla cennette buluşturacağına inanırım.	1,93	0,812	0,722
7-Dindar bir nesil yetiştirmekte ilk görevin ailede başladığına ve netice olarak "aile toplumun temel yapı taşı" olduğuna inanırım.	1,97	0,724	0,500
8-Şehitler Ölmez; "onlar Rablerinin katında diridirler" buyruğuna göre şehit olan evlatların peygamber ile birlikte Bedir, Uhud ve Hendek savaşlarında şehit olan sahabe ile birlikte olduklarına inanırım.	1,88	0,787	0,711
9-Bir toprağın vatan olarak kutsallaşmasını sağlayan etkenlerden biri şehitlerdir.	1,88	0,775	0,709

Tablo 3. 4.Kültür Toplum Ölçeği Analizi

Kültür Toplum Ölçeği	Ort.	S.S.	Faktör Yükleri
1-"Her Türk asker doğar" söylemi çocukların büyüdüğü aile ortamında özellikle erkek çocuklarına "Asker" benim çocuğum hitaplarının etkili olduğu ifade edilebilir.	2,56	0,851	0,633
2-Adam olacak çocuk "Askerliğini yapmış	2,86	1,025	0,819

demektir.” ve “Askerlik yapmayan adama kimse kızını vermez” söylemleri erkek çocukların dünyasında belli bir algı oluşturur.			
3-Askere giden erkek çocukların eline kına yakılması geleneği vatana kurban verilmesi anlayışının bir ifade biçimidir.	2,65	1,140	0,489
4-Devlet Büyüklerinin veya Yerel Yöneticilerin belirli günlerde yaptığı ziyaretler sizin yalnız bırakılmadığınız duygusunu hissetmenizi sağlar.	2,70	1,225	0,704
5-Anma törenlerde İstiklal Marşının okunması, sizde bir duygu yoğunluğu yaşanmasına sebep olur.	1,26	0,612	0,730
6-Şehit cenaze törenlerinin toplumca sahiplenmesi, büyük kalabalıklar halinde şehidin naşının defnedilmesi sizin bu milletin bir ferdi olmanız duygusunu yaşamanıza sebep olur.	1,86	0,690	0,756
7-Sosyo-Kültürel yapının dayanışma ve paylaşım üzerine kurulu olması, bu topluma ait bir özellik olduğuna inanırım.	2,33	0,860	0,710
8-Medyanın şehit cenaze törenlerini yayınlaması toplumdaki duyarlılığın artmasına katkısının olduğuna inanırım.	2,45	0,863	0,536
9-Terörün yoğun olduğu bölgede doğup, askerlik vazifesini yine bu bölgede yaparken şehit olanların varlığı Sosyo-Kültürel yapının birlik ve beraberlik üzerine kurulu olduğunu ifade eder.	2,11	0,831	0,633
10-Din ve Kültürün birbirini besleyen, toplumsal yapının dinamiklerinden olduğunu düşünürüm.	1,97	0,476	0,603

11-Devletin madden şehit ailelerine sağladığı desteklerin yeterlidir ve bu ailelere toplumsal yapı içerisinde bir statü kazandırır.	2,17	0,891	0,777
---	------	-------	-------

“Faktör yük değeri, maddelerin faktörlerle olan ilişkisini açıklayan bir katsayıdır. Maddelerin yer aldıkları faktördeki yük değerlerinin yüksek olması beklenir. Bir faktör yüksek düzeyde ilişki veren maddelerin oluşturduğu bir küme var ise bu bulgu, o maddelerin birlikte bir kavramı-yapıyı-faktörü ölçtüğü anlamına gelir. Bu değişkenin 0,30’lük faktör yükü, faktör tarafından açıklanan varyansın %9 olduğunu gösterir. Bu düzeydeki varyans dikkat çekicidir ve genel olarak işarete bakılmaksızın 0,30-0,59 arası yük değeri orta düzeyde, 0,60 ve üstü yük değeri ise yüksek büyüklükler olarak tanımlanır.”¹⁹⁹

Tablo 3.3. ve Tablo 3.4. incelendiğinde faktör yük değerlerinin, Din Toplum Ölçeği (0,5-0,726) Kültür Toplum Ölçeği (0,489-0,819) değerlerinde olduğu görülmektedir. Bu verilere göre genel olarak yük değerlerinin yüksek olduğunu söylenir. Bunun anlamı hiçbir değişkenin çıkarılmayacağıdır.

3.3. Korelasyon Analizi Sonucu

“İki veya daha fazla değişken arasında ilişkinin yönü ve gücü ile ilgili olup olmadığını belirlemek amacıyla korelasyon analizi yapılmaktadır. Korelasyon katsayıları (r); -1 ile +1 arasında değerler alır. Sıfıra yakın değerler değişkenler arasında doğrusal ve zayıf bir ilişkinin olduğunu +1 ve -1’e yakın değerler değişkenler arasında doğrusal ve güçlü bir ilişkinin olduğunu gösterir. Şayet elde edilen değer pozitif (+) ise değişkenler arasında doğrusal bir ilişkiyi ve negatif (-) ise değişkenler arasında ters yönlü bir ilişkiyi ifade etmektedir.”²⁰⁰

Aşağıda Din Toplum Ölçeği ve Kültür Toplum Ölçeği faktörlerinin ayrı ayrı birbirleri ile ilişkisini ölçmek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır.

¹⁹⁹ Büyüköztürk, *Faktör Analizi: Temel Kavramlar ve Ölçek Geliştirmede Kullanımı*, s.474

²⁰⁰ Bayram, *Veri Analizi*, s.194

Tablo 3. 5.Faktörlere Korelasyon Analizi

		Din Toplum Ölçeği	Kültür Toplum Ölçeği
Din Toplum Ölçeği	ort.	1	0,518***
	Sig.		0,001
Kültür Toplum Ölçeği	Cor.	0,518***	1
	Sig.	0,001	

Tablo 3.5. incelendiğinde Din Toplum Ölçeği ve Kültür Toplum Ölçeği faktörleri arasında 0,001 seviyesinde anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

3.4. Regresyon Analizi

“Regresyon analizi, bağımlı değişkendeki toplam değişimin % kaçının bağımsız değişkenler tarafından açıklandığını bulmak için yapılır. Determinasyon katsayısı R^2 ile gösterilir, bu değer tüm değişkenlerin birlikte bağımlı değişkende açıkladıkları varyans oranını verir. R^2 değeri 0-1 arasında yer alır. Bu analizlerde değer 0’a yaklaşırsa modelin veriye uyum göstermediği veya bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkendeki değişmeyi açıklayamadığını, değer 1’e yaklaşırsa bağımlı değişkendeki değişimin bağımlı değişkenler tarafından iyi açıklandığını gösterir.”²⁰¹

Tablo 3. 6.Regresyon Analizi

Bağımlı Değişken	R	R2	Düzeltilmiş R2	Tahminin Standart Hatası	
Din Toplum Ölçeği	0,518	0,269	0,261	0,34576	
Anova	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Sig.
Regresyon	4,392	1	4,392	36,736	0,000
Artıklar	11,955	100	0,120		
Toplam	16,347	101			

²⁰¹Bayram, *Veri Analizi*, s.195

Bağımsız Değişkenler	Standartlaştırılmamış Katsayılar		Standartlaştırılmış Katsayılar		t Değeri	Sig.
	B	Standart Hata	Beta	Beta		
Sabit	0,782	0,170	4,590		0,000	
Kültür Toplum Ölçeği	0,446	0,074	0,518	6,061	0,000	

Regresyon analizinde R^2 değeri 0,269 olarak tespit edilmiştir. Buna göre modelde yer alan bağımsız değişken Kültür Toplum Ölçeği değişkenine ait varyansı %26,9 oranında açıkladığı, diğer bir ifade ile Din Toplum Ölçeğinin %26,9'u bu faktöre bağlı olduğu anlaşılmaktadır.

“Regresyon modelinin genel olarak anlamlılığını sınamak için F- testinden (ANOVA) yararlanır. F- istatistiği, parametrelerin bireysel anlamlılığının sınıandığı t- istatistiğinin karesine eşittir ($F=t^2$).” Bu bağlamda değişkenler arasındaki ilişkinin ($\text{sig.}<0,001$) düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.²⁰²

Tablo 3.6. ile ilişki formüle edilecek olursa F- istatistik değerinin (36,736) ve buna karşı gözlenen anlamlılık düzeyi p'nin (0,0000) olduğu görülmekte, ($p<0,000$) olduğu için kurulan regresyon denkleminin genel olarak anlamlı olduğu söylenir. Din Toplum Ölçeği ile Kültür Toplum Ölçeği arasındaki ilişki ($\text{sig.}<0,000$) ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir.²⁰³

Din Toplum Ölçeği 0,782 Kültür Toplum Ölçeği 0,446 ve Regresyon serbestlik derecesi 1 olarak bulunmuştur. Düzeltilmiş determinasyon katsayısı ise bağımsız değişken Kültür Toplum Ölçeğindeki toplam değişimin %26,1'inin bağımlı değişken Din Toplum Ölçeği tarafından açıklandığını ifade etmektedir.²⁰⁴

²⁰²Bayram, *Veri Analizi*, s.196

²⁰³Bayram, *Veri Analizi*, s.208

²⁰⁴Bayram, *Veri Analizi*, s.197

3.5. Normallik Analizi

Tablo 3.7. Normallik Analizi

	Din Toplum Ölçeği	Kültür Toplum Ölçeği
N	102	102
Mean	1,7930	2,2656
S.S.	0,40230	0,46718
Kolmogorov-Smirnov Z	1,341	1,289
Sig. (2-Tailed)	0,055	0,072

“Parametrik testleri (t-z ve F) uygulayabilmek için ana kütle dağılımının normal dağılıma sahip olması gereklidir. Dağılım normal değilse bu defa parametrik olmayan testlerin yapılması gerekir. Parametrik olmayan testler de örneklem büyüklüğü önemli değildir. Bu testler de ana kütle dağılımının sürekli dağılım göstermesi yeterlidir. Bu analizlerde z test istatistik oranı 0,05’den küçük ($p < \alpha$) olduğunda ortalamaların birbirinden farklı olduğu söylenir. Bu durumda parametrik olmayan testler yapılır.”²⁰⁵

Buna göre Tablo 3.7. Sig.(Anlamlılık) satırındaki değerlerin istatistiksel anlamlılık hesaplamalarında sınır değeri kabul edilen ($p > \alpha$) 0,05’den büyük olması incelenen faktörlerin dağılımlarının normal olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda veriler normal dağılım göstermektedir.²⁰⁶

3.6. Homojenlik Analizi

Homojenlik analiz tablosunu incelediğimizde; Tablo 3.8. Sig.(Anlamlılık) sütunundaki değerlerin 0,05’den büyük olması incelenen faktörlerin dağılımlarının homojen olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla bu soru için parametrik test yöntemlerini kullanabiliriz. Varyansların eşit olduğu şeklindeki hipotezi test eden Levene’s testi sonucuna baktığımızda p değerinin 0,05’den büyük olduğu görülmüştür. Bu durum H_0 hipotezinin 0,05 anlamlılık düzeyinde reddedilmediğini, yani varyansların birbirine eşit olduğu anlamına gelmektedir.²⁰⁷

²⁰⁵Bayram, *Veri Analizi*, s.127

²⁰⁶Bayram, *Veri Analizi*, s.133

²⁰⁷Bayram, *Veri Analizi*, s.171

Tablo 3.8. Homojenlik Analizi

	Din Toplum Ölçeği		Kültür Toplum Ölçeği	
	Levene Statistic	Sig.	Levene Statistic	Sig.
Yakınlık Derecesi	1,708	0,187	0,945	0,392
Şehit Ailesinin Çocuk Sayısı	2,710	0,035	1,460	0,220
Şehit Ailesinin Mesleği	1,065	0,378	1,563	0,190
Şehitlik Öncesi Gelir	1,125	0,343	2,768	0,046
Hangi Ekonomik Düzeyde Hissediyorsunuz	0,489	0,486	0,000	0,986
Şu Anki Gelir Durumu	1,713	0,169	1,074	0,364
Şehit Ailesinin Çocuk Sayısı	4,945	0,003	0,221	0,882
Şehidin Eğitimi	1,092	0,356	2,600	0,056
Dindar mısınız?	0,025	0,875	3,033	0,085
Terörü Hangi İdeoloji Bitirir	0,607	0,547	0,495	0,611
Şehitlik Kavramı Nedir	0,338	0,562	0,045	0,832
Yakınınızın Güvenlik Görevlisi Olmasını İster misiniz?	0,209	0,649	2,142	0,146
En Güvenilir Kurum Hangisi	0,012	0,989	1,178	0,312
Şehit Ailesi Olmanın Toplumsal Etkisi Oldu mu?	1,207	0,275	2,838	0,095
Sosyo-Ekonomik Haklar Yeterli mi?	0,748	0,389	1,370	0,245
Şehit Güvenlik Mensubu Olmayı Neden İstemiştir	3,198	0,027	0,927	0,431
Bedelli Askerlik Hakkında Ne Düşünüyorsunuz	0,529	0,591	0,996	0,373
Şehidin Yaşı	1,935	0,150	3,527	0,033
Medeni hali	6,170	0,015	0,550	0,460
Rütbesi	4,242	0,017	1,373	0,258
Şehit Yılı	0,551	0,578	0,333	0,718

3.7. İlişki ve Fark Analizleri

Tablo 3.9. Dindarlık Algısı

Dindarlık Algısı	n	x	ss	Levene Testi		t-Testi		
				F	sig	t	Sig. (2-tailed)	
Din Toplum Ölçeği	Evet	97	1,7755	0,39642	0,025	0,875	-1,967	0,052
	Hayır	5	2,1333	0,40369				
Kültür Toplum Ölçeği	Evet	97	2,2615	0,47642	3,033	0,085	-0,390	0,697
	Hayır	5	2,3455	0,23531				

Hipotez testleri ana kütle parametresine, örneklem istatistiğinin yakınlığını istatistiksel olarak test etme sürecidir. İki ana kütle ortalamasına ait hipotez testleri yapılırken, varyansların birbirine eşit olduğu ve örneklemelerin de birbirinden bağımsız olarak seçildiği varsayılır. İstatistiksel olarak bu varsayım bizim için sıfır hipotez (H_0) olarak kabul edilirken, diğerine ise karşıt hipotez (H_1) denilir. Araştırmacı, doğruluğundan şüphe duyduğu hipotezi sıfır hipotez (H_0), doğru olduğuna inandığı hipotezi ise karşıt hipotez (H_1) olarak adlandırır.²⁰⁸

Bu ilişki ve fark analizinde yapılan t- testi ve Levene testi sonuçlarına göre, değerlendirmeler iki ayrı ölçek için yapılmıştır. İlişki ve fark analizinde sıfır hipotezinin (H_0) ret ya da reddedilmemesine yönelik karar kuralı ($F_{sig}>0,05$) durumuna göre verilir.²⁰⁹

Bu bağlamda Din Toplum Ölçeği Levene Testine göre değerlendirildiğinde ($F_{sig}>0,05$), ($0,875>0,05$) olduğundan varyansların eşit olduğunu söyleyebiliriz. Kural gereği, H_0 hipotezi reddedilemez. Ayrıca t-Testine göre ($P>0,05$), ($0,052>0,05$) ve ($0,697>0,05$) olduğu için grup ortalamalarının birbirinden farklı olmadığı görülmektedir.

²⁰⁸Bayram, *Veri Analizi*, s.125

²⁰⁹Bayram, *Veri Analizi*, s.127

Din Toplum Ölçeği ile Kültür Toplum Ölçeği arasında istatistiksel olarak bir fark olmadığı söylenebilir.²¹⁰ Tablo 3.9. şehit ailelerinin ağırlıklı olarak dindar kişilerden oluştuğunu göstermektedir. Bu veri, toplumsal kabul açısından dini, kültürel yapılar şehitlik olgusu üzerinde belirleyicidir hipotezimizi (H₃) doğrulamaktadır.

Tablo 3.10. Güvenlik Mensubu Olmak

Güvenlikçi Olma		n	x	ss	Levene Testi		t-Testi	
					F	Sig	t	Sig. (2-tailed)
Din Toplum Ölçeği	Evet	56	1,8433	0,7592	0,209	0,649	0,398	0,165
	Hayır	46	1,7319	0,42846				
Kültür Toplum Ölçeği	Evet	56	2,2955	0,42790	2,142	0,146	0,710	0,479
	Hayır	46	2,2292	0,51345				

Din Toplum Ölçeği Levene Testine göre değerlendirildiğinde (Fsig.>0,05), (0,649>0,05) olduğundan varyansların eşit olduğunu söyleyebiliriz. Buna göre H₀ hipotezi reddedilemez. Tablo 3.10. şehit ailelerinin, yakınları veya çocuklarının güvenlik mensubu olmasını istediklerini göstermektedir.

Kültür Toplum Ölçeği Levene Testine göre ise (Fsig. >0,05),(0,146>0,05) olduğundan varyansların eşit olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca t-Testine göre (P>0,05), (0,165>0,05), (0,479>0,05) olduğu için grup ortalamalarının birbirinden farklı olmadığı görülmektedir.

Tablo 3.11. Şehit Ailesi statüsü

Statü Algısı		n	x	ss	Levene Testi		t-Testi	
					F	sig	t	Sig. (2-tailed)
Din Toplum Ölçeği	Evet	99	1,8013	0,40415	0,207	0,275	0,202	0,232
	Hayır	3	1,5185	0,23130				
	Evet	99	2,2810	0,46484	0,838	0,095	0,938	0,055

²¹⁰Bayram, *Veri Analizi*, s.137

Kültür Toplum Ölçeği	Hayır	3	1,7576	0,18924
----------------------	-------	---	--------	---------

Din Toplum Ölçeği Levene Testine göre değerlendirildiğinde ($F_{sig.}>0,05$), ($0,275>0,05$) olduğundan varyansların eşit olduğunu söyleyebiliriz. Buna göre H_0 hipotezi reddedilemez. Tablo 3.11. şehit ailelerinin, toplumda kendilerine değer verildiğini, bir itibar ve statü sahibi olduklarını ifade ettiklerini göstermektedir. Bu veri, şehit ailelerinin sosyolojik bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Kültür Toplum Ölçeği Levene Testine göre ise ($F_{sig.}>0,05$), ($0,095>0,05$) olduğundan varyansların eşit olduğu görülmektedir. Ayrıca t-Testine göre ($P>0,05$), ($0,232>0,05$), ($0,055>0,05$) olduğu için grup ortalamalarının birbirinden farklı olmadığı görülmektedir.

Tablo 3.12. Yardım ve Hak Yeterliliği

Yardım ve Haklar		n	x	ss	Levene Testi		t-Testi	
					F	sig	t	Sig. (2-tailed)
Din Toplum Ölçeği	Evet	93	1,7814	0,40642	0,748	0,389	-0,941	0,349
	Hayır	9	1,9136	0,35476				
Kültür Toplum Ölçeği	Evet	93	2,2581	0,47433	0,370	0,245	-0,522	0,603
	Hayır	9	2,3434	0,40087				

Din Toplum Ölçeği Levene Testine göre ($F_{sig.}>0,05$), ($0,389>0,05$) olduğundan varyansların eşit olduğunu söyleyebiliriz. Buna göre H_0 hipotezi reddedilemez. Tablo 3.12. şehit ailelerinin, sosyal yardım ve sağlanan hakların yeterliliği konusunda memnun olduklarını göstermektedir. Kültür Toplum Ölçeği Levene Testine göre ise ($F_{sig.}>0,05$), ($0,245>0,05$) olduğundan varyansların eşit olduğu görülmektedir. Ayrıca t-Testine göre ($P>0,05$), ($0,349>0,05$), ($0,603>0,05$) olduğu için grup ortalamalarının birbirinden farklı olmadığı görülmektedir.

Tablo 3.13. Medeni Durum

Medeni Durum	n	x	ss	Levene Testi		t-Testi		
				F	sig	t	Sig. (2-tailed)	
Din Toplum Ölçeği	Evli	35	1,7333	0,32473	6,170	0,015	-1,084	0,281
	Bekâr	67	1,8242	0,43644				
Kültür Toplum Ölçeği	Evli	35	2,1948	0,43773	0,550	0,460	-1,107	0,271
	Bekâr	67	2,3026	0,48089				

Din Toplum Ölçeği Levene Testine göre ($F_{sig.} > 0,05$), ($0,015 < 0,05$) olduğundan varyanslar eşit değildir. Buna göre H_0 hipotezi reddedilir. Tablo 3.13. şehitlerin sadece bekâr kişilerden oluşmadığını, şehitlerin içerisinde evli olan kişilerinde mevcut olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.13. ortalamalar açısından incelediğinde, şehitlerin en düşük 1,7333 ortalama değer ile evlilerde, en fazla 2,3026 ortalama değer ile bekârlarda olduğu görülmektedir. Bu veri, şehit bekârların sayısının, şehit evlilerin sayısına nazaran daha fazla sayıda olduğunu göstermektedir. Kültür Toplum Ölçeği Levene Testine göre ise ($F_{sig.} > 0,05$), ($0,460 > 0,05$) olduğundan varyansların eşit olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca t-Testine göre, ($P > 0,05$), ($0,281 > 0,05$), ($0,271 > 0,05$) olduğu için grup ortalamalarının birbirinden farklı olmadığı görülmektedir.

Tablo 3.14. Gelir Durumu

Gelir Durumu Algısı	Grup	n	x	ss	Levene Testi		t-Testi	
					F	sig	t	Sig. (2-tailed)
Din Toplum Ölçeği	Alt Orta	55	1,8020	0,42374	0,489	0,486	0,243	0,808
	Orta	47	1,7825	0,37996				
Kültür Toplum Ölçeği	Alt Orta	55	2,2777	0,44688	0,000	0,986	0,281	0,779
	Orta	47	2,2515	0,49439				

Din Toplum Ölçeği Levene Testine göre ($F_{sig.} > 0,05$), ($0,486 > 0,05$) olduğundan varyansların eşit olduğunu söyleyebiliriz. Buna göre H_0 hipotezi reddedilmez. Tablo 3.14. şehit ailelerinin gelir düzeylerini orta ve alt orta gelir grupları kategorisinde değerlendirdiklerini göstermektedir.

Tablo 3.14. ortalamalar açısından incelendiğinde, şehit ailelerinin en düşük 1,7825 ortalama değer ile orta gelir seviyesi, en fazla 2,2777 ortalama değer ile alt orta gelir seviyesini göstermektedir. Bu veri, şehit ailelerinin ekonomik olarak gelir düzeylerini, orta gelir seviyesine nazaran alt orta gelir seviyesinde değerlendirmekteler. Bu veri, toplumsal algı açısından, şehit aileleri genel olarak sosyo-ekonomik durumu düşük olan ailelerden oluşmaktadır hipotezini (H_4) doğrulamaktadır. Kültür Toplum Ölçeği Levene Testine göre ise ($F_{sig.} > 0,05$), ($0,986 > 0,05$) olduğundan varyansların eşit olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca t-Testine göre ($P > 0,05$), ($0,808 > 0,05$), ($0,779 > 0,05$) olduğu için grup ortalamalarının birbirinden farklı olmadığını görmektedir.

Tablo 3.15. Şehitlik Algısı

Şehitlik Algısı	Değer	n	x	ss	Levene Testi		t-Testi	
					F	Sig	t	Sig. (2-tailed)
Din Toplum Ölçeği	Ülkü Ve İnanç	8	1,8194	0,34085	0,338	0,562	0,193	0,848
	Müslüman Şehit	94	1,7908	0,40861				
Kültür Toplum Ölçeği	Ülkü Ve İnanç	8	2,3523	0,47720	0,045	0,832	0,545	0,587
	Müslüman Şehit	94	2,2582	0,46818				

Din Toplum Ölçeği Levene Testine göre ($F_{sig.} > 0,05$), ($0,562 > 0,05$) olduğundan varyansların eşit olduğunu söyleyebiliriz. Buna göre H_0 hipotezi reddedilmez. Tablo 3.15. şehit ailelerinin, şehitlik kavramını “din yolunda ölen” tanımı ile “ülkü ve inançları için ölen” kişiler olarak tanımladıklarını göstermektedir. Bu veri, sosyo-kültürel değerlerin şehitlik olgusu üzerinde belirleyici etkisi vardır hipotezini (H_1) doğrulamaktadır. Kültür Toplum Ölçeği Levene Testine göre ise ($F_{sig.} > 0,05$), ($0,832 > 0,05$) olduğundan varyansların eşit olduğunu görmektedir. Ayrıca t-Testine

göre ($P>0,05$), ($0,848>0,05$), ($0,587>0,05$) olduğu için grup ortalamalarının birbirinden farklı olmadığı görülmektedir.

Tablo 3.16. Din Toplum ve Yakınlık Derecesi

Yakınlık Derecesi	Levene Testi			ANOVA			
	N	Ort	Ss	f	Sig.	F	P
Annesi	37	1,8348	0,43242	1,708	0,187	0,986	0,377
Babası	51	1,7996	0,39254				
Eşi	14	1,6587	0,34991				

Din Toplum Ölçeği Levene Testine göre değerlendirildiğinde; ($F_{sig}<0,05$), ($0,187>0,05$) olduğundan varyansların eşit olduğunu söyleyebiliriz. Buna göre H_0 hipotezi reddedilemez. Tablo 3.16. bu araştırmada en çok şehit babası ile görüşme yapıldığını, toplamda yüz iki (102) şehit ailesi ile görüşmenin gerçekleştiği göstermektedir. Araştırmamızda her şehit ailesinden sadece bir kişi ile görüşme yapılmıştır. Bu araştırmaya şehit babalarının görüşlerinin ağırlıklı olarak etki ettiğini söyleyebiliriz.

Tablo 3.16. ortalamalar açısından incelendiğinde en düşük 1,6587 ortalama değer ile eş kategorisinin, en fazla ise 1,8348 ortalama değer ile anne kategorisini göstermektedir. Bu veri, şehit eşi sayısının, şehit annesi sayısına nazaran daha az sayıda olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.16. araştırmada şehit eşleri, şehit anneleri ile görüşme yapıldığını göstermektedir. Ayrıca Anova Testine göre ($P>0,05$), ($0,377>0,05$) olduğu için grup ortalamalarının birbirinden farklı olmadığı görülmektedir.

Tablo 3.17. Kültür Toplum ve Yakınlık Derecesi

Yakınlık Derecesi	Levene Testi			ANOVA			
	N	Ort	Ss	f	Sig.	F	P
Annesi	37	2,3170	0,49126	0,945	0,392	1,570	0,213

Babası	51	2,2834	0,46342
Eşi	14	2,0649	0,38640

Kültür Toplum Ölçeği Levene Testine göre ise ($F_{sig.<0,05}$), ($0,392 >0,05$) olduğundan varyansların eşit olduğunu söyleyebiliriz. Buna göre H_0 hipotezi reddedilemez. Tablo 3.17. bu araştırmada en çok şehit babası ile görüşme yapılmış, toplam da yüz iki (102) şehit ailesi ile görüşmenin gerçekleştiği görülmektedir. Araştırmamızda her şehit ailesinden sadece bir kişi ile görüşme yapılmıştır. Bu araştırmaya şehit babasının görüşlerinin ağırlıklı olarak etki ettiğini söyleyebiliriz.

Tablo 3.17. araştırmada şehit eşleri, şehit anneleri ile görüşme yapıldığını göstermektedir. Ayrıca Anova Testine göre ($P>0,05$), ($0,213>0,05$) olduğu için grup ortalamalarının birbirinden farklı olmadığı görülmektedir.

Tablo 3.18. Din Toplum ve Ailedeki Çocuk Sayısı

Ailedeki Çocuk Sayısı	Levene Testi			ANOVA			
	N	Ort	Ss	f	Sig.	F	P
Yok (Şehit Hariç)	19	1,8363	0,46609	0,710	0,035	0,562	0,691
Bir	6	1,8333	0,36345				
İki	14	1,7460	0,36051				
Üç	18	1,6790	0,25817				
Dört+	45	1,8296	0,44166				

Din Toplum Ölçeği Levene Testine göre ($F_{sig.<0,05}$), ($0,035<0,05$) olduğundan varyanslar eşit değildir. Buna göre H_0 hipotezi reddedilir. Tablo 3.18. şehit ailelerinin sadece tek çocuk sahibi ailelerden oluşmadığını, şehit ailelerinin ortalama olarak (şehit hariç) dört+ üzeri çocuk sahibi ailelerden oluştuğunu göstermektedir. Tablo 3.18. ortalamaların da birbirinden farklı olduğunu göstermektedir. Bu ortalamalar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu veriye göre, dört+ üzeri çocuk sahibi olan şehit ailelerin diğer sayılardaki çocuk sahibi şehit aileler ile ortalama farkı %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak elde edilmiştir.

Tablo 3.18. ortalamalar açısından incelendiğinde, şehit ailelerinin en düşük 1,6790 ortalama değer ile üç çocuk sahibi şehit ailesi, en fazla 1,8363 ortalama değer ile şehitten başka çocuğu olmayan şehit ailesi kategorisini göstermektedir. Bu veri, üç çocuk sahibi şehit ailesi sayısının, şehitten başka çocuğu olmayan şehit ailesine nazaran daha az sayıda olduğunu gösterir.

Tablo 3.18. şehit ailelerinin sadece tek çocuk sahibi ailelerden oluşmadığını, dört+ üzeri çocuk sahibi ailelerden de oluştuğunu göstermektedir. Ayrıca şehit ailelerinin ortalama (şehit hariç) iki çocuk sahibi ailelerden oluştuğunu söyleyebiliriz. Ayrıca Anova Testine göre ($P>0,05$), ($0,691>0,05$) olduğu için grup ortalamalarının birbirinden farklı olmadığını görülmektedir.

Tablo 3.19. Kültür Toplum ve Ailedeki Çocuk Sayısı

Ailedeki Çocuk Sayısı	Levene Testi			ANOVA			
	N	Ort	Ss	F	Sig.	F	P
Yok(Şehit Hariç)	19	2,1962	0,41246	1,460	0,220	0,396	0,811
Bir	6	2,3939	0,25498				
İki	14	2,1883	0,43447				
Üç	18	2,2525	0,56175				
Dört+	45	2,3071	0,48813				

Kültür Toplum Ölçeği Levene Testine göre değerlendirildiğinde; ($F_{sig}<0,05$), ($0,220>0,05$) olduğundan varyansların eşit olduğunu söyleyebiliriz. Buna göre H_0 hipotezi reddedilemez. Tablo 3.19. şehit ailelerinin şehit haricinde çocuk sahibi olduklarını göstermektedir. Bu verilere göre şehit ailelerinin ortalama olarak (şehit hariç) iki çocuk sahibi ailelerden oluştuğu söylenebilir. Ayrıca Anova Testine göre ($P>0,05$), ($0,811>0,05$) olduğu için grup ortalamalarının birbirinden farklı olmadığını görülmektedir.

Tablo 3.20. Din Toplum ve Meslek

Meslek Türü	Levene Testi			ANOVA			
	N	Ort	Ss	F	Sig.	F	P
Çiftçi	25	1,7244	0,36306	0,065	0,378	1,111	0,356
Emekli	16	1,9514	0,39952				
Ev Hanımı	43	1,7855	0,43400				
Memur	6	1,9074	0,27592				
Serbest Meslek	12	1,6944	0,40236				

Din Toplum Ölçeği Levene Testine göre ($F_{sig} < 0,05$), ($0,378 > 0,05$) olduğundan varyansların eşit olduğu söylenebilir. Buna göre H_0 hipotezi reddedilemez. Tablo.3.20. şehit anne ve eşlerinin ağırlıklı olarak ev hanımı olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.20. ortalamalar açısından incelendiğinde, en düşük 1,6944 ortalama değer ile serbest meslek sahibi kategorisi, en fazla ise 1,9514 ortalama değer ile emekli kategorisinde oluştuğunu göstermektedir. Emekli maaşı sahibi şehit ailesi sayısının, serbest meslek sahibi olan şehit ailesi sayısından, daha fazla olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.20. şehit ailelerin kırsalda yaşadıklarını ve çiftçilikle uğraştıklarını da göstermektedir. Ayrıca bu veri, şehit ailelerinin sosyo-ekonomik gelir düzeyi düşük ailelerden oluştuğu hipotezini (H_4) doğrulamaktadır. Ayrıca Anova Testine göre ($P > 0,05$), ($0,356 > 0,05$) olduğu için grup ortalamalarının birbirinden farklı olmadığı görülmektedir.

Tablo 3.21. Kültür Toplum ve Meslek

Meslek Türü	Levene Testi			ANOVA			
	N	Ort	Ss	f	Sig.	F	P
Çiftçi	25	2,2836	0,50570	0,563	0,190	0,756	0,557

Emekli	16	2,3920	0,36773
Ev Hanımı	43	2,2622	0,50156
Memur	6	2,0303	0,26138
Serbest Meslek	12	2,1894	0,45777

Kültür Toplum Ölçeği Levene Testine göre ise ($F_{sig} < 0,05$), ($0,190 > 0,05$) olduğundan varyansların eşit olduğunu söyleyebiliriz. Buna göre H_0 hipotezi reddedilemez. Tablo 3.21. şehit anne ve eşlerinin ağırlıklı olarak ev hanımı olduğunu göstermektedir.

Bu veri, şehit ailelerinin sosyo-ekonomik gelir düzeyleri düşük ailelerden oluştuğu hipotezini (H_4) doğrulamaktadır. Ayrıca Anova Testine göre ($P > 0,05$), ($0,557 > 0,05$) olduğu için grup ortalamalarının birbirinden farklı görülmektedir.

Tablo 3.22. Din Toplum ve Şehitlik Öncesi Gelir

Şehadet Öncesi Gelir (TL)	Levene Testi			ANOVA			
	N	Ort	Ss	f	Sig.	F	P
0-1000	20	1,9056	0,42696	1,125	0,343	0,705	0,552
1000-2000	32	1,7882	0,43020				
2000-3000	36	1,7562	0,40353				
3000-4000	14	1,7381	0,29107				

Din Toplum Ölçeği Levene Testine göre, ($F_{sig} < 0,05$), ($0,343 > 0,05$) olduğundan varyansların eşit olduğunu söyleyebiliriz. Buna göre H_0 hipotezi reddedilemez. Tablo 3.22. şehit ailelerinin şehadet öncesi gelir düzeylerinin en düşük gelir seviyesine sahip ailelerden oluştuğunu göstermektedir.

Tablo 3.22. ortalamalar açısından incelendiğinde, şehit ailelerinin gelir düzeyinin en düşük 1,7381 ortalama değer ile 3000-4000 TL gelir dilimi kategorisi, en

fazla ise 1,9056 ortalama değer ile 0-1000 TL gelir dilimi kategorisinde olduğunu göstermektedir. Bu veri, aylık geliri 3000-4000 TL arasında olan hane sayısının, 0-1000 TL arasında aylık geliri olan hane sayısına nazaran daha az sayıda olduğunu göstermektedir.

Bu veri, toplumsal algı açısından şehit ailelerinin genel olarak sosyo-ekonomik gelir düzeylerinin düşük olduğu ailelerden oluştuğu hipotezini (H₄) doğrulamaktadır. Ayrıca Anova Testine göre (P>0,05), (0,552>0,05) olduğu için grup ortalamalarının birbirinden farklı olmadığı görülmektedir.

Tablo 3.23. Kültür Toplum ve Şehitlik Öncesi Gelir

Şehadet Öncesi Gelir (TL)	Levene Testi					ANOVA	
	N	Ort	Ss	f	Sig.	F	P
0-1000	20	2,2364	0,38615	2,768	0,046	0,439	0,726
1000-2000	32	2,3409	0,58370				
2000-3000	36	2,2146	0,42593				
3000-4000	14	2,2662	0,39298				

Kültür Toplum Ölçeği Levene Testine göre ise (Fsig.<0,05), (0,046<0,05) olduğundan varyanslar eşit değildir. Buna göre H₀ hipotezi reddedilir. Tablo 3.23. şehit ailelerinin şehadet öncesi süreçte gelir düzeylerinin ortalamaları arasında fark olduğunu göstermektedir. Bu ortalamalar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu veri, gelir grupları arasında ortalama farklılığı %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak elde edilmiştir.

Tablo 3.23. ortalamalar açısından incelendiğinde, şehit ailelerinin en düşük 2,2146 ortalama değer ile 2000-3000 TL gelir dilimi kategorisi, en fazla ise 2,3409 ortalama değer ile 1000-2000 TL gelir dilimi kategorisinde olduğunu göstermektedir. Bu veri, 1000-2000 TL gelir dilimine sahip şehit ailesinin, 2000-3000 TL gelir dilimine sahip şehit ailesine nazaran daha az sayıda olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.23. hacimsel olarak şehit ailelerinin, şehadet öncesi gelir dilimi seviyesi otuz altı hane sayısı (36) ile en fazla 2000-3000 TL gelir grubu diliminde

olduğu görülmektedir. Bu veri, toplumsal algı açısından şehit ailelerinin genel olarak sosyo-ekonomik gelir düzeylerinin düşük olduğu ailelerden oluştuğu hipotezini (H_4) doğrulamaktadır. Ayrıca Anova Testine göre ($P>0,05$), ($0,726>0,05$) olduğu için grup ortalamalarının birbirinden farklı olmadığı görülmektedir.

Tablo 3. 24. Din Toplum ve Şehit Sonrası Hane Halkı Geliri

Şehadet Sonrası Gelir (TL)	Levene Testi			ANOVA			
	N	Ort	Ss	f	Sig.	F	P
1000-2000	8	1,8611	0,44345	0,713	0,169	1,697	0,173
2000-3000	27	1,8025	0,35046				
3000-4000	32	1,8924	0,44218				
4000+	35	1,6794	0,37994				

Din Toplum Ölçeği Levene Testine göre ($F_{sig}<0,05$), ($0,169>0,05$) olduğundan varyansların eşit olduğunu söyleyebiliriz. Buna göre H_0 hipotezi reddedilemez. Tablo 3.24. şehit ailelerin, şehadet sonrası süreçte gelir düzeyi yüksek ailelerden oluşmaktadır.

Tablo 3.24. ortalamalar açısından incelendiğinde, şehit ailelerinin en düşük 1,6794 ortalama değer ile 4000+ üzeri TL gelir dilimi, en fazla ise 1,8924 ortalama değer ile 3000-4000 TL gelir dilimi grubunda olduğunu göstermektedir. Bu veri, 4000+üzeri gelire sahip şehit ailesi sayısının, 3000-4000 TL gelire sahip şehit ailesi sayısına nazaran daha fazla sayıda olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.24. hacimsel olarak, şehit ailelerinin şehadet sonrası süreçte gelir seviyesi otuz beş kişi (35) ile en fazla 4000+üzeri TL gelir dilimi grubunda, en düşük ise sekiz kişi (8) ile 1000-2000 TL gelir dilimi grubunda olduğunu göstermektedir.

Bu veri, şehit ailelerin şehadet sonrası gelir seviyelerinin önemli ölçüde değiştiğini göstermektedir. Şehit ailelerinin, şehadet sonrası süreçte ortalama olarak 3000-4000 TL gelir dilimi grubunda yer aldığını söyleyebiliriz. Ayrıca Anova Testine göre ($P>0,05$), ($0,173>0,05$) olduğu için grup ortalamalarının birbirinden farklı olmadığı görülmektedir.

Tablo 3. 25. Kültür Toplum ve Şehit Sonrası Hane Halkı Geliri

Şehadet Sonrası Gelir (TL)	Levene Testi			ANOVA			
	N	Ort	Ss	f	Sig.	F	P
1000-2000	8	2,2500	0,41161	0,074	0,364	0,857	0,466
2000-3000	27	2,3771	0,46676				
3000-4000	32	2,1818	0,53209				
4000+	35	2,2597	0,41493				

Kültür Toplum Ölçeği Levene Testine göre ise ($F_{sig} < 0,05$), ($0,364 > 0,05$) olduğundan varyansların eşit olduğunu söyleyebiliriz. Buna göre H_0 hipotezi reddedilemez. Tablo 3.25. şehit ailelerin, şehadet sonrası süreçte gelir düzeyi yüksek ailelerden oluşmaktadır.

Bu veri, şehit ailelerinin şehadet sonrası gelir seviyelerinin önemli ölçüde değiştiğini göstermektedir. Ayrıca Anova Testine göre ($P > 0,05$), ($0,466 > 0,05$) olduğu için grup ortalamalarının birbirinden farklı olmadığı görülmektedir.

Tablo 3. 26. Din Toplum ve Şehidin Çocuk Sayısı

Şehidin Çocuk Sayısı	Levene Testi			ANOVA			
	N	Ort	Ss	F	Sig.	F	P
YOK	74	1,8273	0,44106	4,945	0,003	0,656	0,581
1	13	1,7094	0,22923				
2	12	1,7037	0,32596				
4+	3	1,6667	0,11111				

Din Toplum Ölçeği Levene Testine göre ($F_{sig} < 0,05$), ($0,003 < 0,05$) olduğundan varyanslar eşit değildir. Buna göre H_0 hipotezi reddedilir. Tablo 3.26. şehitlerin sadece çocuk sahibi kişilerden oluşmadığı, çocuğu olmayan şehitlerinde mevcut olduğudur. Şehitlerin çocuk sahibi olma ortalamaları arasında fark olduğu görülmektedir. Bu

ortalamlar arasındaki fark, istatistiksel olarak anlamlıdır. Buna göre çocuk sahibi olma ortalamalarının çocuk sayısı dilimleri arasındaki ortalama farklılık %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak elde edilmiştir.

Tablo 3.26. ortalamalar açısından incelendiğinde şehitlerin çocuk sahibi olma durumu ile çocuk sayıları grupları arasında en düşük 1,6667 ortalama değer ile 4+ üzeri çocuk sayısı grubu, en fazla ise 1,8273 ortalama değer ile hiç çocuğu olmayan, çocuk sayısı grubu olduğunu göstermektedir. Tablo 3.26. hacimsel olarak, hiç çocuğu olmayan şehit kişi sayısının yetmiş dört (74) iken, 4+üzeri çocuğu olan şehit kişi sayısının sadece üç (3) olduğunu göstermektedir.

Bu veriye göre, şehitlerin bekâr ve/ veya evli olup, çocuğu henüz olmamış kişilerden oluştuğunu söyleyebiliriz. Şehitlerin geride ortalama olarak iki çocuklu eş ve/ veya iki çocuk sahibi şehit aileleri bıraktığı söylenebilir. Ayrıca Anova Testine göre ($P>0,05$), ($0,581>0,05$) olduğu için grup ortalamalarının birbirinden farklı olmadığı görülmektedir.

Tablo 3. 27. Kültür Toplum ve Şehidin Çocuk Sayısı

Şehidin Çocuk Sayısı	Levene Testi			ANOVA			
	N	Ort	Ss	F	Sig.	F	P
YOK	74	2,2985	,47310	,221	,882	,972	,409
1	13	2,1748	,47013				
2	12	2,2576	,39500				
4+	3	1,8788	,59149				

Kültür Toplum Ölçeği Levene Testine göre ise ($F_{sig.} <0,05$), ($0,882 >0,05$) olduğundan varyansların eşit olduğunu söyleyebiliriz. Buna göre H_0 hipotezi reddedilemez. Tablo 3.27. şehitlerin sadece çocuk sahibi olmayan ailelerden oluşmadığını göstermektedir.

Bu veriye göre, şehitlerin bekâr ve/ veya evli olup, çocuğu henüz olmamış kişilerden oluştuğunu söyleyebiliriz. Şehitlerin geride ortalama olarak iki çocuk sahibi bir eş ve/ veya iki çocuk sahibi şehit aileleri bıraktığını söyleyebiliriz. Ayrıca Anova

Testine göre ($P>0,05$), ($0,409>0,05$) olduğu için grup ortalamalarının birbirinden farklı olmadığı görülmektedir.

Tablo 3. 28. Din Toplum ve Şehidin Eğitimi

Şehidin Eğitim Seviyesi	Levene Testi			ANOVA			
	N	Ort	Ss	F	Sig.	F	P
İlkokul	21	1,8519	0,42649	1,092	0,356	0,651	0,584
Ortaokul	33	1,7138	0,45136				
Lise	35	1,8222	0,33895				
Lisans	13	1,8205	0,40455				

Din Toplum Ölçeği Levene Testine göre, ($F_{sig}<0,05$), ($0,356>0,05$) olduğundan varyansların eşit olduğu söylenebilir. Buna göre H_0 hipotezi reddedilemez. Tablo 3.28. şehitlerin eğitim seviyelerinin ortaöğretim düzeyinde olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.28. ortalamalar açısından incelendiğinde, şehitlerin en düşük eğitim grubu 1,7138 ortalama değer ile ortaokul eğitim seviyesi iken en fazla ise 1,8519 ortalama değer ile ilkokul eğitim seviyesinin olduğu görülmektedir. Bu veri, ortaokul seviyesi eğitime sahip şehit sayısının, ilkokul eğitim seviyesine sahip şehit sayısından daha fazla olduğunu göstermektedir.

Ülkemizde İlkokul, ortaokul ve lise eğitimi, ortaöğretim grubu, lisans eğitimi ise yükseköğretim grubunda değerlendirilmektedir. Tablo 3.28. hacimsel olarak, şehit seksen yedi (87) kişinin ortaöğretim grubunda, şehit on üç (13) kişinin ise yükseköğretim grubunda olduğunu göstermektedir. Tablo 3.28. incelendiğinde şehitlerin eğitim seviyesinin ortalama lise düzeyinde, ortaöğretim grubunda olduğu görülmektedir.

Bu veri, toplumsal algı açısından şehitlerin genel olarak eğitim seviyelerinin düşük olduğu hipotezini (H_4) doğrulamaktadır. Ayrıca Anova Testine göre ($P>0,05$), ($0,584>0,05$) olduğu için grup ortalamalarının birbirinden farklı olmadığı görülmektedir.

Tablo 3. 29. Kültür Toplum ve Şehidin Eğitimi

Şehidin Eğitim Seviyesi	Levene Testi			ANOVA			
	N	Ort	Ss	F	Sig.	F	P
İlkokul	21	2,3333	0,46295	2,600	0,056	0,234	0,873
Ortaokul	33	2,2231	0,56686				
Lise	35	2,2675	0,42005				
Lisans	13	2,2587	0,33163				

Kültür Toplum Ölçeği Levene Testine göre ise ($F_{sig} < 0,05$), ($0,056 > 0,05$) olduğundan varyansların eşit olduğunu söyleyebiliriz. Buna göre H_0 hipotezi reddedilemez. Tablo 3.29. şehitlerin eğitim seviyelerinin ortaöğretim düzeyinde olduğunu göstermektedir. Bu veri, toplumsal algı açısından şehitlerin genel olarak eğitim seviyelerinin düşük olduğu hipotezini (H_4) doğrulamaktadır. Ayrıca Anova Testine göre ($P > 0,05$), ($0,584 > 0,05$) olduğu için grup ortalamalarının birbirinden farklı olmadığı görülmektedir.

Tablo 3. 30. Din Toplum ve Terör Nasıl Biter

İdeolojik Algı	Levene Testi			ANOVA			
	N	Ort	Ss	F	Sig.	F	P
Milliyetçilik	35	1,8000	0,41381	0,607	0,547	0,509	0,602
İslamcılık	52	1,7628	0,41401				
Hiçbiri	15	1,8815	0,33980				

Din Toplum Ölçeği Levene Testine göre ($F_{sig} < 0,05$), ($0,547 > 0,05$) olduğundan varyansların eşit olduğunu söyleyebiliriz. Buna göre H_0 hipotezi reddedilemez.

Tablo 3.30. şehit ailelerinin terörün bitirilmesinde “İslamcılık” ideolojisinin etkin olacağını ifade ettiklerini göstermektedir.

Tablo 3.30. ortalamalar açısından incelendiğinde şehit ailelerinin terörü bitirecek ideolojik olarak en düşük 1,7628 ortalama değer ile “İslamcılık” kategorisinin, en fazla ise 1,8815 ortalama değer ile hiçbiri kategorisinin olduğunu göstermektedir. Bu veri, “İslamcılık” kategorisinin sayısal değer olarak, “hiçbiri” kategorisine nazaran daha fazla sayısal değer taşıdığını göstermektedir.

Tablo 3.30. hacimsel olarak elli iki kişi (52) ile en fazla “İslamcılık” kategorisi ve en az ise on beş kişi (15) ile “hiçbiri” kategorisinin şehit aileleri tarafından tercih edildiğini göstermektedir.

Bu veri, şehit ailelerinin umudunu yitirmediğini ve genel ortalama olarak “İslamcılık” ideolojisinin terörü bitirebileceğini düşündüğünü söyleyebiliriz. Bu veri, sosyo-kültürel değerlerin şehitlik olgusu üzerinde belirleyicidir hipotezini (H_1) doğrulamaktadır. Ayrıca Anova Testine göre ($P>0,05$), ($0,602>0,05$) olduğu için grup ortalamalarının birbirinden farklı olmadığı görülmektedir.

Tablo 3. 31. Kültür Toplum ve Terör Nasıl Biter

İdeolojik Algı	Levene Testi			ANOVA			
	N	Ort	Ss	F	Sig.	F	P
Milliyetçilik	35	2,2416	0,44094	0,495	0,611	0,260	0,772
İslamcılık	52	2,2972	0,50508				
Hiçbiri	15	2,2121	0,40607				

Kültür Toplum Ölçeği Levene Testine göre ise ($F_{sig.<0,05}$), ($0,611>0,05$) olduğundan varyansların eşit olduğunu söyleyebiliriz. Buna göre H_0 hipotezi reddedilemez. Tablo 3.31. şehit ailelerinin terörün bitirilmesinde “İslamcılık” ideolojisinin etkin olacağını ifade ettiklerini göstermektedir.

Bu veri, sosyo-kültürel değerlerin şehitlik olgusu üzerinde belirleyicidir hipotezini (H_1) doğrulamaktadır. Ayrıca Anova Testine göre ($P>0,05$), ($0,772>0,05$) olduğu için grup ortalamalarının birbirinden farklı olmadığı görülmektedir.

Tablo 3. 32. Din Toplum ve En Güvenilen Kurum

Güven Algısı	Levene Testi			ANOVA			
	N	Ort	Ss	F	Sig.	F	P
TBMM	16	1,8542	0,39277	0,012	0,989	0,352	0,704
Cum Bşk.	60	1,7667	0,40384				
TSK	26	1,8162	0,41448				

Din Toplum Ölçeği Levene Testine göre ($F_{sig} < 0,05$), ($0,989 > 0,05$) olduğundan varyansların eşit olduğunu söyleyebiliriz. Buna göre H_0 hipotezi reddedilemez. Tablo 3.32. incelendiğinde şehit ailelerinin kurumsal olarak en güvenilir Cumhurbaşkanlığını makamını gördükleri söylenebilir.

Tablo 3.32. ortalamalar açısından incelendiğinde, şehit aileleri en düşük 1,7667 ortalama değer ile Cumhurbaşkanlığı Kurumunu, en fazla ise 1,8542 ortalama değer ile TBMM Kurumunu güvenilir bulduklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 3.32. verileri, şehit aileleri kurumsal olarak Cumhurbaşkanlığını TBMM'ye nazaran daha güvenilir bulmaktadır. Tablo 3.32. hacimsel olarak, şehit ailelerinin Cumhurbaşkanlığı makamını altmış (60) kişi ile en güvenilir kurum olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Ayrıca bu veri, şehit ailelerinin demokrasiye bağlılığını ve kendi seçtiği kişilerden oluşan yapılara daha fazla güvendiği bilgisini vermektedir. Ayrıca Anova Testine göre ($P > 0,05$), ($0,704 > 0,05$) olduğu için grup ortalamalarının birbirinden farklı olmadığı görülmektedir.

Tablo 3. 33. Kültür Toplum ve En Güvenilen Kurum

Güven Algısı	Levene Testi			ANOVA			
	N	Ort	Ss	F	Sig.	F	P
TBMM	16	2,3352	0,42733	1,178	0,312	0,218	0,804
Cum Bşk.	60	2,2576	0,50965				
TSK	26	2,2413	0,39412				

Kültür Toplum Ölçeği Levene Testine göre ise ($F_{sig.} < 0,05$), ($0,312 > 0,05$) olduğundan varyansların eşit olduğunu söyleyebiliriz. Buna göre H_0 hipotezi reddedilemez. Tablo 3.33. incelendiğinde şehit ailelerinin kurumsal olarak en güvenilir Cumhurbaşkanlığını makamını gördükleri söylenebilir.

Ayrıca bu veri, şehit ailelerinin demokrasiye bağlılığını ve kendi seçtiği kişilerden oluşan yapılara daha fazla güvendiği bilgisini vermektedir. Ayrıca Anova Testine göre ($P > 0,05$), ($0,804 > 0,05$) olduğu için grup ortalamalarının birbirinden farklı olmadığı görülmektedir.

Tablo 3. 34. Din Toplum ve Şehidin Güvenlik Mensubu Olma Sebebi

Güvenlik Mensubu Olma Sebebi	Levene Testi			ANOVA			
	N	Ort	Ss	F	Sig.	F	P
Ekonomik	16	1,8125	0,32891	3,198	0,027	0,027	0,994
Meslek Olarak	5	1,8222	0,14907				
Sevdiği İçin	15	1,7926	0,35849				
Askerlik Vazifesi	66	1,7862	0,44415				

Din Toplum Ölçeği Levene Testine göre ($F_{sig.} < 0,05$), ($0,027 < 0,05$) olduğundan varyanslar eşit değildir. Buna göre H_0 hipotezi reddedilir. Tablo 3.34. incelendiğinde, şehidin güvenlik mensubu olması sadece zorunlu askerlik vazifesinden dolayı değildir. Şehidin güvenlik mensubu olma tercihleri arasında ortalama farklar vardır. Bu ortalamalar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Buna göre kategorilerin ortalamalarının, şehidin tercih olarak güvenlik mensubu olmayı seçme arasındaki ortalama farklılığı %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak elde edilmiştir.

Tablo 3.34. ortalamalar açısından incelendiğinde, şehidin güvenlik mensubu olma tercihinin en düşük 1,7862 ortalama değer ile askerlik vazifesi, en fazla ise 1,8222 ortalama değer ile meslek olarak tercih ettiği kategorisi görülmektedir. Bu veri, şehidin güvenlik mensubu olmasında askerlik vazifesi kategorisi sayısının, meslek olarak tercih ettiği kategorisi sayısına nazaran daha fazla sayıda olduğunu göstermektedir. Ayrıca Tablo 3.34. hacimsel olarak değerlendirildiğinde, en fazla

altmışaltı (66) kişi ile askerlik vazifesi, en düşük beş (5) kişi ile meslek olarak düşünüldüğü kategorisinin olduğunu göstermektedir.

Bu veri, askeralma usul ve esaslarının belirlendiği kanunların şehitlik olgusu üzerinde belirleyici olduğu hipotezini (H₂) doğrulamaktadır. Ayrıca Anova Testine göre (P>0,05), (0,994>0,05) olduğu için grup ortalamalarının birbirinden farklı olmadığı görülmektedir.

Tablo 3. 35. Kültür Toplum ve Güvenlik Mensubu Olmak

Güvenlik Mensubu Olma Sebebi				Levene Testi		ANOVA	
	N	Ort	Ss	F	Sig.	F	P
Ekonomik	16	2,2102	0,35863	0,927	0,431	0,986	0,403
Meslek Olarak	5	2,5818	0,48362				
Sevdiği İçin	15	2,3273	0,45945				
Askerlik Vazifesi	66	2,2410	0,48956				

Kültür Toplum Ölçeği Levene Testine göre ise (Fsig.<0,05), (0,431>0,05) olduğundan varyansların eşit olduğunu söyleyebiliriz. Buna göre H₀ hipotezi reddedilemez. Tablo 3.35. incelendiğinde şehidin güvenlik mensubu olmayı tercih etmesinde ekonomik sebeplerin de yer aldığı görülmektedir. Tablo 3.35. hacimsel olarak incelendiğinde, şehit ailelerinin, şehidin güvenlik mensubu olmayı meslek (5) kişi, sevdiği için (15) kişi ve ekonomik (16) kişi sebeplerden dolayı tercih ettiği ifade etmişlerdir. Bu verileri genel olarak ekonomik sebepler başlığı altında değerlendirebiliriz. Bu veri, şehitlerin sadece askerlik vazifesinden dolayı değil, ekonomik sebeplerden dolayı da güvenlik mensubu olmayı tercih ettiğini göstermektedir.

Bu veri, askeralma usul ve esaslarının belirlendiği kanunların şehitlik olgusu üzerinde belirleyici olduğu hipotezini (H₂) doğrulamaktadır. Ayrıca Anova Testine göre (P>0,05), (0,403>0,05) olduğu için grup ortalamalarının birbirinden farklı olmadığı görülmektedir.

Tablo 3. 36. Din Toplum ve Bedelli Askerlik

Bedelli Askerlik Algısı				Levene Testi		ANOVA	
	N	Ort	Ss	F	Sig.	F	P
Olumlu	13	2,1608	0,50637	0,996	0,373	0,456	0,635
Olumsuz	54	2,2643	0,41426				
Fikrim Yok	35	2,3065	0,53333				

Din Toplum Ölçeği Levene Testine göre ($F_{sig.} < 0,05$), ($0,591 > 0,05$) olduğundan varyansların eşit olduğunu söyleyebiliriz. Buna göre H_0 hipotezi reddedilemez. Tablo 3.36. şehit ailelerinin bedelli askerliğe olumlu bakmadıklarını göstermektedir.

Tablo 3.36. ortalama açısından incelendiğinde, şehit ailelerinin bedelli askerliğe en düşük 1,6923 ortalama değer ile olumlu bulduklarını, en fazla ise 1,8374 ortalama değer ile olumsuz bulduklarını göstermektedir. Bu veri, şehit ailelerinin bedelli askerlik uygulamasını, olumlu olarak değerlendirme sayısının, olumsuz olarak değerlendirmesi sayısına nazaran daha az sayıda olduğunu göstermektedir. Tablo 3.36. hacimsel olarak en düşük on üç (13) kişi ile “olumlu” kategorisi, en fazla ise elli dört (54) kişi ile “olumsuz” kategorisinin değerlendirildiği görülmektedir.

Bu veri, askeralma usul ve esaslarının belirlendiği kanunların (ekonomik ayrıma neden olduğu için) şehitlik olgusu üzerinde belirleyicidir hipotezini (H_2) doğrulanmaktadır. Ayrıca Anova Testine göre ($P > 0,05$), ($0,435 > 0,05$) olduğu için grup ortalamalarının birbirinden farklı olmadığı görülmektedir.

Tablo 3. 37. Kültür Toplum ve Bedelli Askerlik

Bedelli Askerlik Algısı				Levene Testi		ANOVA	
	N	Ort	Ss	F	Sig.	F	P
Olumlu	13	1,6923	0,48465	0,529	0,591	0,839	0,435
Olumsuz	54	1,8374	0,38169				
Fikrim Yok	35	1,7619	0,40346				

Kültür Toplum Ölçeği Levene Testine göre ise ($F_{sig.<0,05}$), ($0,373>0,05$) olduğundan varyansların eşit olduğunu söyleyebiliriz. Buna göre H_0 hipotezi reddedilemez. Tablo 3.37. şehit ailelerinin bedelli askerliğe olumlu bakmadıklarını göstermektedir.

Bu veri, askeralma usul ve esaslarının belirlendiği kanunların (ekonomik ayrıma neden olduğu için) şehitlik olgusu üzerinde belirleyici olduğu hipotezini (H_2) doğrulamaktadır. Ayrıca Anova Testine göre ($P>0,05$), ($0,635>0,05$) olduğu için grup ortalamalarının birbirinden farklı olmadığını göstermektedir.

Tablo 3. 38. Din Toplum ve Yaş

Yaş Grupları	Levene Testi			ANOVA			
	N	Ort	Ss	F	Sig.	F	P
20-25	77	1,7893	0,42332	1,935	0,150	0,584	0,560
26-30	14	1,8810	0,8358				
31-38	11	1,7071	0,24980				

Din Toplum Ölçeği Levene Testine göre ($F_{sig.<0,05}$), ($0,150>0,05$) olduğundan varyansların eşit olduğunu söyleyebiliriz. Buna göre H_0 hipotezi reddedilemez. Tablo 3.38. şehitlerin oldukça genç yaşlarda olduklarını göstermektedir.

Tablo 3.38. ortalamalar açısından incelendiğinde, şehitlerin en düşük 1,7071 ortalama değer ile 31-38 yaş kategorisi, en fazla ise 1,8810 ortalama değer ile 26-30 yaş kategorisinin olduğu görülmektedir. Bu veri, 31-38 yaş aralığında şehit olanların sayısının, 26-30 yaş aralığında şehit olanların sayısına nazaran az sayıda olduğunu göstermektedir. Tablo 3.38. hacim olarak, şehitlerin yaş aralığı olarak en düşük on bir (11) kişi ile 31-38 yaş aralığı, en fazla yetmiş yedi (77) kişi ile 20-25 yaş aralığında oldukları görülmektedir. Bu veri, şehitlerin en çok 20-25 yaş aralığında olmasının, askerlik vazifesinin bu yaşlarda yapılmasından dolayı olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.38. ortalamalar üzerinden değerlendirildiğinde, 26-30 yaş aralığı ortalamasının en fazla olmasının ise terör ve terörizm ile mücadelede yeni güvenlik tanımlarının yapılması ve geliştirilen askeri taktik, stratejilerin etkisinin olduğunu

söyleyebiliriz. Bu veriye göre, profesyonel ordunun oluşturulması için kanunen yapılan değişiklikler sonrası, 20-25 yaş aralığında olan kişilerin vatani görevini yaptıktan sonra orduya 26-30 yaş aralığında uzman personel olarak alınmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Bu veri, askerlik vazifesinin şehitlik olgusu üzerinde belirleyicidir hipotezini (H₃) doğrulamaktadır. Ayrıca Anova Testine göre ($P>0,05$), ($0,560>0,05$) olduğu için grup ortalamalarının birbirinden farklı olmadığı görülmektedir.

Tablo 3. 39. Kültür Toplum ve Yaş

Yaş Grupları	Levene Testi			ANOVA			
	N	Ort	Ss	F	Sig.	F	P
20-25	77	2,2574	0,50301	3,527	0,033	0,129	0,879
26-30	14	2,3247	0,32233				
31-38	11	2,2479	0,37503				

Kültür Toplum Ölçeği Levene Testine göre ise ($F_{sig}<0,05$), ($0,033<0,05$) olduğundan varyansların eşit olmadığı söylenebilir. Buna göre H₀ hipotezi reddedilir. Tablo 3.39. şehitlerin sadece 20-25 yaş aralığında vatani vazifesinin yapan kişilerden oluşmadığını göstermektedir. Bu veriye göre, şehit yaş kategorileri arasında fark olduğudur. Şehit olma yaş kategorileri ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu ortalama farklılık %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak elde edilmiştir.

Tablo 3.39. ortalamalar açısından incelendiğinde, şehitlerin en düşük 2,2479 ortalama değer ile 31-38 yaş kategorisi, en fazla ise 2,3247 ortalama değer ile 26-30 yaş kategorisinin olduğunu göstermektedir. Bu veri, 31-38 yaş aralığında şehit olanların sayısının, 26-30 yaş aralığında şehit olanların sayısına nazaran daha az olduğunu göstermektedir. Tablo 3.39. şehitlerin yaş aralığının en düşük on bir (11) kişi ile 31-38 yaş aralığı, en fazla yetmiş yedi (77) kişi ile 20-25 yaş aralığında olduğunu göstermektedir. Bu veriye göre, en çok şehidin 20-25 yaş aralığında olmasının, askerlik vazifesinin bu yaşlarda yapılmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Bu veri, askerlik vazifesinin şehitlik olgusu üzerinde belirleyicidir hipotezini (H₃) doğrulamaktadır. Ayrıca Anova Testine göre ($P>0,05$), ($0,879>0,05$) olduğu için grup ortalamalarının birbirinden farklı olmadığı görülmektedir.

Tablo 3. 40. Din Toplum ve Rütbesi

Rütbe Durumu	Levene Testi			ANOVA			
	N	Ort	Ss	F	Sig.	F	P
Er ve Erbaş	65	1,7846	0,44439	4,242	0,017	0,501	0,607
Muvazzaf (Uzm,Ast)	34	1,8268	0,31568				
Üst Rütbeli	3	1,5926	0,35717				

Din Toplum Ölçeği Levene Testine göre ($F_{sig} < 0,05$), ($0,017 < 0,05$) olduğundan varyanslar eşit değildir. Buna göre H_0 hipotezi reddedilir. Tablo 3.40. şehitlerin sadece er ve erbaş rütbesinde olan kişilerden oluşmadığını göstermektedir. Tablo 3.40. ortalamalar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Buna göre rütbelere arasındaki şehit olma riskinin farklı olduğu %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak elde edilmiştir.

Tablo 3.40. ortalamalar açısından incelendiğinde, şehit olan askeri personelin en düşük 1,5926 ortalama değer ile üst rütbeli, en fazla 1,8268 ortalama değer ile muvazzaf uzman ve astsubay rütbeli personelden oluştuğunu göstermektedir. Bu veriye göre, şehit olan üst rütbeli askeri personel sayısının, şehit olan muvazzaf uzman ve astsubay rütbeli askeri personel sayısına nazaran daha az olduğunu göstermektedir. Bu veri, üst rütbeli askeri personelin şehit olma riskinin düşük olduğunu göstermektedir.

Bu veri, askerlik vazifesinin şehitlik olgusu üzerinde belirleyicidir hipotezini (H_3) doğrulamaktadır. Ayrıca Anova Testine göre ($P > 0,05$), ($0,607 > 0,05$) olduğu için grup ortalamalarının birbirinden farklı olmadığı görülmektedir.

Tablo 3. 41. Kültür Toplum ve Rütbesi

Rütbe Durumu	Levene Testi			ANOVA			
	N	Ort	Ss	F	Sig.	F	P
Er ve Erbaş	65	2,2853	0,49945	1,373	0,258	0,528	0,591

Muvazzaf (Uzm,Ast)	34	2,2112	0,40391
Üst Rütbeli	3	2,4545	0,48105

Kültür Toplum Ölçeği Levene Testine göre ise ($F_{sig} < 0,05$), ($0,258 > 0,05$) olduğundan varyanslar eşit değildir. Buna göre H_0 hipotezi reddedilir. Tablo 3.41. şehitlerin sadece er ve erbaş rütbeli kişilerden oluşmadığını göstermektedir. Tablo 3.41. ortalamalar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Buna göre rütbeler arasındaki şehit olma riskinin farklı olduğu %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak elde edilmiştir.

Tablo 3.41. ortalamalar açısından incelendiğinde, şehit olan askeri personelin en düşük 2,2112 ortalama değer ile muvazzaf uzman ve astsubay, en fazla 2,4545 ortalama değer ile üst rütbeli askeri personelden oluştuğunu göstermektedir. Bu veriye göre, şehit olan üst rütbeli askeri personel sayısının, şehit olan muvazzaf uzman ve astsubay rütbeli askeri personel sayısına oranla daha az olduğu söylenebilir. Bu veri, üst rütbeli askeri personelin şehit olma riskinin düşük olduğunu göstermektedir.

Bu veri, askerlik vazifesinin şehitlik olgusu üzerinde belirleyicidir hipotezini (H_3) doğrulamaktadır. Ayrıca Anova Testine göre ($P > 0,05$), ($0,591 > 0,05$) olduğu için grup ortalamalarının birbirinden farklı olmadığı görülmektedir.

Tablo 3. 42. Din Toplum ve Şehitlik Yılı

Şehitlik Yılları	Levene Testi			ANOVA			
	N	Ort	Ss	F	Sig.	F	P
1985-1998	54	1,7613	0,39055	0,551	0,578	0,413	0,663
1999-2009	27	1,8107	0,43233				
2010-2018	21	1,8519	0,40420				

Din Toplum Ölçeği Levene Testine göre ($F_{sig} > 0,05$), ($0,578 > 0,05$) olduğundan varyansların eşit olduğunu söyleyebiliriz. Buna göre H_0 hipotezi reddedilemez.

Tablo 3.42. şehit olan askeri personelin 1985-1998 yılları arasında en yüksek sayıda olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.42. ortalamalar açısından incelendiğinde, şehit sayılarının yıllara göre değerlendirildiğinde en düşük 1,7613 ortalama değer ile 1985-1998 yılları arasında ve en fazla ise 1,8519 ortalama değer ile 2010-2018 yılları arasında içerdiğini göstermektedir. Bu veri, 1985-1998 yılları arasında şehitlerin sayısının, 2010-2018 yılları arasında şehitlerin sayısına oranla daha fazla olduğunu göstermektedir.

Bu veri, askerlik vazifesinin şehitlik olgusu üzerinde belirleyicidir hipotezini (H_3) doğrulamaktadır. Ayrıca Anova Testine göre ($P>0,05$) ($0,663>0,05$) olduğundan istatistiksel olarak bu ölçüğe göre şehit oranlarının yıllara göre dağılımında bir fark oluşmadığı görülmektedir.

Tablo 3. 43. Kültür Toplum ve Şehitlik Yılı

Şehitlik Yılları				Levene Testi		ANOVA	
	N	Ort	Ss	f	Sig.	F	P
1985-1998	54	2,2559	0,45986	0,333	0,718	0,104	0,901
1999-2009	27	2,2525	0,50887				
2010-2018	21	2,3074	0,45041				

Kültür Toplum Ölçeği Levene Testine göre ise ($F_{sig.}>0,05$) ($0,718>0,05$) olduğundan varyansların eşit olduğunu söyleyebiliriz. Buna göre H_0 hipotezi reddedilemez. Tablo 3.43. şehit olan askeri personelin 1985-1998 yılları arasında en yüksek sayıda olduğunu göstermektedir.

Bu veriye göre, askerlik vazifesinin şehitlik olgusu üzerinde belirleyicidir hipotezini (H_3) doğrulamaktadır. Ayrıca Anova Testine göre ($P>0,05$) ($0,901>0,05$) olduğundan istatistiksel olarak şehit oranlarının yıllara göre dağılımında bir fark oluşturmadığı görülmektedir.

A) Şehitlerin Demografik Özellikleri

Tablo. 3. 44. Ankete Katılan Kişilerin Şehitlere Yakınlık Dereceleri

Şühedaya Yakınlık Dereceleri		Sayı	Yüzde
Yakınlık Derecesi	Annese	37	36,3
	Babası	51	50,0
	Eşi	14	13,7
	TOPLAM	102	100,0

Ankete katılan her bir şehidin yaşayan yakını olan annesi, babası veya eşi ile görüşme yapılmıştır. Çalışmamıza konu olan şehidin yaşayan bireylerinden sadece biriyle görüşülmüştür. Bu bağlamda ankete katılanların %36,3 'ü şehitlerin annesi, %50' si şehitlerin babası ve %13,7' si şehitlerin eşi olmak üzere toplam yüz iki (102) kişi ile görüşme yapılmıştır.

Tablo 3. 45. Şehitlerin Yaş Aralığı

Şehitlerin Yaş Aralığı		Sayı	Yüzde
Yaş Aralığı	20-25	78	76,5
	26-30	13	12,7
	31-38	11	10,8
	TOPLAM	102	100,0

Sosyolojik açıdan yaş, toplumsal dinamizmi bakımından belirgin bir özelliktir. Çalışmada şehitlerin yaş faktörü önemsenmiş ve açıklanmaya değer bulunmuştur. Bu bağlamda doğuştan verili bir statü olan yaş, doğuş anından itibaren geçen ve yıl birimi ile ölçülen zaman olarak tanımlanan bir kavram olarak ifade edilebilir. Yaşa bağlı bir kavram olan genç gelişmesini tamamlamamış olan birey için kullanılmaktadır. Bu kapsamda yaş aralığı dünya ölçeğinde genel olarak 0-14 yaş arası çocuk olarak tanımlanırken, 15-24 ile 24-40 yaş aralıkları genç nüfus olarak tanımlanmaktadır.

Bu bağlamda Türkiye İstatistik Kurumu (2018) araştırmasına göre, 2016 yılı itibarıyla Türkiye nüfusu %16,3'ü 15-24 yaş grubundaki genç nüfustan oluşmaktadır.

Yıl Year	Toplam nüfus Total population	Genç nüfus Young population (15-24 yaş-age)	Genç nüfusun toplam nüfus içindeki oranı Proportion of young population in total population	Yetişkin nüfus Adult population (25+ yaş-age)	Yetişkin nüfusun toplam nüfus içindeki oranı Proportion of adult population in total population
2000	64.729.501	12.575.362	19,4	33.207.681	51,3
2010	73.722.988	12.545.094	17,0	42.299.312	57,4
2015	78.741.053	12.899.667	16,4	46.955.166	59,6
2016	79.814.871	12.989.042	16,3	47.900.047	60,0
2017	80.810.525	12.983.097	16,1	48.793.940	60,4
2018	82.003.882	12.971.396	15,8	49.848.157	60,8
2023	86.907.367	12.823.288	14,8	54.482.695	62,7
2030	93.328.574	13.068.509	14,0	60.415.852	64,7
2040	100.331.233	13.404.251	13,4	67.593.089	67,4
2060	107.095.998	12.603.733	11,8	76.366.180	71,3
2080	107.100.904	11.925.953	11,1	78.361.167	73,2

Şekil 3. 1.Genç Nüfus Oranları²¹¹

Toplumların değişim sürecinde genç nüfusa sahip olmak önemli bir unsurdur. Özellikle genç nüfusun dinamik ve yaratıcı yapısı ile ülkelerin ekonomisinde genellikle pozitif yönde etkiye sahip olduğu bilinmektedir

Türkiye genelinde TÜİK (2018) araştırmasına göre %51,2'si genç erkek, %48,8'i ise genç kadın nüfus olarak kayıtlara geçmiştir. Ancak Türkiye'de genç işsizlik oranı, 2018'de %20,3 olmuştur.

²¹¹ <https://data.tuik.gov.tr/bulten/index?p=istatistiklerle-genclik-2018-30723>
(erişim tarihi 21.10.2021)

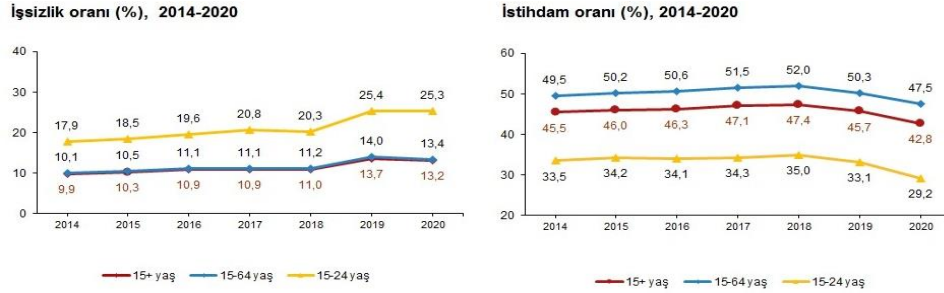
	Toplam-Total						15-24 yaş-age						25+ yaş-age					
	Toplam Total		Erkek Male		Kadın Female		Toplam Total		Erkek Male		Kadın Female		Toplam Total		Erkek Male		Kadın Female	
	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018
İşgücüne katılım oranı Labour force participation rate	52,8	53,2	72,5	72,7	33,6	34,2	43,3	44,0	55,2	56,3	31,1	31,3	55,2	55,4	76,9	76,7	34,2	34,8
İşsizlik oranı Unemployment rate	10,9	11,0	9,4	9,5	14,1	13,9	20,8	20,3	17,8	17,6	26,1	25,3	9,0	9,2	7,9	8,1	11,5	11,5
Tarım dışı işsizlik oranı Non-agricultural unemployment rate	13,0	12,9	10,7	10,8	18,5	17,8	24,1	23,1	20,1	19,6	31,9	30,0	10,7	10,9	8,9	9,2	15,2	15,0
Ne eğitimde ne istihdamda olanların oranı(1)	-	-	-	-	-	-	24,2	24,5	14,6	15,6	34,0	33,6	-	-	-	-	-	-
İstihdam oranı Employment rate	47,1	47,4	65,6	65,7	28,9	29,4	34,3	35,0	45,4	46,4	23,0	23,4	50,2	50,4	70,8	70,5	30,3	30,8
İstihdamın sektörel dağılımı Distribution of employment by sector																		
Toplam Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Tarım Agriculture	19,4	18,4	15,4	14,9	28,3	26,1	18,0	16,6	14,6	14,1	24,9	21,8	19,6	18,7	15,5	15,1	28,9	26,9
Sanayi(2) Industry(2)	26,5	26,7	31,4	31,6	15,6	16,0	30,4	30,0	36,5	36,0	18,0	17,9	25,9	26,1	30,6	30,8	15,2	15,7
Hizmet Service	54,1	54,9	53,2	53,5	56,1	57,9	51,6	53,3	48,9	49,9	57,1	60,4	54,5	55,1	53,9	54,1	55,9	57,4

Şekil 3. 2. İşgücü Oranları²¹²

Şehit olan kişilerin yaş aralığına bakıldığında şehitlerin %76,5'inin 20-25 yaş aralığında olması, genç nüfusun dinamizmini göstermektedir. Bunun tipik göstergesi söz konusu yaş aralığında, Türkiye'de zorunlu askerlik vazifesinin yapıldığı yaş aralığı olmasıdır. Şekil 3.2. TÜİK (2018) işgücü oranlarını yaş grupları ve cinsiyete göre vermektedir. Buna göre 2018 yılı için Türkiye'de iş gücüne katılım oranı %53,2 ve işsizlik oranı ise %11 olarak verilmiştir. Cinsiyet açısından ise 2018 yılı için %72,7 işgücüne katılım oranı iken, kadında bu oran %34,2 olmuştur. Ayrıca Şekil 3.3. TÜİK (2020) işsizlik ve istihdam oranlarını yaş gruplarına göre vermektedir. Bu veriler, genç nüfusun (15-24 yaş) işsizlik oranının 2018 yılında % 20,3 iken, istihdam oranının (15-24 yaş) %35 olduğunu göstermektedir. 15-64 yaş aralığı çalışabilir bir

²¹² <https://data.tuik.gov.tr/bulten/index?p=istatistiklerle-genclik-2018-30723>
(erişim tarihi 21.10.2021)

potansiyeldir. Bu bağlamda 15-64 yaş grubu için 2018 yılında %11,2 işsizlik ve %52 istihdam oranları olduğu görülmektedir.

Şekil 3. 3. İşgücü ve İstihdam Oranları²¹³

Türkiye’de TÜİK (2018) araştırmasına göre, 15-64 yaş aralığı çalışabilir bir potansiyel olarak görülmektedir. Bu bağlamda 26-30 yaş grubunun %12,7 oranında 31-38 yaş grubunun %10,8 oranında olması ve bu yaş gruplarının genç nüfus olarak değerlendirilmesi ülkenin savunmasında genç nüfusun önemine işaret etmektedir.

Tablo 3. 46. Şehitlerin Medeni Durumu

Şehitlerin Medeni Hali	Sayı	Yüzde
Evli	36	35,3
Bekâr	66	64,7
TOPLAM	102	100,0

Geleneksel olarak evlilik, yetişkin erkek ve kadın arasındaki yasal geçerliliği olan, belirli hak ve yükümlülükler getiren bir ilişki olarak kabul edilir.²¹⁴ Türk Medeni Kanunu’na göre evlilik, evlenmeye ehil erkek ve kadının, yetkili kanuni merci önünde yapmış oldukları çift taraflı akit olarak tanımlanmaktadır.

²¹³<https://data.tuik.gov.tr/bulten/index?p=isgucu-istatistikleri-2020-37484> (erişim tarihi 19.11.2021)

²¹⁴Gordon Marshall Sosyoloji Sözlüğü (çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 2020, s.223

		Kaba evlenme		Kaba boşanma
	Evlenme	hızı	Boşanma	hızı
	sayısı	Crude marriage	sayısı	Crude divorce
Yıl	Number of	rate	Number of	rate
Year	marriages	(‰)	divorces	(‰)
2001	544 322	8,35	91 994	1,41
2002	510 155	7,73	95 323	1,44
2003	565 468	8,47	92 637	1,39
2004	615 357	9,10	91 022	1,35
2005	641 241	9,37	95 895	1,40
2006	636 121	9,18	93 489	1,35
2007	638 311	9,10	94 219	1,34
2008	641 973	9,04	99 663	1,40
2009	591 742	8,21	114 162	1,58
2010	582 715	7,97	118 568	1,62
2011	592 775	7,99	120 117	1,62
2012	603 751	8,03	123 325	1,64
2013	600 138	7,88	125 305	1,65
2014	599 704	7,77	130 913	1,70
2015	602 982	7,71	131 830	1,69
2016	594 493	7,50	126 164	1,59
2017	569 459	7,09	128 411	1,60
2018(r)	554 389	6,81	143 573	1,76
2019	541 424	6,56	155 047	1,88

Şekil 3. 4.Kaba Evlilik ve Boşanma Hızları

Bu bağlamda Türkiye’de TÜİK (2018) verilerine göre, 2011 ve 2018 yılları arasında genç nüfusun evlilik ve boşanma oranları göz önüne alındığında evlilik oranlarının bir yükseliş içinde göreceli olarak azaldığı (7,99-6,80), yine boşanma oranları 2011-2018 yılları arasında bir yükseliş içinde göreceli olarak (1,62-1,76) arttığı görülmektedir.

Bu bağlamda Tablo 3.46. şehit olan bireylerin medeni durumları göz önüne alındığında onların %35,3’ünün evli, %64,7’sinin bekâr oldukları görülmektedir. Her ne kadar bekâr olanların oranı Tablo 3.46. göre yüksek olsa da Tablo 3.45. şehitlerin yaş aralıkları göz önüne alındığında, şehitlerin Türkiye’deki genel evlilik yaş aralığına göre erken evlilik yaptığı söylenebilir.

Şehitlerin genellikle kırsal alanlarda yaşayan bireylerden oluştuğu Tablo 3.48. verilerine göre söylenebilir. Bu bağlamda Türkiye’de sosyo-kültürel açıdan askerliğini yapmamış kişilere ‘‘kız vermeme’’ geleneğini şehitlerin bekârlık oranını artıran diğer bir faktördür diyebiliriz.

Tablo 3. 47. Şehit Ailesinin Sahip Olduğu Çocuk Sayısı

Şehit Ailesinin Sahip Olduğu Çocuk Sayısı		Sayı	Yüzde
Çocuk Sayısı (Şehit Hariç)	Yok	21	20,6
	Bir	6	5,9
	İki	14	13,7
	Üç	17	16,7
	Dört+	44	43,1
	TOPLAM	102	100,0

Şehitlerin mensubu olduğu ailelerin yapısı hakkında elde edilen bulguların TÜİK (2018) verilerinin analizi neticesinde şunları söyleyebiliriz. Şehit aileleri yalnızca eşlerden veya eşler ve çocuklardan ya da yalnız ebeveyn ve en az bir çocuktan oluşan ailelerden oluşmaktadır.

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre TÜİK (2018) verileri ülkemizde çekirdek aileden oluşan hane halkı oranının, 2014 yılında %67,4'den 2016 yılında %66,4'e düştüğünü göstermektedir.

Hanehalkı tipleri	Toplam hanehalkı içindeki oranı					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Tek kişilik hanehalkı	13,9	14,4	14,9	15,4	16,1	16,9
Tek çekirdek aileden oluşan hanehalkı	67,4	66,9	66,4	66,1	65,3	65,1
Sadece eşlerden oluşan çekirdek aile	14,1	14,3	14,2	14,2	14,1	13,9
Eşler ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	45,7	44,8	44,0	43,5	42,3	42,0
Tek ebeveyn ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	7,6	7,8	8,2	8,5	8,9	9,2
Baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	1,5	1,6	1,7	1,8	1,9	2,0
Anne ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	6,1	6,2	6,5	6,7	7,0	7,2
En az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan hanehalkı	16,7	16,5	16,3	16,0	15,8	15,0
Çekirdek aile bulunmayan birden fazla kişiden oluşan hanehalkı	2,1	2,2	2,4	2,5	2,8	3,0

Şekil 3.5. Hane halkı Tipi Oranları²¹⁵

²¹⁵<https://data.tuik.gov.tr/bulten/index?p=istatistiklerle-aile-2018-30726> (erişim tarihi 21.10.2021)

Aynı araştırma göre tek kişilik hane halkı oranının ise 2014 yılında %13,9'dan 2016 yılında %14,9'a yükseldiği görülmektedir. Ayrıca geniş aileden oluşan hane halkı oranının 2014 yılında %16,7'den 2016 yılında %16,3'e düştüğü görülmektedir.

Bu bağlamda, kırsal alanda geniş aile yapısının azalmasına rağmen önemli ölçüde varlığını sürdürdüğünü ve gelişmiş veya gelişmekte olan iller de çekirdek aile yapısının artış gösterdiğini söyleyebiliriz.

Tablo 3.47. şehit veren hanelerin çocuk sayılarının oranlarına bakıldığında, tek çocuklarını kaybeden ailelerin %20,6 olduğu ve ailelerin %43,1'nin ise dört ve üzeri çocuk sahibi olduğu görülmektedir. Bu veriler şehit ailelerinin genel olarak kırsal alanda yaşayan geniş aileler olduğunu gösterse de, çekirdek aileye mensup olduklarını söyleyebiliriz.

Tablo 3. 48. Şehit Ailesinin Sahip Olduğu Meslek Türü

Şehit Ailesinin		
Sahip Olduğu Meslek Türleri	Sayı	Yüzde
Çiftçi	27	26,5
Emekli	15	14,7
Ev Hanımı	43	42,2
Memur	6	5,9
Serbest Meslek	11	10,8
TOPLAM	102	100,0

Sosyolojik olarak meslekler 21'inci yüzyılda sosyal sınıf biçimlerinin belirlenmesi ve sürdürülmesinde belirleyici faktörlerden biri olarak söylenebilir. Bu nedenle şehit ailelerinin sahip olduğu mesleki statüler, yeni nesiller için belirleyici olmaktadır.

Bu bağlamda şehitlerin (zorunlu vazife hariç) ordu mensubu olma talebinin bir sınıf ve statüye yükselme arzusundan kaynaklandığı söylenebilir. Sosyolojik olarak meslek, modern toplumlarda belli bir eğitim ile kazanılan, sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal ve hizmet üretmek, karşılığında ise ekonomik çıkar sağlamak amacıyla yapılan önceden belirlenmiş kuralları olan iş olarak

tanımlanmaktadır. Bir başka deyişle meslek sosyolojide, emek piyasalarının büyümesi sonucu olarak ev eksenli işlerden ayrılan iktisadi bir rol olarak tanımlanır. Meslek edinmek ise bir işi yapabilecek bilgi ve beceriyi kazanmak olarak tanımlanmaktadır.²¹⁶ Türkiye’de tarım, sanayi, inşaat ve hizmetler sektörüne bağlı altı yüz civarında meslek mevcuttur.²¹⁷

Tablo 3.48. şehit ailelerinin mesleki durumları değerlendirildiğinde genellikle mesleki olarak düşük ve orta gelirli aileler oldukları anlaşılmaktadır. Şehit ailelerinin sadece %5,9’unun memur olması, şehit ailelerinin sosyo-ekonomik durumları hakkında ipucu vermektedir.

Bu bağlamda şehit ailelerinin %42,2’ sinin ev hanımı olması sosyo-ekonomik açıdan yeterli olmadıklarını gösteren önemli sayabileceğimiz bir veri olarak ifade edebiliriz. Şehit ailelerin meslekleri ve yeni nesillerin ordu mensubu olma ilişkisi analitik olarak çözümlendiğinde şehitliğe etki eden bir faktör olduğu ifade edilebilir.

Ayrıca şehitlerin ailelerinin %26,5 oranında çiftçi olması, kırsal yerleşim alanında yaşadıklarını göstermektedir. Bu bağlamda toplumsal algı açısından, şehitler genel olarak sosyo-ekonomik durumu düşük olan ailelerden oluşmaktadır hipotezimiz (H₄) doğrulanmaktadır.

Tablo 3. 49. Şehadet Öncesi Ailenin Hane Gelir Seviyesi

Şehadet Öncesi Ailenin Hane Gelir Seviyesi (Aylık-TL)	Sayı	Yüzde
0-1000	21	20,6
1000-2000	31	30,4
2000-3000	36	35,3
3000-4000	14	13,7
TOPLAM	102	100,0

²¹⁶ Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, s.491

²¹⁷<https://data.tuik.gov.tr/bulten/openpdf?p=xxbyuqimq1519sswci2jcx/z1za14d7sngk1qjgw7euvwcmomgiclhqmm/pl78bhkqna813rdfw9dlcyyqlap3q61ry46g1xrj1ztva5e=> (erişim tarihi 21.10.2021)

Sosyolojik olarak gelir, mesleklerde dâhil birçok sosyolojik faktör etkisi altında gerçekleşmektedir. Gelir kavram olarak değerlendirildiğinde gerçek ya da tüzel kişilerin üretimden tüketime kadar çeşitli nedenlerle ekonomik gücünde meydana gelen geniş bir yelpazede ifade bulan kıymetler olarak tanımlanabilir. Gelirdeki artış, aynı olabileceği gibi nakdide olabilmektedir.²¹⁸

Bu bağlamda Tablo 3.49. şehitlerin ordu birimlerine katılmadan önce hanelerin gelir seviyesinin 3.000-4.000TL arası oranı en fazla %13,7 olduğu görülmektedir. Gelirin 1.000TL ve altında olanların oranının %20,6 olduğu, gelir yoğunluğunun 2.000-3.000 TL arasındaki grupta %35,3 oranında olduğu görülmektedir.

Şehit ailesi gelir düzeyinin 1.000-2.000TL, 2.000-3.000TL arasında yoğunlaştığını ve bunun toplam şehit ailesi sayısının %65,7'si düzeyi ile büyük bir oranı ifade ettiği görülmektedir. Bu bağlamda toplumsal algı açısından, şehit aileleri sosyo-ekonomik durumu düşük ailelerden oluşmaktadır hipotezimiz (H₄) doğrulanmaktadır.

Anket yılı	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Gelir referans yılı	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
TR Türkiye	9 735	10 774	11 859	13 250	14 553	16 515	19 139	21 577	24 199	28 522
TR1 İstanbul	13 382	14 873	16 126	18 248	19 062	22 067	26 041	30 895	34 912	40 749
TR2 Batı Marmara	9 777	10 723	12 050	13 400	15 130	16 245	20 102	22 872	25 786	29 505
TR3 Ege	11 085	12 924	13 947	15 243	15 582	17 532	20 246	22 421	25 229	30 337
TR4 Doğu Marmara	10 147	10 772	12 758	14 098	15 723	18 243	20 268	23 662	25 541	29 249
TR5 Batı Anadolu	11 116	12 455	14 160	16 294	18 460	20 510	23 786	24 159	27 313	32 384
TR6 Akdeniz	9 546	10 276	10 798	11 849	12 933	14 871	17 193	19 390	22 056	24 969
TR7 Orta Anadolu	8 338	9 406	10 786	11 174	13 169	14 398	16 234	17 957	20 008	25 159
TR8 Batı Karadeniz	8 231	9 264	10 511	11 515	12 771	14 464	16 760	19 422	21 277	25 295
TR9 Doğu Karadeniz	8 403	9 374	10 407	12 366	13 974	15 172	17 814	18 760	20 900	26 851
TRA Kuzeydoğu Anadolu	6 429	7 109	7 338	8 521	9 964	11 602	13 604	14 840	16 306	19 055
TRB Ortadoğu Anadolu	6 174	6 492	6 999	7 740	9 086	10 412	12 614	13 314	14 322	17 420
TRC Güneydoğu Anadolu	5 144	5 418	5 870	6 920	8 087	9 089	9 833	11 231	12 921	15 706

Şekil 3. 6.Yıllık Ortalama Hane halkı Kullanılabilir Fert Gelir Oranları²¹⁹

Şekil 3.6. TÜİK (2018) verilerine göre, Türkiye’de yıllık ortalama eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert geliri 2018 yılında 28.522 TL iken, Ordu ilinin içinde olduğu

²¹⁸ <https://www.mevzuatdergisi.com/2000/12a/02.htm> (erişim tarihi 05.07.2019)

²¹⁹ <https://data.tuik.gov.tr/bulten/index?p=gelir-ve-yasam-kosullari-arastirmasi-bolgesel-sonuclari-2019-33821> (erişim tarihi 18.11.2021)

Doğu Karadeniz’de yıllık ortalama fert geliri 26.851 TL olmuştur. Buna göre en düşük gelire sahip şehit ailesinin aylık geliri 0-1.000 TL arasında yıllık geliri 12.000 TL ile %20,6’ya ve geliri en yüksek şehit ailesinin ise aylık geliri 3.000-4.000 TL arasında yıllık geliri 36.000-48.000 TL ile %13,7’yi bulmaktadır.

Gelir düzeyinin yoğunlaştığı dilim taban alındığında ise şehit ailesinin yıllık gelir düzeyi 1.000-2.000TL ile 2.000-3.000 TL arası yıllık geliri 12.000-36.000 TL ile %65,7’yi bulmaktadır. Bir başka ifade ile şehit ailelerinin şehitlik öncesi %65,7 oranında yıllık gelir düzeyleri 12.000-36.000 TL arasında olmaktadır.

Tablo 3.51. analiz edildiğinde ise şehadet sonrası, şehit ailelerinin yıllık gelir düzeyleri en düşük 12.000-24.000 TL ile %7,8’i, en yüksek ise yıllık 48.000+ üzeri TL ile %34,3 değerine ulaşmaktadır. Şehit ailelerinin, şehadet sonrası gelir düzeyinin yoğunlaştığı dilimin ise aylık gelir düzeyi 3.000-4.000+ üzerinden yıllık olarak 36.000-48.000+ üzeri TL ile %65,7’sini oluşturmaktadır. Buna göre şehit ailelerin, şehadet sonrası %65,7’sinin 36.000-48.000+ üzeri TL yıllık geliri oluşmaktadır. Bu veriler şehit ailelerinin, şehadet öncesi ve sonrası yıllık gelir düzeylerinin ortalama belirlenmesini sağlamaktadır.

Bu bağlamda şehit ailelerinin %65,7’lik oranı şehadet öncesi ile sonrası ekonomik durumunun belirgin olarak farklı olduğu, şehadet öncesi şehit ailelerinin gelir düzeylerinin Türkiye ortalaması (28.522 TL) ve Doğu Karadeniz ortalamasının (26.851 TL) biraz üzerine (36.000 TL) çıkabildiğini göstermektedir.

Şehadet sonrasında, şehit ailelerinin %65,7’lik oranının Türkiye ortalaması (28.522 TL) ve Doğu Karadeniz ortalamasının (26.851 TL) oldukça üzerine (48.000+ TL) çıkabildiği görülmektedir. Bu veri, şehit ailelerinin gelir düzeylerinin şehadet sonrası önemli ölçüde arttığını göstermektedir.

Tablo 3. 50. Şehit Ailesinin Ekonomik Durumunu Hangi Seviyede Gördüğü

Şehit Ailelerinin Ekonomik Gelir Seviyesi	Sayı	Yüzde
Yoksul	0	0
Ekonomik Düzey Algısı	Alt Orta	53,9
	Orta	46,1
Üst Orta	0	0

Zengin	0	0
TOPLAM	102	100,0

Ülkelerin refah seviyelerinin belirlenmesinde Dünya Sağlık Örgütü'nce iki önemli faktör açlık ve yoksulluk sınırı olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda ülkelerdeki birey ya da ailenin yaşam standartlarını anlamak, o ülkelerin gelişmişlik seviyesini kavramak için açlık ve yoksulluk sınırını bilmek önemli görebileceğimiz bir gerçektir. Açlık sınırı, bir ülkede insanların sağlıklı bir biçimde yaşayabilmeleri için sahip olmaları gereken en düşük gelir düzeyidir. Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu'na göre "dört kişilik bir ailenin sağlıklı, dengeli ve yeterli beslenebilmesi için yapması gereken aylık gıda harcaması tutarı açlık sınırını" ifade etmektedir.²²⁰

Sosyolojik olarak yoksulluk genellikle maddi kaynaklardan, bazen de kültürel kaynaklardan yoksun kalındığını ifade eder. Yani bireyin geçimini sağlayabilmek için ihtiyaç duyduğu kaynaklardan yoksun kaldığı durum yoksulluk olarak tanımlanabilir.²²¹ Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu'na göre yoksulluk ise "gıda harcaması ile birlikte giyim, konut (kira, elektrik, su, yakıt), ulaşım, eğitim, sağlık ve benzeri ihtiyaçlar için yapılması zorunlu diğer aylık harcamalarının toplam tutarı ifade etmektedir.²²² Ayrıca günlük ortalama 3,2 dolarlık bir gelir dünya genelinde göreceli yoksulluk sınırı altı, 2 dolarlık bir gelir ise mutlak yoksulluk sınırı altı olarak tanımlanmaktadır.²²³

Şekil 3.7. TÜİK (2018) verilerine göre, gelir ve yaşam koşulları araştırması sonuçlarına göre, Türkiye'de yoksulluk sınırının altında yaşayan bireylerin oranı 2016 yılında %21,2 olduğu görülmektedir. Hane halkı tipine göre yoksulluk oranı incelendiğinde ise tek ebeveynli ve en az bir çocuğu olan hane halkının %28,3'ünün yoksulluk sınırının altında yaşadığı görülmektedir.

²²⁰<http://www.turkis.org.tr/Ekim-2021-aclik-ve-yoksulluk-siniri-d573758>
(erişim tarihi 23.11.2021)

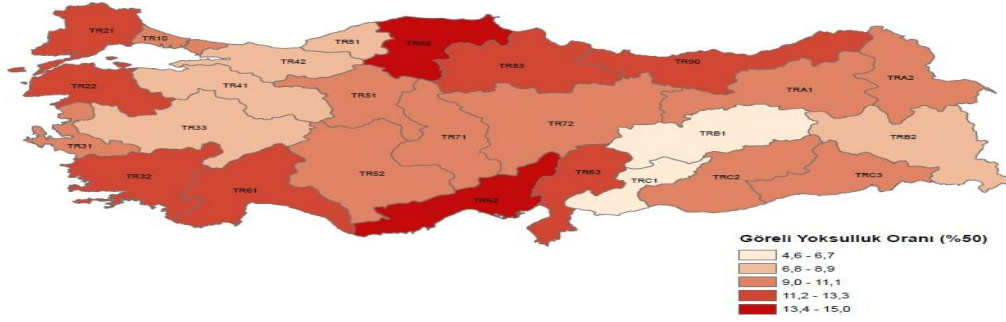
²²¹ Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, s.825

²²²<http://www.turkis.org.tr/Ekim-2021-aclik-ve-yoksulluk-siniri-d573758> (erişim tarihi 23.11.2021)

²²³<https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/youth-employment/lang--tr/index.htm#1>
(erişim tarihi 23.11.2021)

Hanehalkı tipine göre yoksulluk oranı, 2011-2017							
Hanehalkı tipi Household type	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Türkiye - Turkey	22,9	22,7	22,4	21,8	21,9	21,2	20,1
Tek kişilik hanehalkı - Single person	10,5	13,4	11,6	11,8	12,4	12,2	12,1
65 yaş altı - Younger than 65	6,2	6,3	5,9	6,7	8,1	9,2	8,7
65 yaş ve üstü - 65 years or over	14,9	20,5	17,9	17,8	17,8	16,3	16,6
Erkek - Male	8,7	8,9	9,1	10,1	8,3	9,4	8,9
Kadın - Female	11,5	15,9	13,0	12,9	15,0	14,0	14,2
Bağımlı çocuğu olmayan hanehalkı Households without dependent children	8,3	7,8	7,7	7,5	7,9	6,8	6,7
Her ikisi de 65 yaş altında olan 2 yetişkinli hanehalkı Two adults younger than 65 years	5,5	4,5	5,7	5,2	5,6	4,6	4,4
En az biri 65 yaş üzeri olan iki yetişkinli hanehalkı Two adults, at least one aged 65 years or over	10,5	13,1	12,2	12,7	13,1	11,4	9,9
Bağımlı çocuğu olmayan diğer hanehalklar Other households with no dependent children	9,1	8,1	7,5	7,3	7,5	6,6	7,1
Bağımlı çocuğu olan hanehalkları Households with dependent children	27,3	27,4	27,2	26,6	26,7	26,3	25,1
Tek ebeveynli en az bir bağımlı çocuğu olan hanehalkı One adult, at least one dependent children	34,1	30,4	28,9	30,9	29,3	28,3	26,3
İki yetişkinli, bir bağımlı çocuğu olan hanehalkı Two adults with one dependent child	9,5	9,5	8,0	7,5	8,6	8,2	7,5
İki yetişkinli, iki bağımlı çocuğu olan hanehalkı Two adults with two dependent children	15,2	15,2	15,6	15,0	15,1	15,0	13,4
İki yetişkinli, üç ya da daha fazla bağımlı çocuğu olan hanehalkı Two adults with three or more dependent children	47,5	48,1	49,6	46,6	45,9	45,7	47,3
Bağımlı çocuğu olan diğer hanehalklar Other households with dependent children	31,0	31,2	30,9	28,9	29,5	28,9	25,8

Şekil 3. 7.Hane halkı Tipine Göre Yoksulluk Oranları²²⁴

Şekil 3. 8.Medyan Gelirin %50'si Görel Yoksulluk Oranı (%)İBBS2.Düzye²²⁵

²²⁴<https://data.tuik.gov.tr/bulten/index?p=istatistiklerle-aile-2017-27597> (erişim tarihi 21.10.2021)

²²⁵<https://data.tuik.gov.tr/bulten/index?p=gelir-ve-yasam-kosullari-arastirmasi-bolgesel-sonuclari-2019-33821> (erişim tarihi 19.11.2021)

Anket yılı	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Gelir referans yılı	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
TR Türkiye	16,9	16,1	16,3	15,0	15,0	14,7	14,3	13,5	13,9	14,4
TR1 İstanbul	11,5	11,7	9,6	8,6	10,5	11,1	10,2	10,0	12,7	11,0
TR2 Batı Marmara	14,6	11,6	13,0	10,6	10,8	12,8	11,9	13,1	12,6	12,9
TR3 Ege	12,1	11,9	11,6	11,1	10,6	10,9	9,9	8,2	10,5	10,5
TR4 Doğu Marmara	9,9	9,0	10,8	9,1	7,9	9,9	9,2	7,4	9,5	8,4
TR5 Batı Anadolu	14,5	13,7	12,9	11,1	11,6	11,5	11,1	10,8	11,4	10,8
TR6 Akdeniz	12,6	12,3	13,7	11,2	14,5	13,4	15,1	13,0	11,8	13,3
TR7 Orta Anadolu	12,2	13,3	12,4	10,6	10,0	10,1	10,3	8,9	10,8	9,9
TR8 Batı Karadeniz	14,4	13,8	12,0	11,1	10,5	11,6	9,6	10,6	10,6	11,3
TR9 Doğu Karadeniz	13,4	10,7	11,1	9,0	10,5	9,1	7,8	7,5	8,9	11,4
TRA Kuzeydoğu Anadolu	15,3	14,7	13,2	11,8	13,0	14,5	12,7	10,2	11,1	11,9
TRB Ortadoğu Anadolu	11,5	13,2	13,4	12,5	11,6	8,3	12,1	9,5	13,6	10,8
TRC Güneydoğu Anadolu	11,5	15,1	12,8	11,9	10,0	14,5	11,5	10,1	10,9	11,1

Şekil 3. 9. Medyan Gelirinin %50'si Göreli Yoksulluk Oranı (%)İBBS1. Düzey²²⁶

Bu bağlamda Tablo 3.50. şehit ailelerinin şehadet sonrası ekonomik gelir düzeyini göstermektedir. Bu tabloya göre şehit ailelerinin %53,9'unun alt orta %46,1'inin orta gelir düzeyinde kendilerini değerlendirdiği görülmektedir.

YIL/DÖNEM	BRÜT
01.01.2014 - 30.06.2014	1.071,00.-TL
01.07.2014 - 31.12.2014	1.134,00.-TL
01.01.2015 - 30.06.2015	1.201,50.-TL
01.07.2015 - 31.12.2015	1.273,50.-TL
01.01.2016 - 31.12.2016	1.647,00.-TL
01.01.2017 - 31.12.2017	1.775,50.-TL
01.01.2018 - 31.12.2018	2.029.50.-TL

Şekil 3. 10. Yıllara Göre Asgari Ücret Cetveli²²⁷

Tablo 3.49. ile Tablo 3.51. verilerinin Şekil 3.7 Şekil 3.8. ve Şekil 3.9. ile Şekil 3.10. birlikte analiz edildiğinde, Şekil 3.8. Türkiye haritasına göre Doğu

²²⁶<https://data.tuik.gov.tr/bulten/index?p=gelir-ve-yasam-kosullari-arastirmasi-bolgesel-sonuclari-2019-33821> (erişim tarihi 19.11.2021)

²²⁷<https://www.yargidunyasi.com/bilgihavuzu/yillara-gore-asgari-ucet.htm>(erişim tarihi 23.11.2021)

Karadeniz Bölgesi içinde bulunan Ordu ilinin Şekil 3.9. TÜİK (2018) verilerine göre, görelî yoksulluk oranı %11,4 oranında olduğu ve bu oranın Türkiye'nin ortalama görelî yoksulluk %14,4 oranına yakın olduğu görölmektedir.

Şekil 3.10. brüt asgari ücretlendirmenin 2018 yılında 2.029,50 TL olduğunu göstermekte, bu veriye göre şehit ailelerin Tablo 3.49. şehadet öncesi aylık gelir düzeyleri asgari ücreti ve altında yoğunlaşmakta, şehadet sonrası Tablo 3.51. verilerine göre asgari ücretin üzerinde bir gelir düzeyinde yoğunlaşmanın yaşandığı görölmektedir. Buna göre şehit ailelerinin gelir düzeyi şehadet öncesi asgari ücret ve altında, şehadet sonrası bu gelir düzeyi oldukça göreceli olarak artmıştır.

Bu bağlamda şehit ailelerinin toplumsal algı açısından, şehitler genel olarak sosyo-ekonomik durumu düşük olan ailelerden oluşmaktadır hipotezimiz (H₄) doğrulanmaktadır.

Tablo 3. 51.Şehit Ailelerinin Şehitlik Sonrası Aylık Hane Gelir Seviyesi

Şehit Ailelerinin Şu anki Hane Gelir Seviyesi (Aylık-TL)	Sayı	Yüzde
1000-2000	8	7,8
2000-3000	27	26,5
Gelir Düzeyi 3000-4000	32	31,4
4000+	35	34,3
TOPLAM	102	100,0

Tablo 3.51. şehit ailelerinin mevcut gelir seviyelerinin önceki gelir düzeyi ile mukayese ve muhakeme etme amacıyla düzenlenmiştir. Şehit yakınlarının mevcut gelirlerine etki eden faktörlerden birisi kanuni düzenlemeler ile sağlanan kamusal haklar olarak söylenebilir.

Hukuksal bağlamda bu haklar; şehit anne, baba ve kardeşlerinden birine (şehit bekâr ise iki kişiye), şehit eşine veya çocuklarından birine kamuda memur ya da işçi olma hakkı verilmektedir.²²⁸ Ayrıca ihtiyaca binaen acil ve öncelikle masraflar

²²⁸<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=20146289&mevzuattur=3&mevzuattertip=5> (erişim tarihi 08.11.2021)

için TSK veya Emniyet Müdürlüklerince ilk destek yardımı nakdi olarak yapılmaktadır. Benzer şekilde şehit ailesine yine ölüm yardımı ve harcırah ödemesi nakdi olarak verilmekte, 2330 sayılı kanun kapsamında nakdi tazminat ödemesi yapılmaktadır.

5434 sayılı Kanun kapsamında şehit ailelerine maaş bağlanmakta, er ve erbaşlar hariç diğer şehit ailelerine emeklilik ikramiyesi ödenmektedir.²²⁹ Aynı şekilde her yıl tütün ve alkol ürünlerinin satış bedelleri üzerinden belli oranlarda şehit ailelerine pay nakdi olarak ödenmektedir. Elektrik, su ve mesken vergisi indirimi, on yıl süre ile kira yardımı ve faizsiz konut kredisi sağlanmaktadır. Ayrıca şehidin kız çocuklarına (er ve erbaş hariç) çeyiz yardımı nakdi olarak ödenmekte, şehit çocuklarının kreş ve özel okullarda ücretsiz olarak okuması sağlanmakta ve her yıl eğitim gören şehit çocukları için eğitim destek ödemesi yapılmaktadır.²³⁰

Tablo 3.51. şehit ailelerine sağlanan haklardan sonra gelir seviyesi hakkında bilgi vermektedir. Bu tabloya göre aylık geliri 2.000-3.000 TL arası olan hane %26,5 iken, aylık geliri 3.000-4.000 TL arası olan hane %31,4'ü oluşturmakta ve 4000+ üzeri TL aylık gelire sahip hanenin %34,3 seviyesine ulaştığı söylenebilir. Bu durum göreceli olarak Tablo 3.49. ve Tablo 3.51. göre mukayese yapıldığında alt orta sınıf seviyesinin aşıldığını ve Tablo 3.50. belirtilen orta sınıf seviyesine ulaşıldığını göstermektedir.

Tablo 3. 52.Şehidin Eğitim Seviyesi

	Şehidin Eğitim Seviyesi	Sayı	Yüzde
Eğitim Düzeyi	İlkokul	23	22,5
	Ortaokul	33	32,4
	Lise	33	32,4
	Lisans	13	12,7
	TOPLAM	102	100,0

²²⁹ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2330.pdf> (erişim tarihi 20.12.2019)

²³⁰ <https://www.aile.gov.tr/sss/sehit-yakinlari-ve-gazilere-yonelik-hizmetler-dairesi-baskanligi/is-hakki-uygulamaları/> (erişim tarihi 08.11.2021)

Sosyolojik olarak eğitim, bilgi aşılardan ve bilgiyi yönlendiren özel bir takım teknikler kullanılarak (ideolojik, müfredat ve pedagojik) kişilerin ve kültürlerin toplumsal bakımdan yeniden üretilmesi olarak tanımlanabilir. Ayrıca eğitim, bireylerin toplum yaşayışında bir yer edinmeleri için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiye olarak da tanımlanabilir.²³¹

Türkiye'nin modern bir toplum olma hedefini incelediğimizde eğitimin, gelişim hareketinin temelini teşkil ettiğini söyleyebiliriz. Batılılaşma hareketleri içerisinde, eğitim kurumları ile öğretmenlerin, özel bir yeri olmuş ve eğitim, toplumun yapısını değiştiren ve topluma daha iyi yaşama seviyesi sağlayan dinamik bir sosyal kuvvet olarak kabul edilmiştir.²³² 21'inci yüzyılda ekonomik, sosyal ve teknolojik alanlardaki baş döndüren hızlı değişim toplumsal kurumları kökten etkilemekte ve eğitim sistemleri de bu kökten değişime karşı yeniden oluşum ihtiyacı duymaktadır. Bu bağlamda bilgi ve teknolojinin üretilmesi; yaratıcı, potansiyeli yüksek bireylerin yetiştirilmesi neticesinde ülkelerini ekonomik ve siyasi yönde köklü değişimlere sürüklemişlerdir.

Ayrıca eğitimin amacı, sağlıklı bir toplum için bilgi seviyesi yüksek, kendi kültürel değerlerine sahip olduğu kadar, evrensel kültür değerlerine de sahip bireylerin yetişmesini sağlamaktır. Eğitimi ise toplumun değişiminde öncelikli sorumlu olduğundan, değişime diğer sistemlerden daha önce uyum sağlamalıdır. Bir ülkenin refah seviyesi o ülke insanların nitelikli ve kesintisiz bir eğitim almasına ve bu eğitim sayesinde kazandıkları bilgi, beceri ile ekonomik büyümeye yapabilecekleri katkıya bağlıdır. Bu nedenle sosyo-ekonomik gelişimin ve verimliliğin en önemli unsuru toplumun eğitim düzeyidir.²³³

Bu bağlamda Tablo 3.52. şehidin eğitim seviyesi hakkında bilgi vermektedir. Buna göre şehitlerin %22,5 oranında ilkokul mezunu ve %32,4 oranında ortaokul mezunu ve yine %32,4 oranında lise mezunu olduğunu vermektedir. Bir başka değişle %64,8 oranında ortaöğretim mezunu olduklarını göstermektedir. Bu bağlamda

²³¹ Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, s.174

²³² Özlem Çakmak, *Eğitimin Ekonomiye ve Kalkınmaya Etkisi*, D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi S:11, Diyarbakır 2008, s.34

²³³ Çakmak, *Eğitimin Ekonomiye ve Kalkınmaya Etkisi* s.35

toplumsal algı açısından, şehitler genel olarak eğitim durumu düşük olan ailelerden oluşmaktadır hipotezimiz (H₄) doğrulanmaktadır.

B) Şehitliğe Etki Eden Formel Faktörler

Tablo 3. 53. Şehitlerin Rütbeleri

	Şehitlerin Rütbesi	Sayı	Yüzde
Rütbeler	Er ve Erbaş	67	65,7
	Muvazzaf Ast Rütbeli (Uzm, Ast)	32	31,4
	Muvazzaf Üst Rütbeli	3	2,9
	TOPLAM	102	100,0

Askerleri organizasyonda en önemli unsurlardan biri şüphesiz rütbeler ile oluşturulan hiyerarşik düzendir. Buna göre kavramsal olarak askerler üç sınıftan oluşmaktadır. Bunlar sırasıyla şöyle tanımlanabilir.

- a) **Er ve Erbaş:** Vatani görevini yapmakla yükümlü rütbesiz askerlere er denilmektedir. Ayrıca sözleşmeli olarak vazifelendirilen rütbesiz askerlerde er olarak sınıflandırılırlar. Bu bağlamda vatani görevini ifa edenlerden eğitim düzeyine (ortaokul, lise) göre; onbaşı ve çavuş rütbelerini üstlenen askerlere ise erbaş denilmektedir. Ayrıca belirli bir süre için hizmet taahhüdü ile Silahlı Kuvvetlerde vazife gören uzman ve sözleşmeli çavuş ve onbaşılar da erbaş sayılır. Bu sınıflar rütbesiz olduğundan hiyerarşik düzende en alt katmanda yer alırlar.
- b) **Astsubay:** Silahlı Kuvvetlere katılan astsubay çavuştan astsubay kıdemli başçavuşa kadar rütbeli olan orta kademe askerlerdir.
- c) **Subay:** Silahlı Kuvvetlere intisap eden asteğmenden mareşale (Büyük Amiral) kadar rütbeyi üstlenen askerlerdir. Hiyerarşik düzen içerisinde en yetkin bireyler olup, en üst katmanda yer alan bireylerdir. Bütün bir orduyu

bu sınıfta ki rütbeliler organize ederek sevk ve idare ederler. En üst komuta merkezi bu rütbeli bireylerden oluşur.²³⁴

Tablo 3.53. şehitlerin %65,7 oranında er rütbesinde hiyerarşik düzende en alt kısımda olduğu görülmektedir. %31,4 oranında ise muvazzaf ast rütbelilerden (Uzman, Astsubay) olduğu ve hiyerarşik düzende orta kısımda ara elaman olarak bulunmakta, %2,9'u muvazzaf üst rütbeli (Yüzbaşı, Binbaşı, Yarbay vs.) hiyerarşik düzende en yetkin, emir komuta zincirinin en üst kademesinde bulunan askeri personelden oluşmaktadır.

Bu bağlamda; %2,9 oranında şehitlerin muvazzaf üst rütbeli bireylerden oluşması askerlik hizmetinde hiyerarşinin belirleyici olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda toplumsal kabul açısından askerlik vazifesi şehitlik olgusu üzerinde belirleyicidir hipotezimiz (H₃) doğrulanmaktadır.

Tablo 3. 54.Şehadet Yıl Aralığı

	Şehadet Yıl Aralığı	Sayı	Yüzde
Şehadet Yılları	1985-1998	53	52,0
	1999-2009	27	26,5
	2010-2018	22	21,6
	TOPLAM	102	100,0

Ülkenin 1984 yılı Ağustos ayında başlayıp süregelen bu terör eylemini üç aşamalı olarak tanımlayabiliriz. Buna göre, 1984 yılında ülkenin Güneydoğu Anadolu Bölgesinde başlayan PKK terörünün Doğu Anadolu Bölgesini de kapsayacak şekilde kırsaldan şehirlere doğru yayılma sürecini (1985-1998) birinci dönem, PKK terör örgütü liderinin yakalanarak ülkeye getirilip yargılanması ile başlayan süreçle, siyasi iradenin çözüm süreci projesi olarak topluma sunduğu siyasi programın başlangıcı olan 2009 sürecini (1999-2009) ikinci dönem ve siyasi iradenin başlattığı çözüm sürecinden günümüze kadar olan (2010-2018) süreci üçüncü dönem olarak tasnif edebiliriz.

²³⁴ <http://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.4.211.pdf> (erişim tarihi 21.10.2021)

Bu bağlamda Tablo 3.54. birinci dönemde (1985-1998) %52 oranında şehadetin yaşandığı, veri olarak PKK terör harekâtının kırsaldan şehirlere doğru yayılırken büyük kayıpların verildiğini göstermektedir. İkinci dönemde (1999-2009) %26,5 oranı bu terör harekâtının elebaşının yakalanmasına rağmen bitirilemediğini fakat etkin bir mücadelenin verildiğini söyleyebiliriz. Üçüncü dönemde ise (2010-2018) %21,6 oranının siyasi iradenin çözüm süreci projesi başlatma kararı ve bu yönde yapılan çalışmalara rağmen terörün etkisini kaybetmediğini söyleyebiliriz.

Tablo 3. 55.Dindarlık Algısı

Kendinizi Dindar Olarak İfade Eder misiniz?	Sayı	Yüzde
Evet	97	95,1
Dindarlık Algısı	Hayır	5
	TOPLAM	102
		100,0

Sosyolojik olarak din, kutsal fikrine dayalı olan ve inananları bir sosyo-dinsel topluluk içinde birleştiren bir inançlar, semboller ve pratikler kümesi olarak tanımlanabilir. Sosyoloji incelemelerinde dini, bir tanrı veya tanrılara olan inanç olarak değil, kutsala atıfta bulunarak yapar. Bir başka ifade ile Tanrı'ya, doğüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum, diyanet olarak tanımlanmaktadır.²³⁵

Bu bağlamda Tablo 3.55. bizlere şehit ailelerinin dindarlık algısı hakkında bilgi vermektedir. Buna göre %95,1 oranında bu aile fertleri kendilerini dindar olarak tanımlıyor. Hayır diyen %4,9'luk kısım ise Allah'ın emirlerine uymakta kendisini yeterli görmediğinden, kendilerini dindar olarak ifade edemeyeceklerini, fakat Müslüman olduklarını beyan etmişlerdir.

Bu sebeple katılımcıların hepsinin Müslüman olduklarını ve İslam inancından beslendiklerini söyleyebiliriz. Bu bağlamda toplumsal kabul açısından dini, kültürel yapılar şehitlik olgusu üzerinde belirleyicidir hipotezimiz (H₃) doğrulanmaktadır.

²³⁵ Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, s.156

Tablo 3. 56.Hangi İdeoloji Terörü Bitirebilir

Terör Harekâtları Hangi İdeoloji İle Bitirilebilir	Sayı	Yüzde
Milliyetçilik	33	32,4
İslamcılık	54	52,9
Hiçbiri	15	14,7
TOPLAM	102	100,0

Sosyolojik olarak ideoloji, siyasal veya toplumsal davranışlarına yön verebilen her türlü fenomen (politik, hukuki, bilimsel, felsefi, dini, moral ve estetik) düşünceler bütünü olarak tanımlanabilir. Ayrıca fikirleri ideoloji haline dönüştüren şeyin, fikirlerin şeyleri egemen sınıfın yararına olarak gizledikleri görüşü de ideolojiyi tanımlamaktadır.²³⁶

Sosyolojik olarak milliyetçiliği duygu, emel ve bilincin oluşturduğunu ya da ulus devlete her şeyin üzerinde değer biçen görüşlere uyarlanan bir kavram olduğu söylenebilir. Ayrıca farklılığın varlığı ve gerçekten istenir olması, kendi kaderini tayin hakkı, devletin yönetim biçimleri üzerindeki üstünlüğü, siyasal iktidara meşruiyet zemininde ulusal bağlılık hali olarak da tanımlanabilir.²³⁷

Ayrıca milliyetçilik, ulus devletlerin kurulması ve yaşatılması kitleleri etkileyen ve siyasi neticeleri olan, farklılıkları sürekli vurgulayan ve bundan dolayı geçmiş dönüştürme gücüne sahip bir ideoloji olarak tanımlanmaktadır.²³⁸

Din, insanlığın varoluşuyla başlayan ve bütün insanlığı kapsayan kutsala bağlılık içeren ve vahye dayalı evrensel kanunlar manzumesi olarak tanımlayabiliriz. Şeriatı ise insanın toplum içerisinde huzurlu bir hayat sürebilmesi için yaşadığı dönemde oluşturulan ve her an değişime açık kanunlar bütünüdür. Kur'an, imanı meselelerden sonra belirli bir olgunluğa erişen topluma yasal düzenlemeler getirmeye başlamıştır. Bu bağlamda Kur'an da iktisadi ve sosyal düzenlemelerin temel ilkelerini veren

²³⁶ Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, s.319

²³⁷ Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, s.504

²³⁸ Acar, *Milliyetçilik Tipolojileri*, s.11

ayetlerin sayısı azdır. Bu ayetler ise toplumda yürürlüğü devam eden ilkelerin düzenlenmiş hali ya da aynen devam ettirilmiş halidir.²³⁹

İslâm ideolojisi Kur'an ve Sünnete dayalı siyasal alana nüfuz eden öğretisi olarak tanımlanabilir. Cihadı ise İslam'ın siyasal bir sistem olarak kabul edilmesi ve İslam'ın çekirdeğini oluşturan Kur'an ve Sünnete uygun toplumsal yapının oluşturulması için yapılan her türlü çaba olarak tanımlayabiliriz.²⁴⁰

Bu bağlamda Tablo 3.56. şehit ailelerinin terör harekâtlarının bitirilmesinde hangi ideolojinin etkin olacağı hakkında bilgi vermektedir. Buna göre %32,4 oranında milliyetçilik ideolojisinin etkin olacağı fikri paylaşılırken %52,9 oranında İslamcılık ideolojisinin etkin olacağı fikri belirtilmiştir. Bu ailelerin %14,7 ise hiçbir ideolojinin terörün bitirilmesinde etkin olamayacağını ifade etmiştir. Burada İslâm'ın birleştirici bir gücü ve dönüştürücü etkisi olduğu toplumsal kabulünün, şehit aileleri için de etkin olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda sosyo-kültürel değerlerin şehitlik olgusu üzerinde belirleyici etkisi vardır hipotezimiz (H₁) doğrulanmaktadır.

Tablo 3. 57.Hangi Tanım Sızce Şehitliği En İyi İfade Eder

	Şehitlik Kavramı Nedir?	Sayı	Yüzde
Şehitlik Algısı	Kamu Görevlisi, Ülke ve İnanç Değerleri İçin	8	7,8
	Allah Yolunda Ölenlere Şehit denir.	94	92,2
	TOPLAM	102	100,0

Tezimizin kavramsal boyutunun incelendiği bölümde “Allah yolunda öldürülenlere ölümler demeyiniz. Bilâkis onlar diridirler, lâkin siz anlayamazsınız.”²⁴¹ ve “Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü sanmayın. Bilakis onlar diridirler, Allah'ın, lütuf ve kereminden kendilerine verdikleri ile sevinçli bir halde Rableri yanında rızıklara mazhar olmaktadırlar. Arkalarından gelecek ve henüz kendilerine katılmamış

²³⁹ Hadi Sağlam ve Selahattin Tuz, *Din ve Şeriat Sorunsalı Üzerinde Bir Tahlil*, Universal Journal of Theology, 2017, s.302

²⁴⁰ <https://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/acar-demet-%c5%9eefika-%c4%b0slamc%C4%B0deoloj%C4%B0-ve-%c4%b0slamc%C4%B0hareketler-ksen%C4%B0nde-ortado%C4%9eu.pdf> (erişim tarihi 20.10.2021)

²⁴¹ Komisyon, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, s.23

olan şehit kardeşlerine de hiçbir keder ve korku bulunmadığı müjdesinin sevincini duymaktadırlar. Onlar, Allah'tan gelen nimet ve keremin, Allah'ın, müminlerin ecrini zayi etmeyeceği müjdesinin sevinci içindedirler.” ayetleri temel alınarak cevap verilmiştir.²⁴²

Tablo 3.57. bize şehitlik algısı hakkında bilgi vermektedir. Buna göre %92,2 oranında İslâm adına verilen mücadele neticesinde hayatını kaybedenlerin şehit olarak isimlendirileceğini söylerken sadece %7,8 oranında kamu görevlisi, ülkü ve inancı yolunda hayatını kaybedenlerin şehit olarak isimlendirilebileceğini ifade etmektedir. Kamu görevlisi, ülkü ve inanç değerleri için ölenlerin şehitlik mertebesine ulaştıklarını söyleyen katılımcılar şehitliğin dereceleri olduğunu ve bu kişileri şehit olarak değerlendirdiklerini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda toplumsal kabul açısından, dini, kültürel yapılar şehitlik olgusu üzerinde belirleyicidir hipotezimiz (H3) doğrulanmaktadır.

Tablo 3. 58. Çocuk veya Yakının Güv. Görevlisi Olmasını İsteme

Çocuk veya Yak. Güv. İster misiniz?	Sayı	Yüzde
Evet	56	54,9
Hayır	46	45,1
TOPLAM	102	100,0

Türkiye'deki kolluk kuvvetlerinin çoğu Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığına bağlıdır. Kolluk kuruluşları adli kolluk ve idari kolluk olmak üzere iki türe ayrılır. Türkiye’de Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Teşkilatı ve Gümrükler Muhafaza Genel Müdürlüğü adli kolluk görevini yürütmektedirler. Diğer adıyla önleyici kolluk görevini; Türkiye’de Emniyet ve Asayiş sağılamak amacıyla görev yapan Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Teşkilatı yerine getirir.

İdari kolluk amiri, kanunlara göre vali ve kaymakamlar olup genel idari kolluk makamlarından İçişleri Bakanı, valiler, kaymakamlar ve bucak müdürleri bireysel

²⁴²<http://kuran.diyaret.gov.tr/mushaf/kuran-meal-2/al-i-imran-suresi-3/ayet-169/diyaret-isleri-baskanligi-meali-1> (erişim tarihi 27.03.2019)

kolluk işlemleri de yapabilirler.²⁴³ İdari kolluk görevi, suç oluşmadan önce meydana gelen tüm olaylar olarak değerlendirilebilir. İdari yani önleyici polis, kamu düzenine engel oluşturan, kanunların suç saydığı eylemleri önlenmekle görevli kolluk kuvvetidir.²⁴⁴

Ayrıca kırsal yaşam alanlarında güvenlik sağlamak ve terör hareketlerinin kontrol altına alınması amacıyla çıkartılan geçici köy koruyuculuğu da mevcuttur. Geçici Köy Koruyuculuğu Yönetmeliğinin 9’uncu maddesi görevlerini tanımlar. Buna göre “köy halkının her türlü güvenliğini sağlamak, adli kolluğa yardımcı olmak ve genel, özel kolluk kuvvetlerine istihbarat toplamak, coğrafi bölge bilgilerini paylaşmak ve ihtiyaç halinde silahlı çatışmalara katılım sağlamak” olarak özetlenebilir.²⁴⁵

Bu bağlamda Tablo 3.58. bizlere şehit ailelerinin kendi çocuklarının veya yakınlarının güvenlik görevlisi olmalarını ne oranda tercih ettikleri hakkında bilgi vermektedir. Buna göre şehit aileleri %54,9 oranında çocuklarının veya yakınlarının güvenlik görevlisi olmalarını yine tercih edeceklerini ifade ederken %45,1 oranında ise bunu tercih etmeyeceklerini ifade etmişlerdir. Şehit ailelerinin %54,9 oranında çocukları veya yakınlarının güvenlik mensubu olmasını istemelerini, devlete bağlılık ve güven duygusuna bağlayabiliriz.

Tablo 3. 59. En Güvenilir Kurum Hangisi

En Güvenilir Kurum Hangisi	Sayı	Yüzde
TBMM	15	14,7
Cum Bşk.	62	60,8
TSK	25	24,5
TOPLAM	102	100,0

²⁴³<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=5442&mevzuattur=1&mevzuattertip=3> (erişim tarihi 29.03.2021)

²⁴⁴ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.3.2559.pdf> (erişim tarihi 21.01.2022)

²⁴⁵ <http://www.mevzuat.gov.tr/metin.aspx?mevzuatkod=7.5.4576&mevzuatliski=0&sourcexmlsearch=h=k%20korucular%20b6y%20korucular%20b1%20y%20b6netmeli%209fi> (erişim tarihi 23.07.2019)

TBMM Osmanlı Devleti'nin İtilaf Devletleri'nce işgali sırasında direniş gösteren Türk Milletinin oluşturduğu irade ile kurulan ve yine bu iradenin sahibi olan Türk Milletinin anayasa ile verdiği yetki ile yasama görevi yapan Türkiye Cumhuriyeti anayasal devlet organı olarak kurulmuştur.²⁴⁶

Türkiye Cumhurbaşkanı, Türkiye Cumhuriyeti devletinin ve hükümetinin başıdır. Bu vasıfla Türkiye Cumhuriyeti'nin ve vatandaşlarının birliğini temsil eden Cumhurbaşkanı, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın uygulanmasını ve devlet kurumlarının uyum içinde çalışmasını gözeten Anayasal bir kurumdur.²⁴⁷

Türk Silahlı Kuvvetleri, Anayasanın 5'nci maddesinde, "Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak" devletin temel amaç ve görevleri arasında sayılmıştır.

Söz konusu hüküm ile devlete yüklenen görevlerin gerçekleştirilmesine yönelik olarak anayasanın 117'nci maddesinde Milli Güvenliğin sağlanması düzenlenmiştir. Bu düzenlemede ise

Başkomutanlığın, Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevî varlığından ayrılamayacağı ve Cumhurbaşkanı tarafından temsil olunacağı, Millî Güvenliğin sağlanmasından ve Silahlı Kuvvetlerin yurt savunmasına hazırlanmasından, Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı Cumhurbaşkanının sorumlu olduğu, Cumhurbaşkanınca atanan Genelkurmay Başkanının Silahlı Kuvvetlerin komutanı olup, savaşta Başkomutanlık görevlerini Cumhurbaşkanlığı namına yerine getireceği" hükme bağlanmıştır.²⁴⁸

Bu bağlamda Tablo 3.59. şehit ailelerinin en güvendikleri kurumun hangisi olduğu hakkında bilgi vermektedir. Buna göre %14,7 oranında TBMM, %24,5 oranında TSK ve %60,8 oranında ise Cumhurbaşkanlığı kurumuna güven duyduklarını ifade etmişlerdir. Bu oran bize özellikle halkın doğrudan kendi seçtiği Cumhurbaşkanına güven duygusunun oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Ayrıca katılımcıların Başkomutan sıfatının Cumhurbaşkanı'nda olmasının millet in ordusuna olan güveni de gösterdiğini ifade etmişlerdir.

²⁴⁶<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/tbmm-ne-zaman-kuruldu-turkiye-buyuk-millet-meclisi-acilis-tarihi-40806292> (erişim tarihi 23.07.2019)

²⁴⁷https://www.tccb.gov.tr/cumhurbaşkanlığı/gorev_yetki/ (erişim tarihi 23.07.2019)

²⁴⁸<https://www.tsk.tr/sayfalar?viewname=gorevi> (erişim tarihi 23.07.2019)

Tablo 3. 60.Şehit Ailesinin Toplumsal Statüsü

	Şehit Ailesi İtibarı	Sayı	Yüzde
Statü Algısı	Evet	99	97,1
	Hayır	3	2,9
	TOPLAM	102	100,0

Toplumsal statü, sosyal hiyerarşide bir kişinin konumunu ifade eder. Bu konum saygınlığa dayanır ve beraberinde yaşam tarzı, haklar ve sorumluluklar getirir. Toplumsal statüyü genel olarak kazanılmış statü ve verilmiş statü olarak ikiye ayırabiliriz.

Bu bağlamda Tablo 3.60. şehit ailelerinin toplumsal statüleri hakkında bilgi vermektedir. Buna göre %97,1 oranında şehit ailesi olarak farklı bir statüde olduklarını ve toplumun bu duyguyu yaşamın her alanında hissettirdiklerini ifade etmişlerdir. Özellikle şehit cenazelerinin milletçe sahiplenilmesinin, şehit yakınları ile birlikte defin işlemlerinin yapılmasının kendilerine o andan itibaren büyük bir payenin verildiğini göstermektedir.

Tablo 3. 61.Şehit Neden Güvenlik Mensubu Olmayı Seçmiştir

	Güvenlik Mensubu Olma İsteği	Sayı	Yüzde
Güven Algısı	Ekonomik	14	13,7
	Meslek Olarak	5	4,9
	Sevdiği İçin	15	14,7
	Askerlik Vazifesi	68	66,7
	TOPLAM	102	100,0

Türk Silahlı Kuvvetlerini Kara, Deniz ve Hava Kuvvetlerinden oluşan organizasyon olup, insan kaynakları subay, askerî memur, astsubay, erbaş ve erleri ile askerî öğrencilerden teşekkül eden ve savaş halinde ikmal edilen, yasa ile kurulan silahlı devlet kuvveti olarak tanımlanabilir. Ayrıca, askerlik harp sanatını öğrenmek ve yapmak mükellefiyeti olup, asker ise askerlik mükellefiyeti altına giren şahıslarla

(erbaş ve erler) özel kanunlarla silahlı kuvvetlere intisap eden ve resmi bir kıyafet taşıyan şahıslara diyebiliriz.²⁴⁹

Bu bağlamda Tablo 3.61. şehidin güvenlik görevlisi tercihinin neden kaynaklı olduğu hakkında bilgi vermektedir. Şehit ailelerinin buna göre %13,7'si ekonomik nedenlerle tercih ettiğini ifade ederken, %14,7 sevdiği için tercihte bulunduğunu söylemektedir. Bu tabloya göre %4,9 oranında meslek olarak tercih durumu mevcutken %66,7 oranında askerlik vazifesini yerine getiren bireylerin şehit olduğunu göstermektedir.

Bu veri, ekonomik nedenlerin de silahlı kuvvetlerde görev alma tercihinin etkilediğini göstermektedir. Bu bağlamda askeralma usul ve esaslarının belirlendiği kanunlar, şehitlik olgusu üzerinde belirleyicidir hipotezim (H₂) doğrulanmaktadır.

Tablo 3. 62.Bedelli Askerlik Uygulaması Hakkındaki Düşünce

	Bedelli Askerlik Hakkında Fikir	Sayı	Yüzde
Askerlik Algısı	Olumlu	13	12,7
	Olumsuz	55	53,9
	Fikrim Yok	34	33,3
	TOPLAM	102	100,0

Yapılan yeni düzenleme ile,

İstekli olanlardan Türk Silahlı Kuvvetlerinin ihtiyacı dikkate alınarak Bakanlıkça belirlenecek sayıda yükümlü, 240.000 gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımı sonucu bulunacak bedel tutarını silahaltına alınmadan önce Bakanlıkça belirlenecek sürede peşin ödemeleri ve bir aylık temel askerlik eğitimini tamamlamaları hâlinde askerlik hizmetini yerine getirmiş sayılırlar. Ayrıca İstekli sayısının bedelli askerlik için belirlenen sayıdan fazla olması hâlinde, bedelli askerlikten yararlanabilecek olanlar kura ile seçilir. İstekli sayısının yararlandırılacak sayısından az olması durumunda kura çekimi yapılmadan tüm istekliler bedelli askerlik hizmeti için seçilir. Yararlanma şartlarını haiz olanlar yasal erteleme hakları devam ettiği sürece seçime tabi tutulur. Bedelli askerlikten yararlanma hakkı elde edip de vazgeçenlere yeni bir hak verilmez, Seferberlik ve savaş hâlinde bu madde hükümleri uygulanmaz. denilmektedir.²⁵⁰

²⁴⁹<http://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.4.211.pdf> (erişim tarihi 24.06.2019)

²⁵⁰<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/06/20190626-1.htm> (erişim tarihi 29.03.2021)

Bu bağlamda Tablo 3.62. bedelli askerliği şehit ailelerinin nasıl algılandığı hakkında bilgi vermektedir. Şehit aileleri %12,7 oranında olumlu karşılanırken, %53,9 oranında olumsuz olarak değerlendirilmiş, %33,3 oranında ise fikir beyan etmemişlerdir. Genel kabulün olumsuz olarak görüldüğünü söyleyebiliriz.

Yapılan bu düzenleme ile bedelli askerliğin süreklilik arz eden bir duruma getirilmesi, ekonomik olarak belli bir katsayı artışına bağlanması, şeffaflık ilkesini sağlamıştır. Ayrıca askerlik vazifesini vatandaşlık görevi olarak ifa edecek kişiler arasında fırsat eşitliği sağlanmıştır. Bu bağlamda askeralma usul ve esaslarının belirlendiği kanunlar, şehitlik olgusu üzerinde belirleyicidir hipotezimiz (H₂) doğrulanmaktadır.

Tablo 3. 63.Şehadet Yılları ve Yaş Analizi

Yıl ve Yaş Karşılaştırması	Yaş Aralığı								
	20-25		26-30		31-38		TOPLAM		
Şehadet Yılı	1985-1998	43	%81,1	4	%7,5	6	%11,3	53	%100,0
	1999-2009	20	%73,1	7	%26,9	0	%0,0	27	%100,0
	2010-2018	15	%69,6	2	%8,7	5	%21,7	22	%100,0
TOPLAM	78	%76,5	13	%12,7	11	%10,8	102	%100,0	

Şehadet yılları ve şehadet yaşlarının karşılaştırması yapıldığında, Tablo 3.63. şehadet yılları üç grupta toplanırken yine yaş aralığı da üç grupta kategorize edilmiştir.

Yaş aralığı 20-25 olan grupta şehit olan güvenlik personelinin özellikle Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu'da 1984 yılının sonlarına doğru başlayan PKK terör örgütünün saldırıları neticesinde 1985-1998 yılları arasında %81,1 oranında şehit verildiği görülmektedir.

PKK terör örgütü elebaşının 1999 yılında yakalanması ve müebbet hapse mahkûm olmasıyla neticelenen süreç içerisinde şehit olan birey oranının %73,1 olduğu görülürken, çözüm sürecinin başlangıcından yani 2010-2018 yılları arasında bu yaş grubunda şehit oranının %69,6'ya kısmen gerilediğini söyleyebiliriz. Bunun da

nedeninin terör bölgelerinde er ve erbaşların görevlendirilmesine sınırlama getirilmesinden kaynaklandığını söyleyebiliriz.

1999-2009 yılları arasında 26-30 yaş aralığında muvazzaf askerlerin %26,9 oranında şehit olurken 31-38 yaş aralığında aynı yıllar arasında şehitlik oranı %0 iken son yıllarda 2010-2018 arasında üst rütbeli şehit personel sayısının %21,7 yükseldiği görülmektedir. Bu oran değişikliğine Askeri strateji ve taktik değişikliğinin oransal ifade ile yansması olduğu söylenebilir. Terör şiddetinin, terörle mücadele süreci boyunca (1984-2018) yüzde olarak oranlandığında aslında hiç değişmediği söylenebilir.

Tablo 3. 64.Eğitim Seviyeleri ve Yaş Analizi

Eğitim Seviyesi ve Yaş Karşılaştırılması	Yaş Aralığı								
	20-25		26-30		31-38		TOPLAM		
Şehidin Eğitim Seviyesi	İlkokul	23	%100,0	0	%0,0	0	%0,0	23	%100,0
	Ortaokul	32	%97,0	1	%3,0	0	%0,0	33	%100,0
	Lise	21	%63,6	9	%27,3	3	%9,1	33	%100,0
	Lisans	2	%15,4	3	%23,1	8	%61,5	13	%100,0
TOPLAM	78	%76,5	13	%12,7	11	%10,8	102	%100,0	

Bu bağlamda Tablo 3.64. şehitlerin yaş aralığı ve eğitim seviyeleri hakkında bilgi vermektedir. Genç nüfusun eğitiminin ülkelerin geleceğine yönelik öneminden bahsetmiştik. Bu tabloda yaş aralığı ve eğitim durumu birlikte ele alındığında 20-25 yaş aralığında askerlik vazifesini yapan şehitlerin %100 oranında ilkokul mezunu, %97 oranında ortaokul ve %63,6 oranında lise mezunu olduğu görülmektedir. Bu oran bize bu yaş aralığındaki şehitlerin eğitim seviyesinin ortaöğretim düzeyinde olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.64. şehitlerin 20-25 yaş aralığı %15,4'ünü, lisans mezunu olduğunu gösterirken, 26-30 yaş aralığında %23,1'i, 31-38 yaş aralığında ise %61,5'nin lisans mezunu olduğu görülmektedir.

Tablo 3.64. şehitlerin en yüksek oranda 20-25 yaş aralığında ve rütbeleri er ve erbaş olan kişiler olduğunu, bunların eğitim düzeylerinin ortaöğretim düzeyinde

olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, toplumsal kabul açısından, şehitler genel olarak eğitim durumu düşük olan ailelerden oluşmaktadır hipotezimiz (H₄) doğrulanmaktadır.

Tablo 3. 65. Terör Hangi İdeoloji ile Biter ile Dindarlık Algısı Analizi

Terör Nasıl Biter Sorusu İle Dindar Mısınız Sorusu Karşılaştırması		Dindar mısınız?					
		EVET		HAYIR		TOPLAM	
Terör Hangi İdeoloji İle Biter	Milliyetçilik	2	%97,0	1	%3,0	33	%100,0
	İslamcılık	1	%94,4	3	%5,6	54	%100,0
	Hiçbiri	4	%93,3	1	%6,7	15	%100,0
TOPLAM		7	%95,1	5	%4,9	102	%100,0

Terörün hangi ideoloji ile bitirilebileceğini dindarlık algısı üzerinden incelediğimizde Tablo 3.65. kendini dindar olarak (%97) ifade eden şehit ailelerinden 54 kişi İslamcılık ideolojisi ile terörün bitirileceği fikrinde olduğunu söylemekte iken, 33 kişi Milliyetçilik ideolojisi ile terörün bitirileceği fikrini taşıdığını beyan etmiştir.

Şehit ailelerinden 15 kişi ise hiçbir ideolojinin terörü bitirebileceğine inanmadığını ifade etmiştir. Bu bağlamda katılımcıların milliyetçi, İslamcı algıları ile kendilerini dindar görmeleri arasında bir paralel bağ kurdukları görülmektedir.

Bu bağlamda sosyo-kültürel değerlerin şehitlik olgusu üzerinde belirleyici etkisinin olduğu hipotezimiz (H₁) ile toplumsal kabul açısından dini, kültürel yapıların şehitlik olgusu üzerinde belirleyicidir hipotezimiz (H₃) doğrulanmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türkiye’de 1984’ten sonra yoğunlaşan terör eylemlerinde, binlerce insanın hayatını kaybettiği, insanların yaşam hakkına yönelik bir tehdidin bulunduğu ve bunun halen 2022 yılı itibarıyla devam ettiği bir gerçektir. Ayrılıkçı terörün özellikle Türkiye’nin Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgesi’nde etkin olmakla birlikte ülkenin tümü üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Terör örgütüne karşı yürütülen, karşı argümanlar ve operasyonel tedbirler, hem askeri mücadele yöntem ve usullerinin değiştirilmesini öngörmüş hem de hukuki düzenlemelerin yapılmasını gerektirmiştir. Örneğin profesyonel orduya geçiş ve yenilenen terörle mücadele yasaları bu bağlamda değerlendirilebilir. Türkiye silahlı kuvvetleri zaman içerisinde kazandığı tecrübe ve yaşadığı deneyimlerle paradigma değişikliğine yönelerek sadece ülke sınırları içinde ortaya çıkan ayrılıkçı terör eylemlerini değil aynı zamanda ülke dışından gelebilecek terör eylemlerini de kontrol etmeyi amaçlamıştır. Örneğin Suriye ve Irak’ın gibi ülkelerin barındırdığı örgüt faaliyetlerine yönelik askeri operasyonlar (Fırat Kalkanı Harekâtı ve Zeytin Dalı Harekâtı) bu durumun tipik göstergelerinden birkaçı olarak söylenebilir. Hatta Türkiye, değişen dış politika stratejisinin doğal olarak güvenlik stratejisine dönüşmesi neticesinde terör örgütlerine destek veren ülkeler nezdinde daha aktif bir dış politika stratejisi yürütülmektedir.

Türkiye’nin jeopolitik ve jeo-stratejik konumu ve içinde bulunduğu terör söylemleri ve eylemleri nedeniyle ülkenin savunma politikası başta olmak üzere, tüm unsurların yeniden değerlendirilmesi ve yeni konseptte göre stratejiler geliştirip uygulamaya koymasını zorunlu hale getirmektedir. Türkiye savunma sanayisine yönelik harcamalarını her geçen gün artırmaktadır. Türkiye’nin, terörle mücadelede yeni savunma yöntemleri ve yeni politikalar geliştirmesi beka açısından mecburiyet içermektedir diyebiliriz.

Araştırmamızda askeralma kanun ve uygulamalarının incelenmesi neticesinde, eğitim ve ekonomi kriterleri ile bir yapı oluşturduğu tespit edilmiştir. Bu araştırmada şehit olan kişilerin yaş aralıkları incelenmiş ve %76,5 oranında 20-25 yaş aralığında olduğu görülmüştür. Ayrıca şehitlerin %65,7 oranında rütbesinin er olduğu, şehitlerin güvenlik mensubu olmayı neden tercih ettiği %66,7 oranında askerlik vazifesini yerine

getirmekten kaynaklandığı görülmektedir. Bu yaş aralığının ve rütbenin normlardan kaynaklı zorunlu askerlik vazifesinden kaynaklandığı belirlenmiştir.

Askeri düzenin bir hiyerarşik yapıdan oluşması nedeniyle bu düzenin eğitim kriterine göre yapıldığı görülmektedir. Bu bağlamda şehitlerin eğitim oranları %22,5 ilkokul, %32,4 ortaokul ve lise düzeyinde olduğu görülmektedir. Bu oranlara göre eğitim düzeyinin ortaöğretim düzeyinde yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda toplumsal algı açısından şehitler genel olarak eğitimi düşük olan ailelerden oluşmaktadır hipotezimiz (H₄) doğrulanmıştır.

Araştırmamızda şehitlerin medeni hallerinin %64,7 oranında bekâr olduğu görülmektedir. Bu durum, ülkemizde askerlik vazifesini yapmamış kişiye “kız vermeme” geleneğinin kültürel etkilerden bir unsur olduğu söylenebilir. Şehit ailelerinin %20,6 oranının şehidin tek çocuk olduğunu %43,1 oranında ailenin sahip olduğu çocuk sayısının 4 ve üzerinde olduğu görülmektedir. Şehit ailelerinin sahip olduğu meslekler incelendiğinde %26,5 oranında çiftçi ve %42,2 oranında ev hanımı oldukları görülmüştür. Bu bağlamda şehit ailelerinin çekirdek aile yapısına sahip olduğu söylenebilir.

Araştırmamız da şehit ailelerinin gelir durumları da incelenmiş, şehitlik öncesi ve sonrası gelir durumları analiz edilmiştir. Şehitlik öncesi bu ailelerin aylık gelirlerinin 0-1.000 TL, 1.000-2.000 TL ve 2.000-3.000 TL arası %86,3 oranında yoğunlaştığı, şehitlik sonrası ise 1.000-2.000 TL ile 2.000-3.000 TL arası %34,3 oranında olduğu ve aylık gelirin 3.000-4.000 TL ile 4.000+ üzeri arası %65,7 oranına ulaştığı görülmüştür. Şehit aileleri gelir düzeyi olarak kendilerini %53,9 oranında alt orta seviyede hissettiklerini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda toplumsal algı açısından, şehitler genel olarak sosyo-ekonomik durumu düşük ailelerden oluşmaktadır hipotezimiz (H₄) doğrulanmıştır.

Şehadet yıllarına göre yapılan inceleme verileri, TSK güvenlik güçlerinin 1984-1998 yılları arası %52 oranında, 1999-2009 yılları %26,5 oranı ve 2010-2018 yılları %21,6 oranında şehit olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda terörün, başlangıçtan beri artarak devam ettiği, terörist başının yakalanması ve politik tercihler ile başlatılan açılım süreçlerinin terörün durması veya durdurulmasına etki etmediğini söyleyebiliriz.

Araştırma verileri, şehit ailelerinin %95,1 oranında kendini dindar olarak değerlendirdiğini, terörün %52,9 oranında İslam ideolojisi ile bitirilebileceğine inandığını, devlete güven duygusunun Cumhurbaşkanlığı nezdinde %60,8 oranında olduğu ve şehit ailelerinin başka bir çocuğu veya yakınının güvenlik görevlisi olmasını %54,9 oranında istediğini göstermektedir.

Ayrıca araştırma verileri, şehit ailelerin şehitlik algısını Kur'an ayetlerinin tanımladığı şekilde ifade ettikleri, toplumsal statülerinin %97,1 oranında değiştiği algısına sahip olduklarını göstermektedir. Ayrıca şehit aileleri %53,9 oranında bedelli askerlik uygulamasına karşı olduğunu ifade etmiştir.

Bu çalışmada şehit ve ailesinin sosyo-kültürel durumlarının şehitlik olgusu üzerinde belirleyici olduğu, toplumsal algı olarak şehitlerin eğitim ve ekonomik düzeyleri düşük aile bireylerinden oluştuğu, kanun ve normların şehitlik olgusu üzerinde etkin ve belirleyici olduğu, toplumsal kabuller açısından din ve kültür yapılarının askerlik vazifesi ve şehitlik algısı üzerinde belirleyici olduğu hipotezlerinin doğrulandığı görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Acar, H. (2018). *Milliyetçilik tipolojileri*. İstanbul: Nobel Yayıncılık.
- Ahmad, F. (2014). *Bir kimlik peşinde Türkiye*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Altun, F., & Yalçın, H. B. (2018). *Terörle mücadele stratejisi*. İstanbul: SETA Yayınları.
- Altuntaş, N. (2007). *Siyasal İslam, milliyetçilik ve terör*. H.Ü. İİBF.Dergisi, 267-294.
- Arendt, H., Dworkin, R., & Habermas, J. (2018). *Kamu vicdanına çağrı sivil itaatsizlik*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Avcı, H. (2015). *Cemaat'in iflası*. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Bayram, N. (2016). *Veri analizi*. Bursa: Ezgi Kitapevi.
- Bila, F. (2016). *İdeolojik kodlarıyla kağıt üstündeki PKK*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Birand, M. A. (1992). *Apo ve PKK*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). *Faktör analizi: Temel kavramlar ve ölçek geliştirmede kullanımı*. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yöntemi Dergisi, 470-483.
- Can, A. (2015). *Kur'an ve Yeni Ahit'e göre şehitlik*. Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi, 1035-1048.
- Cengiz, R. (2011). *Kardaşlık sorunu*. İstanbul: E Yazı Yayınevi.
- Clausewitz, C. V. (2018). *Savaş üzerine*, (çev.Çeliker, H. Fahri.), İstanbul: Alfa Yayın.
- Çağlar, A., & ed. (2009). *Terör ve Türkiye*. İstanbul: Gazi Kitabevi.
- Çakmak, Ö. (2008). *Eğitimin ekonomiye ve kalkınmaya etkisi*. D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 33-41.
- Ersever, A. C. (1997). *Üçgendeki tezgah*. Ankara: Ocak Yayınları.
- Güçlüer, D. E. (2011). *PKK'nın 1978-2010 tarihleri arasında örgütsel yapısının değişimi ve kurumsal girişimci olarak hedeflerinin sosyolojik analizi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*. H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1-536.
- Günay, T. (2007). *Şemdinli Sakık anlatıyor*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Hablemitoğlu, N. (2003). *Köstebek*. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- İnanç, Ü., & Polat, C. (1999). *İmralıda neler oluyor? Apo, PKK ve saklanan gerçekler*. Ankara: Güvenlik ve Yargı Muhabirleri Derneği .
- Kantemir, Ö., & Özkil, A. (2015). *Türk Silahlı Kuvvetlerinin bölücü terör örgütü ile mücadelesinde teknolojik gelişmelerin etkileri*, Doktora Tezi. Güvenlik Bilimleri Dergisi, 37-62.
- Karacasulu, N., & Ovalı, Ş. (2014). *Terör: Kavramsal çeşitlilik*. Mülkiye Dergisi, 49-62.
- Kelleci, T. (2017). *Cinsiyetçi milliyetçilik ve savaşlarda cinsel şiddetin kullanımı: Bosna örneği*. Alternatif Politika, 409-441.

- Kurt, H. (2012). *İslam inancına göre şehitlik*. C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, 194-195.
- Marcus, A. (2012). *Kan ve inanç PKK ve Kürt hareketi*, (çev. Alkan, Ayten.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Marshall, G. (2020). *Sosyoloji sözlüğü*, (çev. Akınhay, Osman; Kömürcü, Derya.), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Özdağ, Ü. (2007). *Türk Ordusunun PKK operasyonları*. İstanbul: Pegasus Yayınları.
- Özer, Y. (2018). *Savaşın değişen karakteri:Teori ve uygulamada hibrit savaş*. Güvenlik Bilimleri Dergisi, 29-56.
- Sağlam, H., & Tuz, S. (2017). *Din ve şariat sorunsalı üzerinde bir tahlil*. Universal Journal of Theology, 302-310.
- Sander, O. (2010). *Siyasi tarih ilkçağlardan 1918'e*. İstanbul: İmge Yayınevi.
- Sandık, A., & (ed). (2012). *Güvenlik,savaş,barış ve çatışma çözümleri*. İstanbul: Bilgesam Yayınları.
- Sarı, B., & Tınas, M. (2018). *İnsanlığa ve demokrasiye terör tehdidi: PKK örneği*. Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Sarınay, Y. (1990). *Atatürk'ün millet ve milliyetçilik anlayışı*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Şahin, M. (2018). *II. Uluslararası güvenlik sempozyumu raporu*. Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Temizöz, C. (2012). *Kuruluşu, infazları, katliamlarıyla siyasallaşan PKK terörü*. İstanbul: Togan Yayınları.
- Tezcan, D. (1988). *Uluslararası terör suçlarında uluslararası yardımlaşma*. S.Ü. HF Dergisi, 19-27.
- Yayla, A. (1990). *Terörizm kavramsal bir çerçeve*. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 335-385.
- Yayman, H. (2011). *Şark meselesinden demokratik açılıma Türkiye'nin Kürt sorunu hafızası*. Ankara: SETA Yayınları.
- Yeniçeri, Ö. (2011). *Bağımlılık paradigmatları ve Türk milliyetçiliği*. Ankara: Kripto Kitapları.
- Yıldız, D., & Uzunsakal, E. (2018). *Alan araştırmalarında güvenilirlik testlerinin karşılaştırılması ve tarımsal veriler üzerine bir uygulama*. Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi, 14-28.

ELEKTRONİK KAYNAKÇA

- Acar, D. Ş. (2021). *ACAR-Demet-Şefika-İslamcı-ideoloji-ve-islamcı-hareketler-ekseninde-ortadoğu.pdf*.<https://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/acar-demet-%c5%9eefika-%c4%b0slamcı-%c4%b0deoloj%c4%b0-ve-%c4%b0slamcı-hareketler-eksen%c4%b0nde-ortado%c4%9eu.pdf>: <https://www.ayk.gov.tr/> adresinden alındı
- Anadolu Ajansı. (2021, 06 16). *Zeytin-dali-harekâtinin-muhtemel-siyasi-sonuclari*.<https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/zeytin-dali-Harekâtinin-muhtemel-siyasi-sonuclari/1097198>: <https://www.aa.com.tr/> adresinden alındı
- ASHB. (2021). *Şehit-yakinlari-ve-gazilere-yonelik-hizmetler-dairesi-baskanligi/*.<https://www.aile.gov.tr/sss/sehit-yakinlari-ve-gazilere-yonelik-hizmetler-dairesi-baskanligi/is-hakki-uygulamalari/>: <https://sgbs.aile.gov.tr/> adresinden alındı
- Cumhurbaşkanlığı. (2019, 07 23). *Görev ve yetkiler*.https://www.tccb.gov.tr/cumhurbaskanligi/gorev_yetki/:
<https://www.tccb.gov.tr> adresinden alındı
- Cumhurbaşkanlığı. (2021, 06 16).
<https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/100472/cumhurbaskanligi-sozcusu-kalin-pkk-pyd-ypg-kurt-kardeslerimiz-temsilcisi-olamaz>.
<https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/100472/cumhurbaskanligi-sozcusu-kalin-pkk-pyd-ypg-kurt-kardeslerimiz-temsilcisi-olamaz->: <https://www.tccb.gov.tr/> adresinden alındı
- Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. (2019, 01 27). *Nakdi tazminat ve aylık bağlanması*.<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2330.pdf>:
<https://www.mevzuat.gov.tr> adresinden alındı
- Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. (2021, 01 04). *Terörle Mücadele Kanunu*.
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3713.pdf>:
<http://www.mevzuat.gov.tr> adresinden alındı
- Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. (2022, 01 21). *Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu*.<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.2559.pdf>:
<https://www.mevzuat.gov.tr> adresinden alındı
- Diyanet İşleri Başkanlığı. (2019, 03 27). <http://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf/kuran-meal-2/>.
<http://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf/kuran-meal-2/al-i-imran-suresi-3/ayet-169/diyanet-isleri-baskanligi-meali-1>:
<http://kuran.diyanet.gov.tr/> adresinden alındı
- Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları. (2017). *Kur'an yolu türkçe meal ve tefsir*. Ankara: Komisyon.
- Hürriyet Gazetesi. (2021, 07 2019). *TBMM ne zaman kuruldu? Türkiye Büyük Millet Meclisi açılış tarihi*. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/tbmm-ne-zaman-kuruldu-turkiye-buyuk-millet-meclisi-acilis-tarihi-40806292>:
<https://www.hurriyet.com.tr> adresinden alındı

- İlim ve Medeniyet. (2021, 01 09). *Türk siyasal hayatında Turgut Özal (anap) ve Recep Tayyip Erdoğan (akparti) karşılaştırması*. <https://www.ilimvedenedeniyet.com/turk-siyasal-hayatinda-turgut-ozal-anap-ve-recep-tayyip-erdogan-ak-parti-karsilastirmasi.html>: <https://www.ilimvedenedeniyet.com/> adresinden alındı
- ILO. (2021, 11 23). *Genç istihdamı*. <https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/youth-employment/lang--tr/index.htm#1>: <https://www.ilo.org/> adresinden alındı
- İslam Ansiklopedisi. (2021, 11 16). *Takiyye*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/takiyye>: <https://islamansiklopedisi.org.tr> adresinden alındı
- İslam ve İhsan. (2021, 11 04). *Bedr'in arslanları*. <https://www.islamveihsan.com/bedrin-arslanlari.html>: <https://www.islamveihsan.com> adresinden alındı
- Kriter Dergisi. (2021, 06 16). *Baris-pinari-harekatinin-sonuclari*. <https://kriterdergi.com/file/72/baris-pinari-Harekatinin-sonuclari>: <https://kriterdergi.com/> adresinden alındı
- Mevzuat Dergisi. (2019, 07 05). *Gelir vergisi kanununda gelir kavramı ve sapmalar*. <https://www.mevzuatdergisi.com/2000/12a/02.htm>: <https://www.mevzuatdergisi.com> adresinden alındı
- Resmi Gazete. (2021, 03 29). *Askeralma Kanunu*. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/06/20190626-1.htm>: <https://www.resmigazete.gov.tr> adresinden alındı
- Sabah Gazetesi. (2021, 09 14). *Türkiye düşmanları dernek kurdu! 'Teksas şerifi' de FETÖ oyununda*. <https://www.sabah.com.tr/gundem/2021/06/25/turkiye-dusmanlari-dernek-kurdu-teksas-serifi-de-feto-oyununda>: <https://www.sabah.com.tr/> adresinden alındı
- TBMM. (2022, 01 27). *Terör ve Şiddet olayları kapsamında yaşam hakkı ihlallerini incelemeleraporu*. https://www.tbmm.gov.tr/Files/Komisyonlar/insanHaklari/belge/24_donem_3_yasama_yili_faaliyet_raporu.pdf: <https://www.tbmm.gov.tr> adresinden alındı
- TDK. (2018, 12 10). <http://tdk.gov.tr/>. http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bati&arama=kelime&guid=TDK.BAT1.5c0e7ff76c51a8.14379841: <http://tdk.gov.tr/> adresinden alındı
- TRT. (2021, 06 16). *Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan NATO'ya: Müttefiklerimizden beklediğimiz desteği göremedik*. <https://www.trthaber.com/haber/gundem/cumhurbaskani-erdogandan-natoya-muttefiklerimizden-bekledigimiz-destegi-goremedik-588411.html>: <https://www.trthaber.com/> adresinden alındı
- TÜİK. (2021, 10 21). *İstatistiklerle gençlik*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Genclik-2018-30723>: <https://data.tuik.gov.tr> adresinden alındı
- Türk Silahlı Kuvvetleri. (2019, 07 23). *Görev*. <https://www.tsk.tr/Sayfalar?viewName=Gorevi>: <https://www.tsk.tr/> adresinden alındı
- Türkçe İndependent. (2021, 06 16). *Bakan Soylu: 2021'de 40 terör eylemi engellendi*. <https://www.indyturk.com/node/343221/haber/bakan-soylu-2021de-40-ter%C3%B6r-eylemi-engellendi>: <https://www.indyturk.com> adresinden alındı

Türk-İş. (2021, 11 23). *Açlık ve yoksulluk sınırı*. <http://www.turkis.org.tr/ekim-2021-aclik-ve-yoksulluk-siniri-d573758>: <http://www.turkis.org.tr/> adresinden alındı

Zigana Yayıncılık. (2021, 11 23). *Yıllara göre asgari ücretler*. <https://www.yargidunyasi.com/bilgihavuzu/yillara-gore-asgari-ucret.htm>: <https://www.yargidunyasi.com> adresinden alındı

EKLER

Ek-1

E.1. Askeri Kanunlar ve Normlar

Anayasa'nın dördüncü bölümü Siyasi Haklar ve Ödevler kısmında 72'nci maddesi "Vatan hizmeti, her Türkün hakkı ve ödevidir. Bu hizmetin Silahlı Kuvvetlerde veya kamu kesiminde ne şekilde yerine getirileceği veya getirilmiş sayılacağı kanunla düzenlenir."²⁵¹ Anayasa askerliği her Türk erkeğinin yerine getirmesi gereken vazife olarak belirler.

25 Haziran 2019 tarihinde çıkartılan Asker alma Kanunu ile değişiklikler yapılmış olup bu kanunun 2'inci maddesi 1'inci fıkrasına göre "Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan her erkek için uygulanır." ve aynı kanunun 4'üncü maddesi 1'inci fıkrası "Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan her erkek, askerlik hizmeti yapmaya mecburdur." ifadesi ile Türk erkeği mecburiyeti devam ettirilmektedir.²⁵²

Bu Kanunun 4'üncü maddesinin 2'inci fıkrası "Askerlik hizmeti bu Kanun hükümlerine göre yedek subay, yedek astsubay, erbaş ve er olarak yerine getirilir."²⁵³ hükmü ile askerlik hizmetinin hangi sınıflarda verileceği belirlenmiştir.

Ayrıca bu kanunun 5'inci maddesinin 1'inci fıkrası "Askerlik çağı; yoklama, muvazzaflık ve yedeklik olmak üzere üç döneme ayrılır."²⁵⁴ ifadesi askerlik süreçlerini ifade etmektedir.

Ayrıca bu kanunun aynı maddesinin 2'inci fıkrası "Hizmet süresi; erbaş ve erler için altı ay, yedek subay ve yedek astsubaylar için on iki aydır. Hizmet sürelerini, ihtiyaca göre bir katına kadar artırmaya veya yarısına kadar azaltmaya Cumhurbaşkanınca karar verilebilir. Bu şekilde belirlenen hizmet süresi altı aydan az olamaz."²⁵⁵ hükmü ile askerlik sürelerini belirlenmiştir. Bu ifadeye göre mecburi

²⁵¹ https://www5.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf (erişim tarihi 20.10.2021)

²⁵² <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=7179&mevzuattur=1&mevzuattertip=5> (erişim tarihi 14.09.2021)

²⁵³ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=7179&mevzuattur=1&mevzuattertip=5> (erişim tarihi 14.09.2021)

²⁵⁴ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=7179&mevzuattur=1&mevzuattertip=5> (erişim tarihi 14.09.2021)

²⁵⁵ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=7179&mevzuattur=1&mevzuattertip=5> (erişim tarihi 14.09.2021)

askerlik süresi er ve erbaşlar için 6 ay olmakla birlikte, yedek subay ve yedek astsubay için bu süre 12 ay olarak belirlenmiştir.

7179 sayılı Kanun'un 5'inci maddesi 3'üncü fıkrasında,

Erbaş ve erlerden istekli olanlar, sıralı disiplin amirlerinin olumlu değerlendirmesi ile terhise hak kazandığı tarihten itibaren Bakanlıkça uygun görülecek sayıda ve altı ay süre ile sınırlı olmak üzere bu Kanun hükümlerine göre askerlik hizmetlerine devam eder ve bu sürenin sonunda terhis edilir. Bu şekilde askerlik hizmetine devam edenlerin vazgeçme talepleri kabul edilmez. Bunlar hakkında muvazafalık dönemi için askerlik hizmetinden sayılmayan sürelerle ilişkin hükümler uygulanmaz. Bu yükümlüler hakkında ilk altı aylık hizmet süresi için ayrı, diğer altı aylık hizmet süresi için ayrı terhis belgesi tanzim edilir.²⁵⁶

hükümünü belirtilerek er veya erbaş olarak 6 aylık süreyi tamamlayanlar talepleri halinde 6 ay daha askerlik vazifesi yapabilmektedir.

Yedek Subay alımı ise; 7179 sayılı Kanun'un 7'inci madde 1'inci fıkraya göre düzenlenmektedir. Buna göre,

Dört yıl veya daha fazla süreli yükseköğretim kurumlarından mezun olanlar ile yetkili makamlarca dengi olduğu kabul edilen yurt dışı öğrenim kurumu mezunu olanlardan, Türk Silahlı Kuvvetlerinin ihtiyaç miktarı kadarı yedek subay aday olarak ayrılır. Türk Silahlı Kuvvetlerinin ihtiyaç duyduğu yedek subay miktarından fazla olan yükümlülerden; istekli olanlardan ihtiyaç miktarı kadarı askerlik hizmetini yedek astsubay, diğerleri erbaş ve er olarak yerine getirir.²⁵⁷

hüküm ifadesi ile kişinin eğitim ve öğretimine atıfta bulunularak bir sınıflandırma yapılmaktadır. Kuvvet Komutanlıklarınca tespit edilen yedek subay olarak vazifelendirildikten sonra, talep fazlası kişinin isteği halinde yedek astsubay veya erbaş ve er olarak vazifesini tamamlaması sağlanmış olmaktadır.²⁵⁸

7179 sayılı Kanun Yedek Astsubay alımını 8'inci madde 1'inci fıkrası ile düzenlemiştir. Buna göre Türk Silahlı Kuvvetlerinin ihtiyacı kadar yedek astsubay adayları,

a) İki veya üç yıl süreli yükseköğretim kurumlarından mezun olanlar ile yetkili makamlarca dengi olduğu kabul edilen yurt dışı öğrenim kurumu mezunu olanlar,

b) Dört yıl ve daha fazla süreli yükseköğretim kurumlarından mezun olanlar ile yetkili makamlarca dengi olduğu kabul edilen yurt dışı öğrenim kurumu

²⁵⁶<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=7179&mevzuattur=1&mevzuattertip=5> (erişim tarihi 14.09.2021)

²⁵⁷<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=7179&mevzuattur=1&mevzuattertip=5> (erişim tarihi 14.09.2021)

²⁵⁸<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=7179&mevzuattur=1&mevzuattertip=5> (erişim tarihi 14.09.2021)

mezunlarından istekli olanlar, arasından seçilir. Türk Silahlı Kuvvetlerinin ihtiyaç duyduğu yedek astsubay miktarından fazla olan yükümlüler askerlik hizmetini erbaş ve er olarak yerine getirir.” ifadesi ile yine kişinin eğitim ve öğrenim durumuna göre tanzim etmektedir.²⁵⁹ Ayrıca 2’inci fıkra ile “Yükümlülerin yedek astsubay adayı statüsüne ayrılmasında öncelikle Türk Silahlı Kuvvetlerinin ihtiyacı olmak üzere yükümlülerin istekleri de dikkate alınmaktadır.”²⁶⁰

Bu kanunun 9’uncu maddesi ise Bedelli Askerlik düzenlemesinde bulunmuştur. Bu kanuna göre “herhangi bir sebeple askerlik vazifesini yapamamış olan Türk vatandaşlarının askerlikle ilgili olarak çıkartılan ve uygulaması zaman zaman ülkenin ekonomik şartlarına göre değişiklik gösterdiği “Bedelli Askerlik” en son yapılan düzenleme ile uygulanması süreklilik arz eden bir hale getirildi.” Bu durumdan yararlanmak isteyen vatandaşlar ise; bu kanunun 9’uncu maddesi 1’inci fıkrasına göre,

İstekli olanlardan Türk Silahlı Kuvvetlerinin ihtiyacı dikkate alınarak Bakanlıkça belirlenecek sayıda yükümlü, 240.000 gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımı sonucu bulunacak bedel tutarını silahaltına alınmadan önce Bakanlıkça belirlenecek sürede peşin ödemeleri ve bir aylık temel askerlik eğitimini tamamlamaları hâlinde askerlik hizmetini yerine getirmiş sayılırlar.

Ayrıca bu kanunun 2’inci fıkrasına göre ise,

İstekli sayısının bedelli askerlik için belirlenen sayıdan fazla olması hâlinde, bedelli askerlikten yararlanabilecek olanlar kura ile seçilir. İstekli sayısının yararlandırılacak sayısından az olması durumunda kura çekimi yapılmadan tüm istekliler bedelli askerlik hizmeti için seçilir. Yararlanma şartlarını haiz olanlar yasal erteleme hakları devam ettiği sürece seçime tabi tutulur. Bedelli askerlikten yararlanma hakkı elde edip de vazgeçenlere yeni bir hak verilmez, Seferberlik ve savaş hâlinde bu madde hükümleri uygulanmaz.²⁶¹

hükmü ile Bedelli Askerlik kısmen de olsa herkes için uygulanabilir hale getirilmiştir.

Bu kanunla getirilen yeniliklerden biri mesleği öğretmen olan kişilerin mecburi hizmetlerini tamamlamış sayılma hali olarak kanunun 10’unu maddesinin 1’inci fıkrası ise; “Milli Eğitim Bakanlığının ihtiyaç göstermesi ve Bakanlığın uygun görmesi üzerine, yedek subay aday adayı olarak silahaltına alınacaklardan, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından öğretmenlik mesleğini fiilen icra edenler arasından bildirilenler, temel askerlik eğitimini takiben Milli Eğitim Bakanlığı emrine

²⁵⁹<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=7179&mevzuattur=1&mevzuattertip=5> (erişim tarihi 14.09.2021)

²⁶⁰<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=7179&mevzuattur=1&mevzuattertip=5> (erişim tarihi 14.09.2021)

²⁶¹<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=7179&mevzuattur=1&mevzuattertip=5> (erişim tarihi 14.09.2021)

verilirler.’’²⁶² Ayrıca bu kanunun 10’ncu maddesi 2’nci fıkrası ‘‘Birinci fıkraya uyarınca öğretmen olarak ayrılan ve göreve başlayan yükümlülere, 27/7/1967 tarihli ve 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununda asteğmenler için tespit edilen aylık, ödenek, yardım ve tazminatlar Milli Eğitim Bakanlığınca ödenir.’’²⁶³ hükmü ile özlük hakları düzenlenmektedir. Yine aynı kanunun 10’uncu maddesi 3’üncü fıkrası görev süresini ise şöyle belirler.

Bu yükümlüler; öğretmenlik görevleri sırasında resmî elbise giyemezler, emsali yedek subaylar kadar hizmet yaparlar, hizmetleri askerlik şubelerinden sevk tarihinde başlar, görev yerleri Milli Eğitim Bakanlığınca belirlenir, hizmetleri sonunda asteğmen olarak terhis edilirler, bu görevleri sırasında usulüne göre öğretmenlik mesleği ile ilişkileri kesilenler kalan hizmetlerini er olarak tamamlamak üzere kıtalara sevk edilirler ve Milli Eğitim Bakanlığı ile de ilişkileri kesilir.²⁶⁴

Ayrıca yapılan ikinci değişiklik emniyet personeli hakkında olmuştur. Bu kanunun 11’inci madde 1’inci fıkrası ile,

Emniyet Teşkilatı kadrolarında kadro ve/veya rütbeleri ile ilişkisi devam eden Emniyet Hizmetleri Sınıfına mensup personel ile polis eğitim ve öğretim kurumlarında öğrenim görenler veya bu kurumların giriş sınavlarını kazananlardan askerlik hizmetini yapmamış olanların her türlü askerlik işlemleri ertelenir.²⁶⁵

İle erteleme işlemini belirlemiş olup; kanunun aynı maddesinin 2’inci fıkraya ile ise,

Birinci fıkraya kapsamındaki kadrolardan, Emniyet Hizmetleri Sınıfında on yıllık hizmet süresini, kamu görevinden sayılmayacak hâller hariç olmak üzere tamamlayanlar askerlik hizmetini yerine getirmiş sayılır. Geçici süreli görevlendirmeler, yurt dışı misyon koruma, yurt dışında eğitim ve diğer görevler sebebiyle geçirilen süreler de on yıllık hizmet süresinin hesabında dikkate alınır. Bu yükümlüler ile ilgili bilgiler, İçişleri Bakanlığınca Bakanlığa bildirilir.²⁶⁶

ve 3’üncü fıkraya ile,

On yıllık süre, birinci fıkraya kapsamındaki eğitim ve öğretim kurumlarından mezun olarak fiilen göreve başlanılan tarihte başlar. On yıllık süreyi tamamlamadan herhangi bir nedenle Emniyet Hizmetleri Sınıfından ayrılan, başka

²⁶²<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=7179&mevzuattur=1&mevzuattertip=5> (erişim tarihi 14.09.2021)

²⁶³<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=7179&mevzuattur=1&mevzuattertip=5> (erişim tarihi 14.09.2021)

²⁶⁴<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=7179&mevzuattur=1&mevzuattertip=5> (erişim tarihi 14.09.2021)

²⁶⁵<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=7179&mevzuattur=1&mevzuattertip=5> (erişim tarihi 14.09.2021)

²⁶⁶<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=7179&mevzuattur=1&mevzuattertip=5> (erişim tarihi 14.09.2021)

kuruma nakledilen veya bu süre içinde meslekten ilişiği kesilen personel, bu Kanun hükümlerine göre askerlik hizmetini yerine getirir.²⁶⁷

hükümü ile askerlik süreleri ve özlük hakları düzenlenmiştir.

7179 sayılı Kanun ile İçişleri Bakanlığı'na bağlanan Jandarma Hizmetleri, Sahil Güvenlik Hizmetlerinde bulunan kişiler için ise; aynı kanunun 12'inci madde 1'inci fıkrasında,

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisinde veya Jandarma Genel Komutanlığı ile Sahil Güvenlik Komutanlığı adına üniversite, fakülte veya yüksekokullar ile meslek yüksekokullarında öğrenim görenler veya bu kurumların giriş sınavlarını kazananlardan askerlik hizmetini yapmamış olanların her türlü askerlik işlemleri ertelenir.²⁶⁸

Ayrıca 2'nci fıkrada ise,

Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı kadrolarında görevli muvazzaf ve sözleşmeli subay veya astsubaylar ile uzman erbaş ve sözleşmeli erbaş ve erlerin hizmette geçirdikleri sürelerin görevlerinden ayrıldıktan ve ilişkileri kesildikten sonra askerlik yükümlülüğünden sayılmasına ilişkin 48 inci madde hükümleri uygulanır.²⁶⁹

hükümü ile hizmet süreleri belirlenmiştir. Ayrıca kanunun aynı madde 3'üncü fıkrasında ise,

Görevlerinden ayrılan veya ilişkileri kesilen uzman jandarmaların hizmette geçirdikleri sürelerin tamamı askerlik hizmetinden sayılır. Sayılan hizmet süresi erbaş ve erlerin tabi olduğu hizmet süresini karşılayanlar askerlik hizmetini yapmış sayılır. Hizmet süresini karşılamayanların eksik kalan süreleri, erbaş ve erlerin tabi olduğu hizmet süresi esas alınarak, bu Kanun hükümlerine göre erbaş ve er olarak tamamlattırılır.²⁷⁰

hükümüne göre görevden ayrılma halinde uygulanacak süreç ifade edilmektedir.

Bu kanun ile tabiilerin askerlik süreçleri ve özlük hakları da düzenlenerek kanunun 13'üncü madde 1'inci fıkrası,

Bakanlık ile Sağlık Bakanlığınca her celp ve/veya atama döneminde müştereken belirlenen yer ve miktarda yedek subay adayı olarak silahaltına alınacak tabiiler temel askerlik eğitimini takiben Devlet hizmeti yükümlülüğünü yapmak üzere Sağlık Bakanlığı emrine verilir ve bu yükümlülüğü yerine

²⁶⁷<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=7179&mevzuattur=1&mevzuattertip=5> (erişim tarihi 14.09.2021)

²⁶⁸<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=7179&mevzuattur=1&mevzuattertip=5> (erişim tarihi 14.09.2021)

²⁶⁹<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=7179&mevzuattur=1&mevzuattertip=5> (erişim tarihi 14.09.2021)

²⁷⁰<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=7179&mevzuattur=1&mevzuattertip=5> (erişim tarihi 14.09.2021)

getirinceye kadar geçici terhis edilir. Bunların her türlü özlük işleri Devlet hizmeti yükümlülüğünün devamı süresince Sağlık Bakanlığınca yürütülür. Bunlardan usulüne uygun olarak Devlet hizmeti yükümlülüğünü yerine getirdikleri Sağlık Bakanlığınca Bakanlığa bildirilenler askerlik hizmetini yerine getirmiş sayılır ve asteğmen olarak terhis edilir. Sağlık Bakanlığındaki bu görevleri sırasında usulüne göre tabiplik mesleği ile ilişkileri kesilenler kalan hizmetlerini er olarak tamamlamak üzere Sağlık Bakanlığı ile ilişkileri kesilerek Bakanlığa bildirilir. Devlet hizmeti yükümlülüğünü usulüne uygun olarak tamamlamayanlar hakkında 35 inci madde hükümleri uygulanır. Noksan hizmetin hesabında Devlet hizmeti yükümlülüğünde geçen süre dikkate alınmaz.²⁷¹

Ayrıca 2'nci fıkrası ile de; "Bakanlık ile Sağlık Bakanlığınca her celp ve/veya atama döneminde müştereken belirlenen yer ve miktarda askerlik hizmetini yedek subay olarak yerine getiren tabipler Devlet hizmeti yükümlülüğünü tamamlamış sayılır"²⁷² hükmünce askerlikle olan ilişkileri düzenlenmiştir.

Bu kanunun 39'uncu maddesi Dövizle Askerlik usul ve esaslarını düzenlemekte, yurtdışında yaşayan veya yurtdışında çalışan Türk vatandaşlarının askerlik durumu ile ilgili olarak ise,

Türkiye Cumhuriyeti tarafından tanınmış yabancı ülkelerde; iltica başvurusu dışında elde ettikleri çalışma iznini de ihtiva eden oturma izni veya doğrudan çalışma iznine sahip olarak işçi, işveren veya bir meslek ya da sanat mensubu sıfatını haiz olanlar ile bir iş sözleşmesine bağlı olarak yabancı bandıralı gemilerde gemi adamı sertifikasında yazılı mesleğini icra edenlerden; en az üç yıl süre ile fiilen çalışanlar, Bakanlıkça verilecek uzaktan eğitimi alanlar, durumlarını ispata yarayan belgelerle birlikte bağlı buldukları Türk konsoloslukları aracılığı ile askerlik şubelerine başvurmaları, 9 uncu maddedeki gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımı sonucu bulunacak tutarın Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasınca her yılın ilk mesai günü tespit edilen döviz alış kuruna göre avro veya karşılığı kadar konvertibl yabancı ülke parasını başvuru tarihinde peşin ödemeleri hâlinde askerlik hizmetini yerine getirmiş sayılırlar.

Ayrıca,

Yurt dışında ikamet eden ve çok vatandaşlık hakkına sahip olanlar en az üç yıl süre ile fiilen yabancı ülkelerde bulunmaları hâlinde çalışma şartı aranmadan birinci fıkrada belirtilen esaslara göre bu madde hükümlerinden yararlandırılır. Dövizle askerlik hizmetinden faydalanmak isteyenlerin işlemlerinin yapılmasında yetki ve sorumluluk Dışişleri Bakanlığındadır. Seferberlik ve savaş hâlinde bu madde hükümleri uygulanmaz.²⁷³

Ayrıca, 18 Mart 1986 tarihinde çıkartılan 3269 sayılı kanunun 4'üncü maddesi Uzman Erbaş alımını düzenlemektedir. Bu kanun 2017 ve 2018 tarihlerinde yapılan değişikliklerle personel kaynak nitelikleri; Kuvvet

²⁷¹<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=7179&mevzuattur=1&mevzuattertip=5> (erişim tarihi 14.09.2021)

²⁷²<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=7179&mevzuattur=1&mevzuattertip=5> (erişim tarihi 14.09.2021)

²⁷³<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=7179&mevzuattur=1&mevzuattertip=5> (erişim tarihi 14.09.2021)

Komutanlıkları, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı tarafından hazırlanan ve ilgisine göre Milli Savunma veya İçişleri Bakanlıklarınca onaylanan uzman onbaşı ve uzman çavuş kadrolarına göre, her yıl alınacak uzman erbaşlarla ilgili kadro görev yerleri yayımlanarak duyurulur. İstekli olan ve yönetmelikte belirtilen niteliklere sahip,

a) Muvazzaflık hizmetini yapmakta olan çavuş, onbaşı ve erler ile bunlardan terhislerinin üzerinden beş yıldan fazla süre geçmemiş olanlar, müracaat yapılan yılın ocak ayının ilk günü itibarıyla yirmi yedi yaşını bitirmemiş olmak şartıyla,

b) (Değişik: 20/11/2017-KHK-696/63 md.; Aynen kabul: 1/2/2018-7079/58 md.) Sözleşmeli erbaş ve erlerden en az üç yıl görev yapmış olanlar, müteakip sözleşme süreleri içerisinde ve müracaat yapılan yılın ocak ayının ilk günü itibarıyla yirmi dokuz yaşını bitirmemiş olmak ve sıralı üç disiplin amiri tarafından “uzman erbaş olur” kararlı nitelik belgesi doldurulmak şartıyla, istenilen belgelerle müracaat ederler. Bunlardan uygun görülenler yönetmelikte belirtilen esaslara göre çalıştırılırlar.²⁷⁴

Ayrıca, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yetişmiş personel ihtiyacını karşılamak için 10 Mart 2011 tarihinde 6191 Sayılı Kanun ile Sözleşmeli Erbaş ve Er kanunu çıkartılmıştır. Bu Kanunun 1’inci maddesi hükmünce,

Türk Silahlı Kuvvetlerinin (Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı dâhil) Genelkurmay Başkanlığınca lüzum görülen erbaş ve er kadrolarında, kritik ve uygun görülen görevlerde, yetişmiş personel ihtiyacını karşılamak maksadıyla istihdam edilecek sözleşmeli erbaş ve erlerin; temini, yetiştirilmeleri, görevde yükselmeleri, tertip edilmeleri, geçici görevlendirilmeleri, hizmet şartları, görev ve hakları, yükümlülükleri, ayırma ve ayrılmaları ile ilgili usul ve esasları düzenlemektir.²⁷⁵

Ayrıca, bu kanunun 3’üncü maddesi bu personelin nereden karşılanacağına dair kaynak tanımı yapmakta olup (Değişiklik: 10/12/2014-6582/2 md.)

Sözleşmeli er kaynaklarını ise,

a) En az ilköğretim veya yurt dışındaki dengi okul mezunu olup, askerlik hizmetini erbaş ve er olarak tamamlamış ve düzeltilmemiş nüfus kaydına göre

²⁷⁴ <http://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.3269.pdf> (erişim tarihi 02.04.2019)

²⁷⁵ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=6191&mevzuattur=1&mevzuattertip=5> (erişim tarihi 14.09.2021)

müracaat yapılan yılın ocak ayının ilk günü itibarıyla yirmi beş yaşını bitirmemiş olanlar,

b) En az ortaöğretim veya yurt dışındaki dengi okul mezunu olup, askerlik hizmetine başlamamış veya askerlik hizmetini tamamlamamış olanlardan, düzeltilmemiş nüfus kaydına göre müracaat yapılan yılın ocak ayının ilk günü itibarıyla yirmi yaşından gün almış ve yirmi beş yaşını bitirmemiş olanlar, teşkil eder.

Ayrıca, (a) bendinde sayılanlardan askerlik hizmetine başlamamış veya askerlik hizmetini tamamlamamış olanların, (b) bendi kapsamında sözleşmeli erliğe alınıp alınmayacakları kaynak ihtiyacı dikkate alınarak Millî Savunma Bakanlığı tarafından belirlenmektedir.²⁷⁶ İlgili kanunun 4'üncü maddesi sözleşme süre ve şartlarını şöyle açıklamaktadır.

Sözleşmeli er adayları, ön sözleşme yapılarak askerî eğitime alınır. Askerî eğitimi başarı ile tamamlayanlarla, dört yıldan fazla olmamak kaydıyla en az üç yıllık sözleşme yapılır. Müteakip sözleşmeler, bir yıldan az üç yıldan fazla olmamak şartıyla azami yedi yıllık hizmet süresi sonuna kadar uzatılabilir sözleşme dört yıldan fazla olmamak kaydıyla en az üç yıllık sözleşme yapılır. Müteakip sözleşmeler, bir yıldan az üç yıldan fazla olmamak şartıyla azami yedi yıllık hizmet süresi sonuna kadar uzatılabilir.²⁷⁷

Bu kanunun dördüncü bölümünde özlük, sosyal ve mali hakları 7'nci maddesinde tanımlar, sözleşmeli erbaş ve er olarak istihdam edildiklerinde yani meslek olarak seçmeleri halinde çalışırken ve ayrıldıklarında yahut vefat etmeleri ya da malul olmaları halinde sağlanacak ekonomik kazançları düzenlemektedir.²⁷⁸

926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununun 1'inci maddesi; ordunun subay ve astsubay kadrolarının düzenlenmesini, 2'inci maddesi; subay ve astsubayların yetiştirilmesi, sınıflandırılması, görev ve yükümlülüklerini terfi ve taltifleri ile her türlü özlük haklarını düzenlemektedir.

Bu bağlamda, asker ve sivil üyelerden oluşan, Cumhurbaşkanı'nın başkanlığını yaptığı Yüksek Askerî Şûra her yıl Ağustos ayında toplanarak Millî Savunma Bakanlığı'nın talepleri doğrultusunda, tüm askeri kadroları değerlendirerek (terfi, emeklilik görev süresi uzatma) ordunun yönetimini yeniden hiyerarşik yapı içerisinde düzenler. Ordunun subay ve astsubay yönetim kadroları kanununun 11'inci maddesine

²⁷⁶ <http://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6191.pdf> (erişim tarihi 14.09.2021)

²⁷⁷ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=6191&mevzuattur=1&mevzuattertip=5> (erişim tarihi 14.09.2021)

²⁷⁸ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=6191&mevzuattur=1&mevzuattertip=5> (erişim tarihi 14.09.2021)

göre iki kategoride olmak üzere a) Harp okulları, b) Fakülte ve yüksekokulları mezunlarından sağlanır. Bu kanuna göre Fakülte veya Yüksek Okul mezunlarının muvazzaf subay naspedilmesi 14'üncü maddesine göre ise,

En az dört yıl süreli fakülte veya yüksekokulları bitiren kadın veya erkeklerden muvazzaf subay olmak için başvuranlar; düzeltilmemiş nüfus kaydına göre müracaat yapılan yılın ocak ayının ilk günü itibarıyla yirmiyedi yaşını, lisansüstü öğrenimi tamamlamış olanlarda ise otuziki yaşını, uzmanlığını tamamlamış tabipler için otuzbeş yaşını bitirmemiş olmak, yedek subay olma koşullarını taşımak, yönetmelikte öngörülen sınavlar ile uygulanacak temel askerlik eğitiminde başarılı olmak ve diğer nitelikleri de haiz bulunmak şartıyla muvazzaf subaylığa naspedilebilirler.²⁷⁹

4566 sayılı kanunun 4'üncü maddesine göre "Harp Okullarının amacı, kuvvet komutanlığının ihtiyacına göre belirlenen bilim dallarında lisans eğitim ve öğretimini görmüş muvazzaf subay yetiştirmektir." Bu kanunun 7'inci maddesi,

Kuvvetlerin ihtiyaçları da göz önünde bulundurularak temel bilimler, mühendislik ve sosyal bilim alanlarından birinde lisans düzeyinde bilgi ve beceriye sahip, mezuniyetten sonra temel eğitim ve öğrenimini müteakip verilecek görevleri yapabilecek, emrindeki personeli ve birliği eğitebilecek ve yönetebilecek muvazzaf subay yetiştirmektir.²⁸⁰

Harp Okulu mezunları teğmen naspedilirler. Bu süreçten sonra terfileri Milli Savunma Bakanının teklifi ile Yüksek Askeri Şûra'da ele alınarak karara bağlanır. Harp Okulu mezunları Kurmay olarak sınıflandırılırlar. Ayrıca Genel Kurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanları bu Kurmay sınıftan gelen subaylar arasından Yüksek Askeri Şûra'da seçilir.

Mevcut bu normların içeriklerinin analizi sonrasında, Anayasa'nın 66'ncı maddesine göre, Türkiye Cumhuriyeti Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı herkes Türk'tür.²⁸¹ Her sağlıklı Türk erkeğinin askerlik vazifesini ifasını sağlama noktasında, eğitim düzeyi ve ekonomik düzeyine göre kategoriler oluşturulduğu görülmektedir. Bu eğitim ve ekonomik düzeylerin askeri düzen içerisinde ayrıca hiyerarşik yapılar oluşturduğu görülmektedir.

²⁷⁹<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=6191&mevzuattur=1&mevzuattertip=5>
(erişim tarihi 14.09.2021)

²⁸⁰<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=6191&mevzuattur=1&mevzuattertip=5>
(erişim tarihi 14.09.2021)

²⁸¹<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=2709&mevzuattur=1&mevzuattertip=5>
(erişim tarihi 16.11.2021)

Şekil E. 1. Askerlik Hizmet Ve Celp Tercih Cetveli²⁸²

Buna göre eğitim düzeyi ortaöğretim olan her erkek 20 yaşına geldiğinde vatani vazifesini 6 aylık süre ile er veya erbaş (eğitim ortaokul ise onbaşı, lise ise çavuş) olarak yapmakta eğer talebi varsa bir 6 aylık süre ise Milli Savunma Bakanlığının belirlediği bir ücret karşılığı yapacaktır.

Ön lisans veya Lisan mezunu biri ise vazifesini er veya erbaş olarak yapma talebi yok ise yedek astsubay veya yedek subay olarak 12 aylık süre için yapmaktadır. Genel Kurmay Başkanlığının belirlediği kapasite üzerinde bir talep var ise; bu kişiler 6 aylık süre için er veya erbaş olarak vatani vazifelerini ifa edebilmektedir.

Emniyet mensubu polis memurlarının on yıl süre ile bu mesleği yapmış olmaları halinde askerlik vazifesini de yapmış olarak değerlendirilecekleri, öğretmen ve tabiplerin ise atamalarının yapıldığı yerde 12 aylık süre ile görev ifa etmeleri halinde askerlik vazifelerini yapmış olarak değerlendirilecekleri kanunla belirlenmiştir.

Ayrıca kanuni şartları sağlayan her sağlıklı Türk erkeği (yurtdışı doğumlu, çalışan vs.) dövizli askerlik yapabilmektedir. Her ne sebeple olursa olsun, askerliğini yapmamış veya yapamamış her sağlıklı Türk erkeği bedelli askerlik şartlarına uygun olarak ücret karşılığı vatani görevini yapmış olarak değerlendirilmektedir.

²⁸² <https://www.msb.gov.tr/Askeralma/icerik/erken-sevk-talebi-ve-tercihi> (erişim tarihi 16.11.2021)

Bu bağlamda askeralma usul ve esaslarının belirlendiği kanunların, Őhitlik olgusu üzerinde belirleyicidir hipotezimiz (H₂) doğrulanmaktadır.

Ek-2

ANKET FORMU 1

Şehit Ailelerin Sosyo-Kültürel Seviyeleri: Ordu İli Örneği

Değerli Katılımcı; bu anket “Şehit Ailelerinin Sosyo-Kültürel Seviyeleri: Ordu İli Örneği” başlıklı bilimsel tez çalışması esasına göre hazırlanmıştır. Katılanların verdiği cevapların doğruluğundan başka sorumluluğu yoktur.

Katıldığınız için teşekkür ederiz.

Sefer Ali Ateş²⁸³

1- Şehidin Medeni Durumu Nedir?

1 () Evli 2 () Bekar 3 () Boşanmış

2- Şehidin Statüsü Nedir?

1 () Er/Erbaş 2 () Uzman 3 () Rütbeli

3- Şehidin Yaşı Kaçtır?

4- Şehit Tarihi Nedir?

() Lütfen Yazınız.....

5- Şehit Kişiyle Yakınlık Dereceniz Nedir?

1 () Annesiyim 2 () Babasıyım 3 () Eşiyim 4 () Çocuğuyum
5 () Diğer

6- Ailede Bulunan Çocuk Sayısı:

1 () Yok 2 () Bir 3 () İki 4 () Üç
5 () Dört Ve Üzeri

7- Mesleğiniz Hangisidir?

() Lütfen Yazınız.....

8- Şehidiniz Olmadan Önce Ailenizin Aylık Hanenin Toplam Gelir Düzeyi Ne İdi?

1 () 0-1000 TL 2 () 1000-2000TL 3 () 2000-3000 TL 4 () 3000-4000 TL
5 () 4000 TL + üzerinde

9-Sizce Ekonomik Seviyeniz Nedir?

1 () Zengin 2 () Orta 3 () Alt Orta 4 () Üst Orta
5 () Yoksul

10- Şuan Aylık Hanenin Toplam Gelir Düzeyi Nedir?

1 () 0-1000 TL 2 () 1000-2000 TL 3 () 2000-3000 TL 4 () 3000-4000 TL
5 () 4000 TL -ve üzerinde

11-Aşağıdaki Gayrimenkullerden Hangisine/Hangilerine Sahipsiniz?

1 () Daire-Müstakil Ev 2()Dükkân 3()Yazlık-Villa 4()Arsa-Tarla-Bahçe
5 () Hiçbiri

12- Şehidin Sahip Olduğu Çocuk Sayısı Kaçtır

1 () Yok 2 () Bir 3 () İki 4 () Üç
5 () Dört Ve Üzeri

²⁸³ Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

13- Şehidin Eğitim Düzeyi Hangisidir?

- 1 () İlkokul 2 () Ortaokul 3 () Lise 4 () Ön Lisan
5 () Lisans 6 () Okur-Yazar Değil

14- Çocuğunuz Askerde İken veya/Görevde İken Yaşadığınız Yerleşim Yerinin Özelliği Nedir?

- 1 () Şehir 2 () Kasaba 3 () Köy 4 () Diğer

15-Şimdi Yaşadığınız Yerleşim Yerinin Özelliği Nedir?

- 1 () Şehir 2 () Kasaba 3 () Köy 4 () Diğer

16-Kiminle Yaşıyorsunuz?

- 1 () Yalnız 2 () Anne ve/Babamla 3 () Annem Babam ve/ Çocuklarımla
4 () Ailemle Birlikte 5 () 1. Derece Akrabalarımın Yanında

17- Kendinizi Dindar Olarak Görüyor Musunuz?

- 1 () Evet 2 () Hayır

18- Size Göre Aşağıdaki İdeolojilerden Hangisi Terör Sorununu Çözer?

- 1 () Milliyetçilik 2 () İslamcılık 3 () Liberalizm 4 () Sosyal Demokrasi
5 () Hiçbiri

19- Sizde Aşağıdaki Şıklardan Hangisi Şehitlik Kavramını En İyi Tanımlamaktadır?

- 1 () Kutsal Bir Ülkü Veya İnanç Uğrunda Ölen Kimse Şehittir.
2 () Allah Yolunda Vatanını ve/veya Milletini Müdafaa İçin Canını Feda Eden Müslüman'a Şehit Denir.
3 () Herhangi Bir Terörist Saldırısı Sonucu Yaşamını Yitiren ve/veya Görevi Başında Yaşamını Yitiren Kamu Görevlileri Şehittir.

20- Çocuğunuzun veya Yakınlarınızın Güvenlik Görevlisi Olmasını İster Misiniz?

- 1 () Evet 2 () Hayır

21- En Güvendiğiniz Kurum Hangisidir?

- 1 () TBMM 2 () Cumhurbaşkanlığı 3 () Emniyet Genel Müdürlüğü 4 () Diyanet İşleri Başkanlığı 5 () Türk Silahlı Kuvvetleri 6 () Diğer

22- Türk Silahlı Kuvvetlerine Yeteri Kadar Güveniyor Musunuz?

- 1 () Evet 2 () Hayır

23- Şehit Ailesi Olmanız Toplumsal İtibarınızda Bir Değişikliğe Neden Oldu Mu?

- 1 () Evet 2 () Hayır

24- Devletin Sağladığı Yardım/Hakları Yeterli Buluyor Musunuz?

- 1 () Evet 2 () Hayır

25- Eşiniz/Çocuğunuz Güvenlik Mensubu Olmayı Hangi Nedenle Seçmiş Olabilir Sizce?

- 1 () Ekonomik 2 () İdeolojik 3 () Gelecek Kaygısı 4 () Meslek Olarak 5
() Sevdiği İçin 6 () Diğer

26- Bedelli Askerlik Uygulamasını Nasıl Değerlendiriyorsunuz?

- 1 () Olumlu 2 () Olumsuz 3 () Fikrim Yok

DİN VE KÜLTÜR TOPLUM ÖLÇEK FORMU
Şehit Ailelerin Sosyo-Kültürel Seviyeleri; Ordu İli Örneği

Değerli Katılımcı; bu mülakat “Şehit Ailelerinin Sosyo-Kültürel Seviyeleri: Ordu İli Örneği” başlıklı bilimsel tez çalışması esasına göre hazırlanmıştır. Katılanların verdiği cevapların doğruluğundan başka sorumluluğu yoktur.

Katıldığınız için teşekkür ederiz.

Sefer Ali ATEŞ

1-İslâm dini, insanın hayatına bir gaye ve anlam kazandırır. Şehitlik ölümlü dünyada hayatın anlam bulmasının en zirve noktasıdır?

a)Kesinlikle Katılıyorum **b)** Katılıyorum **c)** Kararsızım **d)** Katılmıyorum
e) Kesinlikle Katılmıyorum

2- Kuran-ı Kerim’de anlatılanlar her çağda yaşayan insanlar için doğruyu gösterir ve her devirde geçerli olduğuna katılır mısınız?

a)Kesinlikle Katılıyorum **b)** Katılıyorum **c)** Kararsızım **d)** Katılmıyorum
e) Kesinlikle Katılmıyorum

3-Dinin daima inanç, ibadet, duygu, ilgi, hayal gücü, düşünce, davranış gibi pek çok kültürel form altında tezahür ettiğini görürüz bu fikre katılır mısınız?

a)Kesinlikle Katılıyorum **b)** Katılıyorum **c)** Kararsızım **d)** Katılmıyorum
e) Kesinlikle Katılmıyorum

4-Askerlik vazifesinin Vatan görevi olduğuna ,” Vatan sevgisi imandandır” hadisi ile anlam bulması askerlik vazifesini kutsallaştırır mı?

a)Kesinlikle Katılıyorum **b)** Katılıyorum **c)** Kararsızım **d)** Katılmıyorum
e) Kesinlikle Katılmıyorum

5-Kadere hayır ve şerrin Allah’tan olduğuna, şehitlik makamının her insana nasip olamayacağına, Rabbin sevdiği kullarına bahsettiği ne “ dünya nimetleri karşılığında, sonsuz ahret yurdu nimetleri” ile ödüllendirildiklerine inanıyor musunuz?

a)Kesinlikle Katılıyorum **b)** Katılıyorum **c)** Kararsızım **d)** Katılmıyorum
e) Kesinlikle Katılmıyorum

6-Allah’ın kıyamet günü şehit anne ve babasına şefaate edeceğine, evladıyla cennette buluşturacağına inanır mısınız?

a)Kesinlikle Katılıyorum **b)** Katılıyorum **c)** Kararsızım **d)** Katılmıyorum
e) Kesinlikle Katılmıyorum

7-Dindar bir nesil yetiştirmekte ilk görevin ailede başladığı ve netice olarak aile toplumun temel yapı taşıdır fikrine katılır mısınız?

a)Kesinlikle Katılıyorum **b)** Katılıyorum **c)** Kararsızım **d)** Katılmıyorum
e) Kesinlikle Katılmıyorum

8-Şehitler Ölmez; “onlar Rablerinin katında diridirler” buyruğuna göre şehit olan evlatların peygamber ile birlikte Bedir, Uhud ve Hendek savaşlarında şehit olan sahabe ile birlikte olduklarına katılır mısınız?

a)Kesinlikle Katılıyorum **b)** Katılıyorum **c)** Kararsızım **d)** Katılmıyorum
e) Kesinlikle Katılmıyorum

9-Bir toprağın vatan olarak kutsallaşmasını sağlayan etkenlerden biri şehitlerin varlığı mıdır?

a)Kesinlikle Katılıyorum **b)** Katılıyorum **c)** Kararsızım **d)** Katılmıyorum
e) Kesinlikle Katılmıyorum

10-Askere giden erkek çocukların eline kına yakılması geleneği vatana kurban verilmesi anlayışının bir ifadesi biçimi midir?

a) Kesinlikle Katılıyorum b) Katılıyorum c) Kararsızım d) Katılmıyorum e) Kesinlikle Katılmıyorum

11-Devlet Büyüklerinin ve ya Yerel Yöneticilerin belirli günlerde yaptığı ziyaretler sizin yalnız bırakılmadığınız duygusunu hissetmenizi sağlıyor mu?

a) Kesinlikle Katılıyorum b) Katılıyorum c) Kararsızım d) Katılmıyorum e) Kesinlikle Katılmıyorum

12-Anma törenlerde İstiklal Marşının okunması, sizde bir duygu yoğunluğu yaşanmasına sebep oluyor mu?

a) Kesinlikle Katılıyorum b) Katılıyorum c) Kararsızım d) Katılmıyorum e) Kesinlikle Katılmıyorum

13-Şehit cenaze törenlerinin toplumca sahiplenmesi, büyük kalabalıklar halinde şehidin na'şının defnedilmesi sizin bu milletin bir ferdi olmanız duygusunu yaşamınıza sebep oluyor mu?

a) Kesinlikle Katılıyorum b) Katılıyorum c) Kararsızım d) Katılmıyorum e) Kesinlikle Katılmıyorum

14-Sosyo-Kültürel yapının dayanışma ve paylaşım üzerine kurulu olması, bu topluma ait bir özellik olduğuna inanıyor musunuz?

a) Kesinlikle Katılıyorum b) Katılıyorum c) Kararsızım d) Katılmıyorum e) Kesinlikle Katılmıyorum

15-Her Türk asker doğar söylemi çocukların büyüdüğü aile ortamında özellikle erkek çocuklarına asker benim çocuğum hitaplarının etkili olduğu ifade edilebilir mi?

a) Kesinlikle Katılıyorum b) Katılıyorum c) Kararsızım d) Katılmıyorum e) Kesinlikle Katılmıyorum

16-Medyanın şehit cenaze törenlerini yayınlaması toplumda ki duyarlılığın artmasına katkısının olduğuna inanıyor musunuz?

a) Kesinlikle Katılıyorum b) Katılıyorum c) Kararsızım d) Katılmıyorum e) Kesinlikle Katılmıyorum

17-Terörün yoğun olduğu bölgede doğup, askerlik vazifesini yine bu bölgede yaparken şehit olanların varlığı sizce Sosyo-Kültürel yapının birlik ve beraberlik üzerine kurulu olduğunu ifade eder mi?

a) Kesinlikle Katılıyorum b) Katılıyorum c) Kararsızım d) Katılmıyorum e) Kesinlikle Katılmıyorum

18-Din ve Kültürün birbirini besleyen, toplumsal yapının dinamiklerinden olduğunu düşünüyor musunuz?

a) Kesinlikle Katılıyorum b) Katılıyorum c) Kararsızım d) Katılmıyorum e) Kesinlikle Katılmıyorum

19-Devletin madden şehit ailelerine sağladığı desteklerin yeterli olduğu ve bunun ailelerin toplumsal yapı içerisinde bir statü kazandırdığına katılıyor musunuz?

a) Kesinlikle Katılıyorum b) Katılıyorum c) Kararsızım d) Katılmıyorum e) Kesinlikle Katılmıyorum

20-Adam olacak çocuk Askerliğini yapmış demektir. Askerlik yapmayan adama kimse kızını vermez söylemleri erkek çocukların dünyasında belli bir algı oluşturur mu?

a) Kesinlikle Katılıyorum b) Katılıyorum c) Kararsızım d) Katılmıyorum e) Kesinlikle Katılmıyorum

Ek-4

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURUL KARARLARI**

KARAR TARİHİ	TOPLANTI SAYISI	KARAR SAYISI
06.07.2018	6	2018 / 227

KARAR NO:

2018-227

Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Seferali ATEŞ'in Doç. Dr. Recep CENGİZ danışmanlığında “Şehit Ailelerinin Sosyo-Kültürel Seviyeleri” isimli yüksek lisans tezine ilişkin anket ve mülakat çalışmaları okunarak görüşüldü.

Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Seferali ATEŞ'in Doç. Dr. Recep CENGİZ danışmanlığında “Şehit Ailelerinin Sosyo-Kültürel Seviyeleri” isimli yüksek lisans tezine ilişkin anket ve mülakat çalışmalarının kabulüne oy birliği ile karar verildi.

ASLI GİBİDİR.

Ek-5

T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ
ENSTİTÜ YÖNETİM KURULU

KARARLARI

Toplantı Tarihi:	Toplantı Sayısı:	Karar No:
13.07.2018	22	2018/607

KARAR NO: Sosyoloji Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencilerinin tez konularının belirlenmesi/değişikliği hakkındaki ilgili 2018/624 Anabilim Dalı Başkanlığının 04.07.2018 tarih E.71593 ve 10.07.2018 tarih ve E.74085 sayılı yazıları ve ekleri görüşüldü.

Yapılan görüşmelerden sonra; aşağıda adı geçen yüksek lisans öğrencilerinin tez konularının aşağıda belirtildiği şekilde kabulüne oy birliği ile karar verildi.

Öğrencinin Adı ve Soyadı : Seferali ATEŞ
Tez Konusu : Şehit Ailelerinin Sosyo Kültürel Seviyeleri
Öğrencinin Adı ve Soyadı : Esra OKUMUŞ
Tez Konusu : Toplumsal Cinsiyetin Yeniden İnşasında Eğitimin Rolü

T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ
ENSTİTÜ YÖNETİM KURULU

KARARLARI

Toplantı Tarihi:	Toplantı Sayısı:	Karar No:
06.11.2018	32	2018/895-940

KARAR NO: Sosyoloji Anabilim Dalı 17230277 No'lu yüksek lisans öğrencisi Seferali ATEŞ'in tez konusu değişikliği hakkındaki 2018/918 ilgili Anabilim Dalı Başkanlığının 31.10.2018 tarih ve E.120637 sayılı yazısı okundu. Yapılan görüşmelerden sonra; adı geçen yüksek lisans öğrencisinin tez konusunun aşağıda belirtildiği şekilde değiştirilerek kabulüne oy birliği ile karar verildi.

Öğrencinin Adı-Soyadı : Seferali ATEŞ
Tez Konusu : Şehit Ailelerinin Sosyo-Kültürel Seviyeleri: Ordu İli Örneği

ASLI GİBİDİR

T.C.
AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI
Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı

Sayı : 94952863-605.01-E.324350
Konu : Seferali ATEŞ

12/10/2018

ORDU VALİLİĞİNE
(Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü)

Ordu Valiliği Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğünün Şehit Yakınları ve Gazi Hizmetleri Biriminde Sosyolog olarak görev yapan ve aynı zamanda On Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalında Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi olan Seferali ATEŞ'in "Şehit Ailelerinin Sosyo-Kültürel Seviyeleri; Ordu İli Örneği" isimli çalışmasını Ordu Valiliği Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğüne bağlı Şehit Yakınları ve Gazi Hizmetleri Birimi kayıtlarında bulunan şehit ailelerine uygulayabilme talebi iletilmiştir.

Söz konusu talebe ilişkin alınan Makam Onayı yazımız ekindedir.
Bilgilerinize arz, gereğini rica ederim.

Salih BOZKURT
Bakan a.
Eğitim ve Yayın Dairesi Başkan V.

EK :
1- Onay

DAĞITIM :

Gereği:
Ordu Valiliğine (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü) Şehit Yakınları ve Gaziler Genel Müdürlüğüne
Üniversiteler
(Ondokuz Mayıs Üniversitesi Rektörlüğü)

Bilgi:
Ordu Valiliğine (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü) Şehit Yakınları ve Gaziler Genel Müdürlüğüne
Üniversiteler
(Ondokuz Mayıs Üniversitesi Rektörlüğü)

*Bu belge elektronik imzalıdır. İmzalı suretinin aslını görmek için <https://bys.aile.gov.tr/EvrakDogrulama> adresine girerek (xcwNwP+LbBmA-mK108a-POz2Hs-XW1Jich3) kodunu yazınız.

Eskişehir Yolu Söğütözü Mah. 2177. Sok. No: 10/ A Kat: 27 Posta Kodu: 06510 Çankaya/ Ankara
Telefon No: (312)705 57 00 Faks: (312)705 57 57
e-Posta: evdb@bile.gov.tr İnternet Adres: <http://evdb.aile.gov.tr/iletisim>

Bilgi için: Cemalettin ULUFER
Sosyal Çalışmacı
Telefon No: (312)705 57 30

Ek-8

T.C.
AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI
Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı

Sayı : 94952863-605.01-E.324042
Konu : Seferali ATEŞ

11/10/2018

BAKAN YARDIMCILIĞI MAKAMINA

Ordu Valiliği Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'nün Şehit Yakınları ve Gazi Hizmetleri Biriminde Sosyolog olarak görev yapan ve aynı zamanda On Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalında Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi olan Seferali ATEŞ'in "Şehit Ailelerinin Sosyo-Kültürel Seviyeleri; Ordu İli Örneği" isimli çalışmasını Ordu Valiliği Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğüne bağlı Şehit Yakınları ve Gazi Hizmetleri Birimi kayıtlarında bulunan şehit ailelerine uygulayabilme talebi iletilmiştir.

Şehit Yakınları ve Gaziler Genel Müdürlüğü'nün 05.10.2018 tarihli ve E.321994 sayılı yazısı ile olumlu değerlendirildiği bildirilen söz konusu araştırmanın 30/03/2019 tarihine kadar ilgili İl Müdürlüğü koordinesinde ve denetiminde, ailelerin muvafakati alınarak, ses-görüntü kaydı alınmaksızın, iş akışını aksatmayacak şekilde gönüllülük esaslı çerçevesinde, araştırma sonuçlarının herhangi bir yerde yayınlanmadan önce Kurum izni alınması ve araştırma bitiminde birer örneğinin Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığına gönderilmesi koşulları ile gerçekleştirilmesi hususunu;

Olurlarınıza arz ederim.

Salih BOZKURT
Eğitim ve Yayın Dairesi Başkan V.

OLUR
11/10/2018

Ayşe ERGEZEN
Bakan Yardımcısı

EK :
1- Yazı

*Bu belge elektronik imzalıdır. İmzalı suretinin aslını görmek için <https://bys.aile.gov.tr/EvrakDogrulama> adresine girerek (ipzHyY-MCs8JM-Xj8XaX-XT1Xmk-YJATSSXI) kodunu yazınız.

1

ÖZ GEÇMİŞ

Seferali ATEŞ, Erzurum Atatürk Endüstri Meslek Lisesi'ni bitirdikten sonra Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi'nden 2014 yılında mezun oldu. 2017 yılında OMÜ LEE Sosyoloji Yüksek Lisans programına girdi. Mezuniyetinden bu yana Sosyolog olarak görev yapan Seferali ATEŞ orta derecede İngilizce bilmektedir.
10.02.2022

İletişim Bilgileri

ORCID ID : 0000-0002-2885-6746

Yayımlar: